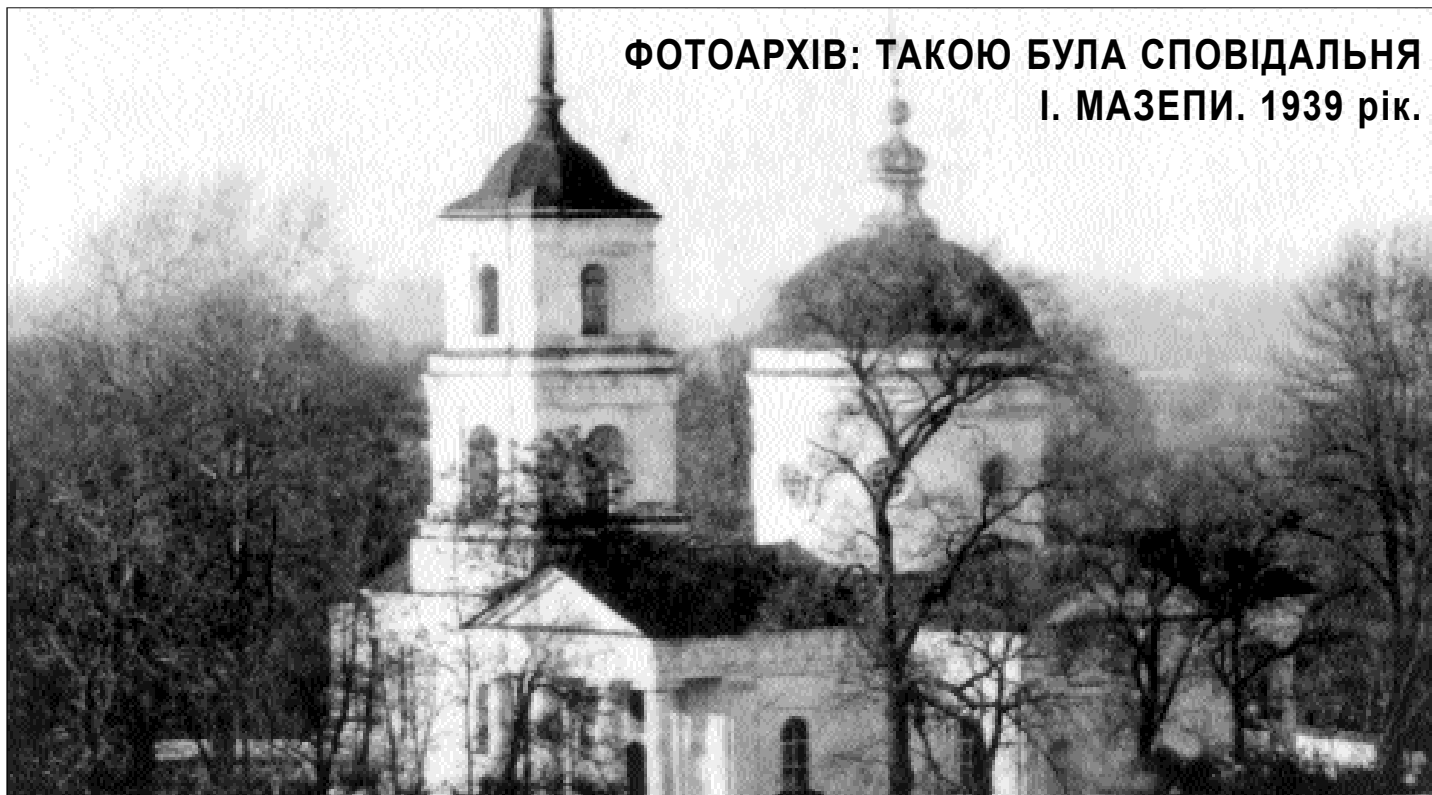

ФОТОАРХІВ: ТАКОЮ БУЛА СПОВІДАЛЬНЯ
І. МАЗЕПИ. 1939 рік.

БАТУРИНСЬКІ ПАРАДОКСИ. або ПОМОЛІТЬСЯ ЗА НАС, ОТЧЕ

ЖУРНАЛІСТСЬКЕ РОЗСЛІДУВАННЯ

Сейм ще під кригою, але вже з чималими проталинами, в яких нуртує швидка течія. Він усе крутіше бере ліворуч, під батуринські горби. Лівий берег обвалюється. На подвір'ях та дорогах розмерзла земля одразу стає болотом — нецікавий тепер Батурин. Він, як і все доколя, чекає справжнього тепла — рушити у весну.

А я приїхала до отця Романа, з яким позна-

йомилась 2 листопада минулого року на Гончарівці, де батуринці відбували поминальне зібрання по жертвах 2 листопада 1708 року, — отець Роман із родиною стоять перед дилемою: серцю хочеться і обов'язок велить далі залишатися в Батурині та служити Богові, розбудовуючи українську церкву, а залишатися — нема як.

Закінчення на с. 12

СОФІЇВКА: АПОКАЛІПСИС РАЙОННОГО МАСШТАБУ?

Скажу одразу: цей матеріал пишу з особистою зацікавленістю. Кривіною, — йдеться про землю, в якій лежать мої батьки. Діди і прадіди. І ще — прапра... Тож 28 400 мешканців Софіївського району на Дніпропетровщині для мене — земляки. А територія — 137062 гектари або 30 кілометрів по діаметру степового кола — моя мала Батьківщина. А значить, хай і віртуально, але — моя земля, дідизна. До сердечного щему — тут вже ніяка приватизація мені не указ — рідна. Та, яку не зраджують і яку захищають.

Але — це останній особистий сентимент, до якого я тут вдаюся.

Говоритиму лише мовою цифр та фактів, — так, як говорили зі мною мої земляки, звернувшись по допомогу. Цифри та факти, — це, здається, єдине, що втримувало їх від розпачливого крику...

А ВИ ВАРИЛИ БОРЩІ НА СТАВКОВІЙ ЮЩІ?

А в моїй Софіївці... варять. Бо нинішнього року вода з кранів текла лише п'ятнадцять днів. Навіть у тих щасливців, що є власниками приватних об'єктів і завбачливо спорудили хоч невеличкі колодязі-басейни (у степовій Софіївці завжди були проблеми з водою), питна вода закінчується, а водовозки — вдень з вогнем не знайдеш. Що вже говорити про мешканців двоповерхівок у райцентрі, які стали блокадниками: носять воду... зі ставка. Отой ланцюжок людей із відрами, білдончиками, з сітками і сумками пластиків, що тягнуться до кладки, ці розмови: "А у вас вода є?", "А не обіцяли привезти, хоч по від-

ру б поділили", тиснуть на серце і старому, і малому. Ставкову воду використовують для технічних потреб. (Уявіть собі, яким духом просякнуті квартири). Мутну водицю довго кип'ятять, відстоюють, щоб помитися. Дехто, в кого немає вже сил обійти півселища, аби наптити дефіцитної вологи, фільтрує, як може оту ставкову воду і зважується зварити на ній борщ чи суп... Чим це обернеться — страшно й уявити, пам'ятаючи, що весняний ставок аж кишить бактеріями. Найходовіший товар у Софіївці — мінералка.

Її купують оптом, — а раптом подорожчає чи закінчиться?

Нещодавно пішла чутка, що вода скоро з'явиться. Ненадовго, але буде. Принаймні, встигнуть помитися. У квартирах батареї холодні вже півтора місяця, навряд чи потеплішають до кінця опалювального сезону, але, коли ввімкнути опалювач та газові конфорки, то ще й нічого: температура, хай і на деякий час, але сягає 14 — 16 градусів...

Софіївка, а може й весь Софіївський район, на межі соціального вибуху. Відчай і терпіння поволі, але стають гнівом: чому так сталося? Хто винен? Як догосподарувалися до подібного?

БЕЗВОДНІ, БЕЗПЕРСПЕКТИВНІ, БЕЗ...

Колись вода в Софіївку прийшла із водоканалу "Дніпро-Кривбас". Тобто, водогін пролягав із Кривого Рогу. В останні, триріччя давності безводні часи, оголосили, що її постачатимуть з Апостолового, а заодно й лікві-

ЗІ ЩОДЕННИКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

дували районну організацію водного господарства. Тепер (цитую районну газету "Вісті Софіївщини") "По водному питанню І. Кравченко (в. о. голови райдержадміністрації, — Л. Г.) повідомив таку новину: Департамент водного господарства відмінив рішення про передачу колишнього Софіївського водопроводу Апостолівському, і прийняв нове рішення — передати його Орджонікідзевському гірничо-збагачувальному комбінату". Це повідомлення було оприлюднене газетою 22 лютого 2003 року. Сьогодні, коли я пишу цей матеріал, 7 квітня. Водогін сухий, черга біля ставкової кладки збільшилася. За нульової температури, що вночі схиляється до мінусової — в повітрі і на землі — не менш цікавим є й повідомлення, яке та ж районка, від того ж числа, характеризує як "нове" "про те, що Софіївський комбінат комунальних підприємств по договору передає на баланс тепломережам внутрішню опалювальну мережу будинків. Тепер твердження тепловиків, що в їх обов'язки входить лише подання тепла до будинків, а далі їх не цікавить, чому в квартирах холодно, втрачає будь-який зміст".

Що ж, твердження нахабних тепловиків свій зміст втратило, але тепла так і не з'явилось... Видається, що вони, тепловики (та й не лише вони!) живуть за принципом: скіль-

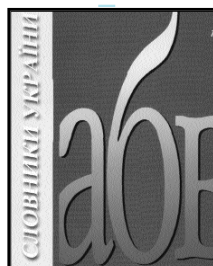
Закінчення на с. 3

Сьогодні в номері:

Полтавське
радіо і
молодь

стор. 4

Українські
електронні
словники

стор. 5

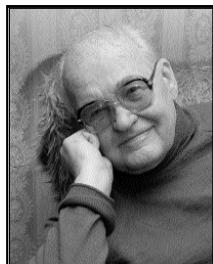
Григорій
Ващенко —
світова
постать

стор. 6

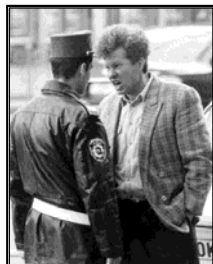
Слідами
наших
виступів

стор. 7

Нове
оповідання
Анатолія
Дімарова

стор. 8—9

Правова
освіта

стор. 10

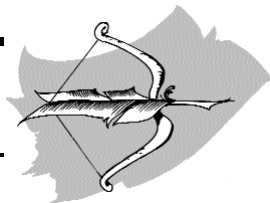
Завітайте
на Музей-
ний, 8

стор. 14

Самотнє
серце

стор. 15

Закінчення. Початок на с. 1

Вона постає вже втретє. За часів Івана Мазепи це була дерев'яна церква, гетьманова сповідальня. Стояла поза мурами фортеці. Восени 1708-го меншиковські бузувіри її спалили, у злобі перетворивши тоді весь Батурин на велику могилу.

1789-го Святопокровська відродилась — кам'яна, велична — уже, здавалося, навіки. Та "верніе лєнінци" не вписали її у свій світ і в 1939 році розібрали сам храм, а в 50-их — і дзвіницю. (Добре, що хоч фото збереглося). На святому місці (бо ж біля церкви був, кажуть, знаменитий цвинтар) звели водонапірну вежу. Камінні плити-надгробки з багатих поховань люди розтягли по своїх дворах: у хазайстві знадобиться.

За переписом 1902 року Святопокровська нараховувала 2,5 тисячі парафіян.

Влітку 2000-го на поклик батуринської громади до селища прийхав випускник Чернігівської духовної семінарії отець Роман Кривків, владика Никон (нині вже пенсійний) благословив його настоятелем Святопокровської церкви.

На місці колишнього храму і цвинтаря отець застав напіррозвалено двоповерхову школу. Ось у її підвалі і вирішили тим часом притулитись: як-не-як земля пам'ятає, що тут було. Козаки батуринського куреня збиралися щосуботи і поміняли перекриття першого поверху, бо вже падало, винесли гору сміття й битої цегли, жінки разом з отцем поштукатурили й побілили стіни (а був уже грудень, баба Варка — Варвара Горбанівська, що випикує "Слово Просвіти", хоч із мізерної пенсії не раз на ліки не вистачає, — не зважала на свій радикуліт); у всіх на вустах було: "Скільки можна цим москалям служити?"

Київський патріархат допоміг коштами, церкву причепурили, обладнали, — громаду гріла надія, що цей підвал — тимчасово, а згодом буде щось інше, краще.

На першу літургію в червні 2001 року прийшло чи не 300 осіб. І коли отець Роман біля новопоставленого хреста перед церквою-підвалом уперше за 292 роки поміняв жертви батуринської розправи, — з ясного літного неба став падати дощ... Душі невинноубитих діточок, жінок, старих людей почули — й озвалися вдячно.

Не відкрито секрету, коли скажу, що священник виховує громаду, а громада виховує священника. У Святопокровській закипіло життя. І досі пам'ятно: похід із Чернігова до Батурина — із мощами святої Варвари, потім 2 листопада — перша панахида на Гончарівці, діти несли до хреста велику зелену гірляндку і запалені свічки... А в січні — перший Йордан (тут ще ніколи не святити воду на Сеймі), і всі дуже дивувалися, коли козаки стріляли, проганяючи колядку.

А в цьому році — перший вертеп: диво-дивне для Батурина, мовби НЛО з неба впало. Чудесний одяг для Ангела, князя Володимира та інших персонажів пошив сам отець. Та не всі господарі, почувши спів, одважувалися відчиняти ворота, а де-

які навпаки...

Дуже ж сподівалася громада Святопокровської, що хтось із Києва чи діаспори почує їх і якось допоможе із церквою. Є ж у світі добрі люди, є депутати-державники. І до Батурина на козацьке свято приїжджали, і в Крутах зустрічалися на поминаннях. Та одні кажуть: "Захистимо, коли на вас будуть політичні репресії". А інші — розводять руками: "Ми небагаті"... У минулому році Віктор Ющенко уже від'їжджав, і на трасі хтось проговорився, що в Батурині такі є українська церква, і Віктор Андрійович обнадіяв: допоможе збудувати дерев'яну. Цим і родина Кривків, і громада жили.

ВОСКРЕСЕНЬСЬКА

Її збудували за взірцем Покровської, лише із нижчою, одноповерховою дзвіницею, — у 1803 році. За переказами, на місці Воскресенської церкви стояла башта, так званий Мазепин стовп. Вірогідно, це були залишки стародавнього Тро-

кими патріотами — то легше бути сиротою".

Справді, українська церква в Батурині — це щось значно більше, ніж просто церква.

ПОЇХАТИ І ПРИЙХАТИ

Священника на всіх парафіях утримує громада — він живе "від престолу". Українська громада в Батурині невелика і небагата. Та й до церкви ходять не всі й не часто. "Мене не втягли в партію, то тепер, отче, не втянете і в церкву", — одверто сказав один нібито прихильник. Духовність для багатьох — це щось із вищої столичної патетики. Отож не раз і не два отець Роман править при двох-трьох жіночках: одне — що холодно (я такі добряче задубла, простоявши дві години недільної служби, хоч надворі й блищало березневе сонце і танув сніг), а друге — людська психологія. Це не західний край, де щонеділі біля церкви збирається весь хрещений люд, і коли кого не бачать на відправі, то вже й

чення, бо гаситься Крупицьким монастирем. Він теж постає з руїн, проте енергійно, швидко: звідусіль є підтримка і фінанси.

Забгато засіялось у нашу кров генів Кочубея. Лицарі падали першими, бо найвище благо, — сказав Господь, — умерти за землю свою, за друга свого. А кочубейщина гнулась перед ворогом у три погібелі, залазила в шпарки одвертої підлоги й конформізму — аби вижити. І сьогодні, як бачимо, чужі технологи це вміло використовують.

Українство задихається в "дружніх" обіймах вампіра. І знаходяться такі серед нашого брата, що навіть вибудовують вищі оправдання своїй яловості й духовній немінності, смерті. Мені здається, це — найбільша трагедія нашої нації: невміння одностайно стати. Ще Іван Мазепа вирік діагноз: "Самі себе звоювали". І не тішмось надіями, що чужі попи відмолвлять наші гріхи, — немає благодаті там, де сіється зло для твоєї землі.

БАТУРИНСЬКІ ПАРАДОКСИ, або ПОМОЛІТЬСЯ ЗА НАС, ОТЧЕ

їцького храму, теж зруйнованого Меншиковим у 1708 році. За наказом К. Г. Розумовського (1728-1803) башту було розібрано, а з цегли побудовано Воскресенську церкву, що стала усипальницею останнього українського гетьмана. Руки "верних лєнінцев" її не торкнули: так би мовити, своїша?

Воскресенська, як і весь Московський патріархат, донині не поминає ні Івана Мазепи, ні загиблих у 1708 році 28 тисяч батуринців. Родину Кривків називають католиками. Дітей, що заходять до Святопокровської, залякують: "В аду будеш горіть". Тобто суцільна християнська любов.

Професор Мезенцев розкопував фундамент Мазепиного палацу і натрапив на багато кістяків дитячих трупів — із простреленими черепами. У Батурині тоді страшно вили собаки. Отець Роман запропонував священнику Воскресенської разом відслужити панахиду на місці розкопок. На що одна з бабусь, наблизившись до воскресенського священика, зло сплюнувши і вказуючи на дитячі кістки, прорекла: "Це такі самі еретики, як у Покровській". От і вся тобі ідеологія, і вся доброта.

Батуринці не є фанатично віддані Московському патріархату. Просто вінчаться у пишній Воскресенській приємніше, ніж у підвалі Святопокровської. Чи, так само, — хрестити дитину. Чи святити паску.

Серед негустих демократичних рядів теж є такі, що не дуже дбають про патріотичні емоції та обов'язок совісті — і йдуть на відправи у Воскресенську, гадаючи собі: "Як ніхто за три роки з Києва нічим не допоміг, — отже, гине діло. Чого ж я маю тремтіти в тому підвалі від холоду?" На мій Вінничині про подібну ситуацію кажуть: "Як із та-

турбуються: а що там такого важливого чи прикрого сталося, що не прийшов? У батуринців такої потреби не вироблено, втрачена вона в тому чи в цьому поколінні. Спілкуються більше на базарі — оце вже справді ритуальне дійство. Там і справи, і культура, і політика.

Тож на ті гроші, які дає престол отцю Роману, не розбіжшися ні по дрова, ні, тим більше, по газети й книжки.

"Може, потрібен інший священик? Бідвіщий?" — каже сумно отець Роман.

Але ж ні. Люди йому засимпатизували і кажуть: "Ви гарний священик, авторитет завоювали, — але ви несерйозно живете". І оте "несерйозно живете" — про його квартирний статус. За ці три роки родина Кривків винаймає вже третю хату: тільки трохи поживуть — і хата продається. Довго не продавалась, а лиш прийдуть Кривки — і зразу продається. От і ця продається, в якій живуть тепер. До кінця квітня треба вибратися... Іти на четверту? Сил не стає. І вже якось випадає з сільського етикету, — люди почали підсміюватись.

А купити хату ні за що. І мала донечка Іванка — 1 рік 2 місяці — потребує вітамінів. Родину Кривків практично утримують їхні батьки — івано-франківця отця Романа й полтавчанки Валентини, тож молоде подружжя почуває перед ними провину за цю залежність.

Не мав би отець жодних проблем, якби пішов на парафію в своїй Івано-Франківщині чи й на моїй Вінничині. Але ж серце обрало Батурин.

Колеги отця, священики з інших парафій, не вірять, що він так живе, кличуть переїжджати. А зісники в Батурині шиплять: "Значить,

добре йому тут, коли не виїжджає". А один чоловічина запропонував їти бити дранку — заробляти для сім'ї гроші...

Готовий поїхати кудись на певний час, надбати статки — і повернутись пізніше, і збудувати каплицю. Адже тут, у Батурині, народилася дуже очікувана Іванночка.

А з іншого боку, отця Романа гризуть сумніви: чи потрібен він громаді? Чи потрібна їй церква? Може, і справді — базар важливіший? А десть там, колись, зрушиться по-іншому?

МИ

І я спитала парафіян: "Громадо, вам потрібен священик?" — "Так", — відповіли дружно. Але відповісти — це одне, а відстоювати одностайно, пробиватись до влади й до істини — трохи інше. А ми зі своєю вайлуватістю, полохливістю й неознаністю нечасто беремо нині штурмом брами. Це там, в Австралії, Канаді, США наші люди-емігранти, перш ніж будували собі дім, — будували церкву: як символ своєї присутності, як знамено свого права, як оберег-глашатай. Бо церква і давала силу духу, і гуртувала. А тут, на своїй землі, чомусь опускаємо крила, байдужімо, — і цим користають оті "добрі люди", що в нас звуться "воріженьками", що вчать нас терпіти і прощати, а самі цього ніколи й нізащо не зроблять.

Святопокровська входить як об'єкт до заповідника "Гетьманська столиця". Проте жодної екскурсії, навіть із діаспорними людьми, сюди не приводять, а ось до Воскресенської та Крупицького монастиря (теж Московський патріархат) — обов'язково. Це зветься в нас рівність прав і можливостей. На всі зауваги музей промов-

чує. А з іншого боку — такі що ж показувати людям? Водонапірну вежу? Церкву-підвал?..

1991 року Батурин уже кидав клич по світу і збирав гроші — на пам'ятник жертвам 1708 року. Тоді в заповіднику був інший директор, у селища — інший голова, а в державі — інша політика. Після купономагій та всяких інших фінансових зрушень ті гроші десть зникли, залишивши хіба гіркоту чергової невдачі.

Як знову кидати клич до українства?..

У Святопокровської уже є своя, хай і терниста, — дорога, своя новітня історія. Громада й отець Роман пройшли багато випроб, зробили велику роботу, — тепер потрібен новий імпульс, новий виток.

НЕ САМИ

"Як нам тяжко, Господи!" — вирвалось із серця в холодний вечір 2 листопада 2002 року, у Дмитрівську поминальну суботу, коли в Крупицькому монастирі ігумена Доротєя тлумачила мені, що не поминають вони Мазепи, бо на ньому анафема. "Та ж наша церква давно ту анафему зняла... А гетьман же стільки церков збудував..." "Ето єслі прї жізні снять анафему. А так она оstayотся..." Я притлумила тоді в собі вибух обурення, і всі аргументи про ту анафему в Глухові, — довкола стояли київські студенти, а в церкві горіли свічки; ігумена ще довго говорила, а я вийшла під холодний осінній дощ — і розплакалась. Бо рвала мене образа за наших екскурсоводів, що привели і водять гостей не до отця Романа, а ось сюди, — хоч нібито там, у музеї, в колишній хаті Василя Кочубея, щось і добре говориться про гетьмана Мазепу, але це вже не має зна-

Батурина, про Кочубея й кочубейщину, про Святопокровську — як вона тяжко постає в рідному і такому чужому Батурині, гетьманській столиці, де сьогодні акцент не на героїці Мазепи, а на багатстві Розумовського.

І — диво! — до Кривків озвалися читачі: пан Федір Коваль зі Львова та Союз українців із Нововолинська. Шановні пані ще й рушники для церкви прислали, чим немало втішили і родину отця Романа, і всіх прихожан Святопокровської, і мене. Отже, тримаймось!!

* * *

Збігли три дні мого від'їзду. Орловський автобус до Батурина не зайшов. "Ім тепер закон не писаний", — сказала касирка на автостанції.

Я подалася на трасу — ловити попутку.

З півночі низько над землею повзли чорні важкі хмари і раз по раз розроджували густою сніговою крупою. Було передчуття апокаліпсису.

...А в Семиполках у гнізді понад самою трасою одиноким стояв лелека і заклопотано чистив свій чорно-білий шортук. Видно, прилетів учора, бо ж було Теплого Олексія, — тобто повірив, що настала весна.

Наталка ПОКЛАД,
Батурин—Київ

Відомий чернігівський публіцист, член Національної спілки письменників України Володимир Шварчук, працюючи над архівними документами обласного КДБ і партійним архівом, написав уже дві документальні книжки, що вражають читача оголеною болючою правдою, правдою нашої недалекої історії.

І ось на полицях книгарень невеликим накладом з'явилася нова його книжка “На казарменому становищі”, що одразу ж стала раритетом. Вона знайомить широкий загаль читачів із документами “Таємної папки” Чернігівського обласного комітету більшовицької партії довоєнної пори.

Папка, про яку йде мова в оповіді В. Шварчука, — німий свідок ганебної — тотальної, методичної, винищувальної війни держави проти свого народу... Війни, що ховалася за блюзнірськими гаслами про щастливе колгоспне життя і перемогу соціалізму в країні.

Мій товариш, прочитавши ці документальні свідчення з прізвиськами катів і жертв, адресами подій і фактів, з датами, сказав:

— Я вважаю, що колективізація, голодомор, репресії 37-го року та підготовка до війни, зрештою, сама війна завдали нашій нації більше горя, ніж попередні століття царського поневолення. “Совіти” безжалісно витоптали наш цвіт і коріння.

... Перегорнімо й ми сторінки документальної книги.

У чіткому хронологічному порядку (документи — з 1934 року і аж до 15 липня 1941 року) перед нами проходять лики десятків тисяч гнаних і голодних поліс'ян та вгодованих “синів збільшовиченої ери”.

Автор пише: “... У 1939 році всі архіви підпорядкували НКВД. Всі мусили задовольнятися дозвоною, цілеспрямованою препаративною інформацією, дозволеною партією. Цілковито відчужені архіви для простої радянської людини стали непереборним “табу”... Дехто й досі боїться поцікавитися навіть долею своїх найближчих родичів, небезпідставно вважаючи, що будь-яка наполегливість у цьому плані може бути розцінена, як нахабне бунтівне втручання не в свої справи. Нас так привчили, а ми звикли”.

Після морового 1933-го року прийшов 1934 рік — рік масової чистки Чернігівської облпарторганізації. Лише 5 місяців побув на Чернігівщині Ісак Аншелевич Ройзенман — представник ЦК КП(б)У і голова обласної комісії по чистці, “несамовитий мрійник і борець за світле майбутнє”, а вже повсюдно проводилися збори людей, щоб обговорити, чого вартий кожен комуніст. І невдовзі вже витурили сотнями “троцькістів, націоналістів, бундівців, есерів, шпигунів, пристосуванців, аферистів”. Створено районні комісії з чистки. На потреби комісії мобілізували гроші підприємств і організацій. Але один із вождів партії Каганович усе ж вимагав більшого: “Об-

КОЛИ ЛАКЕЇ ЙДУТЬ УГОРУ Й МОВЧАТЬ РАБИ...

ласть паршива, відсоток буржуазно-націоналістичної засміченості тут вище будь-якої норми, колективізація досягла всього 75 %”.

Тих, хто чистки не пройшов, звільняли з роботи, усували з посади, позбавляли житла, всіляко утискували. Люди обурювалися цією брутальною акцією, віддавали партійні квитки.

Деякі місцеві керівники, голови колгоспів зрозуміли чистку, як осорбисту вседозволеність, били людей, знущалися, грабували. Районна влада гуляла, пилячила в той час, як у колгоспах гинула худоба в голоді й холоді.

Беззаконня, побиття людей, пияцтво, розгул з боку керівництва (бенкет під час чуми!) досягли краю. Один із директорів крохмально-паточного заводу (вказано прізвище) “мав настільки необмежену владу, що гвалтував першу-ліпшу приємну для його ока робітницю, — само собою, безкарно”. Перелік фактів, прізвиськ, адрес — усе це документи. Складається враження, що чистка стала суцільним концентраційним табором. Навіть перший секретар обкому партії Маркіян, аналізуючи становище в районах, вимушений був визнати: “Кожен партсекретар, начальники ГПУ і міліції вважають усе своїм, прийдуть до колгоспу і: “Дай грошей, дай хліба, нагодуй”, а привласнені продукти списують на організацію громадського харчування в колгоспах”.

Районне партначальство, ГПУ, міліція, прокуратура, суд — усе куплено. У районах прикривають самосуди, знущаються з арештантів. За самосуди потрапив до грати і колючий дріт 51 сільський активіст, серед них — 29 голів сільрад. “Чистильщик” Ройзенман особисто в цьому переконався: “Ми звикли до пияцтва, але комуністи на місцях п'ють так, що валяються в свинарнику поміж свинями”.

У дитячих будинках — злидні, хвороби, голодна смерть. Тюрми переповнені.

Результати чистки: майже 17-тисячний загін облпарторганізації недорахувався в своїх лавах 4536 осіб (або 27 %), із членів партії в кандидати переведено 1288 осіб (або 11,9 %), із членів партії переведені в співчуваючі 147 осіб... Тобто постраждало так чи інакше 62,2 % — значно більше половини.

Автор пише: “Об'єктивно завершилася чергова внутріпартійна підлість... Сталін комісіями тов. Ройзенмана протверезив своїх надмірно ретельних, нестримних поплічників, руками яких успішно провів на Чернігівщині страшний голодомор 1932-1933 років. Умів кремлівський пахан — кра-

Христюк взялися заганяти до колгоспу вцілілих одноосібників. Погрожуючи пустити голими по світу, вилучили у Циганка Максима. Заперли в холодну Іванченко Ульяну і Штанько Настю. Бідняка-інваліда Костюка Григорія вигадали на мороз. Що цікаво, до цього Христюк так само тероризував селян у Вишнівці, де теж керував сільрадою”.

Наведених фактів безліч. “У селі Липовому під час збирання колосків з'гвалтували 12-річну дівчинку. У Бахмацькому районі пар-

ня порядку ЦК ВКП(б) обрав Україну”.

Факти, факти... Трагічні, дивні, іноді смішні. Шукають ворогів, іноді “невірних”. Критика на пленумах, партійних зібраннях досягає апогею. На кожному засіданні члени бюро обкому одностайно виключають із партії уже заарештованих або призначених до арешту своїх учорашніх товаришів. Тортурні заарештованих, невимовні знущання.

Судять уже тих, хто вчора ще був сам суддею — аж до вищих ешелонів влади. Знімають їхні портрети, заклеюють чи загрудзювають їхні лики у шкільних підручниках.

Не хочеться переповідати документів у хронології. Гидко і боляче. Але ж усе це було. Це — незаперечні свідчення. Скільки зламано долів, скільки втрачено віри і світлх надій!

... Повсюдно демонструють фільми, які вселяють у серця і голови людей ідею про переможну блискавичну війну на чужій території.

Автор наводить витяг із доповіді облвійськомісара: “Зараз тисячі бійців, командирів начальницького складу Чернігівщини громлять білофінські банди на полях Фінляндії. Військові комісаріати існують півтора року і за вказівкою товариша Сталіна працюють по 12 годин на добу, за будь-яких умов.

Ось лише з поставкою коней у нас погано — в окремих селах коні доведені до виснаження і підвішуються в конюшнях”.

Країна уже жила за законами воєнного часу: було встановлено 7-денний робочий тиждень і 8-годинний робочий день при повній забороні самовільного переміщення робітників і службовців на підприємствах і установах. За найменше порушення, зокрема за 20-хвилинне запізнення на роботу, — тюрма чи табір.

Тренувальні навчання з протиповітряної та хімічної оборони із затемненням підприємств, установ, будинків.

Христюк взялися заганяти до колгоспу вцілілих одноосібників. Погрожуючи пустити голими по світу, вилучили у Циганка Максима. Заперли в холодну Іванченко Ульяну і Штанько Настю. Бідняка-інваліда Костюка Григорія вигадали на мороз. Що цікаво, до цього Христюк так само тероризував селян у Вишнівці, де теж керував сільрадою”.

Наведених фактів безліч. “У селі Липовому під час збирання колосків з'гвалтували 12-річну дівчинку. У Бахмацькому районі пар-

ня порядку ЦК ВКП(б) обрав Україну”.

Факти, факти... Трагічні, дивні, іноді смішні. Шукають ворогів, іноді “невірних”. Критика на пленумах, партійних зібраннях досягає апогею. На кожному засіданні члени бюро обкому одностайно виключають із партії уже заарештованих або призначених до арешту своїх учорашніх товаришів. Тортурні заарештованих, невимовні знущання.

Судять уже тих, хто вчора ще був сам суддею — аж до вищих ешелонів влади. Знімають їхні портрети, заклеюють чи загрудзювають їхні лики у шкільних підручниках.

Не хочеться переповідати документів у хронології. Гидко і боляче. Але ж усе це було. Це — незаперечні свідчення. Скільки зламано долів, скільки втрачено віри і світлх надій!

... Повсюдно демонструють фільми, які вселяють у серця і голови людей ідею про переможну блискавичну війну на чужій території.

Автор наводить витяг із доповіді облвійськомісара: “Зараз тисячі бійців, командирів начальницького складу Чернігівщини громлять білофінські банди на полях Фінляндії. Військові комісаріати існують півтора року і за вказівкою товариша Сталіна працюють по 12 годин на добу, за будь-яких умов.

Ось лише з поставкою коней у нас погано — в окремих селах коні доведені до виснаження і підвішуються в конюшнях”.

Країна уже жила за законами воєнного часу: було встановлено 7-денний робочий тиждень і 8-годинний робочий день при повній забороні самовільного переміщення робітників і службовців на підприємствах і установах. За найменше порушення, зокрема за 20-хвилинне запізнення на роботу, — тюрма чи табір.

Тренувальні навчання з протиповітряної та хімічної оборони із затемненням підприємств, установ, будинків.

За командами з Москви й Києва обком партії постановив: “Покінчити раз і назавжди з білогвардійською бандою троцькістів-зінов'євців”, застосувавши до всіх організаторів і учасників підлої терористичної змови вищу міру покарання — розстріл. Вказувалося на особливі умови України, які вимагають підвищення революційної пильності. Почався новий злет репресій, вишукування і знищення “ворогів”.

1937-й. Усі в тривозі: у Києві — Каганович!

“Все добре і зле на Україні саме з Києва поширюється. Ось чому, — пояснив Каганович, — для наведен-

ня порядку ЦК ВКП(б) обрав Україну”.

Факти, факти... Трагічні, дивні, іноді смішні. Шукають ворогів, іноді “невірних”. Критика на пленумах, партійних зібраннях досягає апогею. На кожному засіданні члени бюро обкому одностайно виключають із партії уже заарештованих або призначених до арешту своїх учорашніх товаришів. Тортурні заарештованих, невимовні знущання.

Судять уже тих, хто вчора ще був сам суддею — аж до вищих ешелонів влади. Знімають їхні портрети, заклеюють чи загрудзювають їхні лики у шкільних підручниках.

Не хочеться переповідати документів у хронології. Гидко і боляче. Але ж усе це було. Це — незаперечні свідчення. Скільки зламано долів, скільки втрачено віри і світлх надій!

... Повсюдно демонструють фільми, які вселяють у серця і голови людей ідею про переможну блискавичну війну на чужій території.

Автор наводить витяг із доповіді облвійськомісара: “Зараз тисячі бійців, командирів начальницького складу Чернігівщини громлять білофінські банди на полях Фінляндії. Військові комісаріати існують півтора року і за вказівкою товариша Сталіна працюють по 12 годин на добу, за будь-яких умов.

Ось лише з поставкою коней у нас погано — в окремих селах коні доведені до виснаження і підвішуються в конюшнях”.

Країна уже жила за законами воєнного часу: було встановлено 7-денний робочий тиждень і 8-годинний робочий день при повній забороні самовільного переміщення робітників і службовців на підприємствах і установах. За найменше порушення, зокрема за 20-хвилинне запізнення на роботу, — тюрма чи табір.

Тренувальні навчання з протиповітряної та хімічної оборони із затемненням підприємств, установ, будинків.

А злидні серед людей не зникають. Зростає безсиле обурення: “Хліба немає, а він Німеччину годує”, “Від роботи жодної втіхи, суцільна примусилівка, хліб відбирають майже весь”.

1941 рік. Масові лижні кроси. Військово-тематичні ігри. Всесоюзний перепис худоби й усуспільненої птиці. Оргнабір робочої сили для вугільної промисловості Донбасу. Першочергова увага лісозаготівлям. Виробництво товарів власними силами і з місцевої сировини. Озброюватися треба сильніше, ніж усі капіталістичні країни. Нікуди не годиться становитися на залізничному транспорті, якщо оцінювати з точки зору війни. Вкрай низькі врожаї.

Ось неповний перелік акцій і суспільних сентенцій періоду масової підготовки до війни бідної країни.

Останні аркуші “Таємної папки” обкому датовані 15 липня 1941 року. В них — дані про кількість виритих у землі щілин і пристосованих під сховища підвалів, погребів загалом для 158853 жителів області.

“Победивши в одній стране социализм не исключает разом вообще все войны. Наоборот он их предполагает”, — писав Ленін.

Володимир Шварчук, якому не зраджувало почуття гумору протягом усієї невеселої оповіді, закінчує свою книгу власним афоризмом: “Безжалісна історія нагадала: хочеш залізним кулаком ошачливити людство сьогодні — ритимеш щілини і братимеш на облік підвали завтра. В першу чергу — для себе. Tertium non datur — третього не дано.”

Добре було б, якби ця книга дійшла до всеукраїнського масового читача. Вона того варта.

* * *

У нашій родині був культ хліба, а після голодного 1933 року (я народився в найголоднішому червні) до хліба було особливе шанобливе ставлення. Коли ненароком хліб падав зі столу, батьки завжди говорили: “Підніми, дитино, хліб із долівки і поцілуй його — він святий”.

А ще був випадок. У сільській крамниці кожен покупець додатково до товару повинен був купити “Історію ВКП(б)”. Короткий курс”, що тільки-но вийшла у світ. Батько пишався тим, що я рано навчився читати, багато читав. Він радий був завжди принести мені якусь книжку. І ось одного разу він приніс “Історію ВКП(б)”. Коли побачив, як жадібно я взяв її до рук, несподівано сказав: “То мамі віддай, розпалювати піч”.

Трагедія людей великої країни зачепила своїм крилом кожну родину, змусила заніміти від жаху. Сьогодні цей жах розтаємничили. Тож не біймося перемогти його!

● **Сергій БОГДАН**, голова міського Товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка, заслужений лікар України

“Я народилася у 1921 р. На час голодомору ми залишилися сиротами. Тоді жила в селі Степок (суч. Тарашанського р-ну Київської обл.).

Нас у мамі, Марії Іванівни, було п'ятеро дітей. Звали моїх сестер Віра, Федора, Оксана та Жена. Материна сім'я (Колісниченків) була дуже заможною. Її батька Івана вважали куркулем. Він мав близько 500 бджільниць. Що ж це за куркуль, що ночами не спить та лише працює — довбає вулики? Він продавав мед, щоб забезпечити матеріально своїх 11 дітей. Чому його називали куркулем? Що був розумним, хату побудував під залізним дахом? Трудова людина була...

Колгосп наш називався “Перемога”. Дуже цікавий факт — найперші агітатори за колгосп майже всі потім стали членами секти суботників. Під час голоду головою колгоспу був місцевий житель Ткаченко. Не комуніст — комуністів тоді в селі просто не було. Перший з'явився лише у 1938 р. Ткаченко не любив своїх односельчан, був дуже злим і лютим. Пізніше його за це й зняли. Десь із 1935 р. керівником колгоспу став Онищенко — людина з сусіднього села Ківшовата. Його дуже цінували, бо він був добрим і порядним головою.

Десь через рік по смерті батька (він помер у 1930 році), у селі з'явилися люди, що називали себе комсомольцями. Великі бандити були! Оце десь з 31-го року почали вони ходити в Степку по хатах. Така собі бригада, 5-6 душ, іде. Не встигаєш двері зачинити — то вже в хаті. Забирали все.

Дід мій, батько мого батька Андрія, Зінко, був дуже бідним. Дід Іван не дожив до часів розкуркулення, коли його дружину вигнали з хати. Першу дідову хату спалили більшовики у 1918 чи 1919 р. Тоді дід збудував ще й другу хату. То оце що другу хату розвалили, а що було цінне, то забрали. З клуні забрали коней, волів, де що було. Отож з цієї пори комсомольці стали часто бувати в нашій хаті. Усе забирали, бо казали мамі, що вона куркульська дочка. Навіть віск забирали.

У 1931 р. мама вигодували, ледь зводячи кінці з кінцями, маленьке поросятко. Сала з нього — шкірочка ледь з пальчик завтовшки. І чи ж вони його не забрали?! Клумачок був жита чи пшениці — теж забрали. З тих комсомольців, що ходили, одного було прізвище Кабанець. Ще якісь з них були Таран і Безпалько. У тих, кого вони вважали куркулями чи якимись їхніми родичами, то забирали все, що є — рушники, сорочки, рядна. Вони зробили в селі цегляний магазин, провели світло і повикладали те людське, що забрали. Я ще ходила дивитися. Продавали награвоване. Не пам'ятаю, чи купляв хто. А жінки кричали, плакали, що це у них останнє забрали. Просто банда була! Шниряли, ходили, копали та штрикали штирями землю, — чи часом не ховає хто хліба.

Як побачимо, що бригада йде, то ми ма-му на піч, а самі тихенько сядемо й сидимо. Тоді вони нічого не чіпали. А то якось не доглядили, що вони прийшли. Знайшли вони, знайшли те сало! Стали його у матері з рук виривать. Мати кричали, кричали й ми, але вони усе одно його забрали. Маму побили й штовхнули в хату. Стало тихо. Пішли ті комсомольці, а двері з сіней підперли кілком. Мама тоді, отямившись, зняла потроху двері із завісів. А ті “букіси” поставили каганця поруч із сіном. Якби вітер подув, то геть усі живцем би в хаті згоріли. Це страшне. Бандити вони були!

Не пам'ятаю, яким був урожай 1932-го року. Є у мене лише спомин про те, що копали ми з мамою восени буряки, то багато зібрали. Буряків у колгоспі було чималенько.

Невдовзі почався й голод. Ті бригади усе ще восени забрали. Ото вже ми стали й пухнути. Мама молила Бога за нас. Бувало взимку, ганчірками вкутавши ноги, ходили вночі до скирт. А там тоді ж ловили людей! Забороняли, щоб ні соломи не брали, ні полови, ні скубти скирти не можна було. Оце хуртовина, а я з мамою йдемо, ту солому перемолочену ми ключкою скубли. Як упадуть зернятка, то мама, було, згребуть долонями та в торбочку. Таку “затірку” варили

Казали мама: “Діточки, підіть на поле, за цвинтар, там полова гречана лежить. Наберіть у торбинки полови”. Вона з неї ліпила млинці. Оце ми з Вірою й ходили вдвох.

Йшли ми туди через цвинтар. Йдемо, а там яма здорова така викопана. Людей (мерців) привозили. Заглянули ми туди. Оце привезуть, перекинуть воза. Тоді як упав — так і лежали. Жак!

Взимку ж ні полови, нічого вже не було. То мама ходили драти кору з липи. В печі сушили, рубали сокирою. Вона ліпила теж якісь сякі-такі млинці і ми їли. Геть тоді майже вмирали.

І кури і коні тоді дохли в колгоспі, то люди

«НЕ ЛЮДИ, А ЖИВІ МЕРЦІ»...

ходили брали (дохлятину). Мама казали — буду вмирати, а дітей не годуватиму тим дохлим. А вже як весна почалася, то ми вже бур'яни рвали. Лободу, кропиву. Саме під весну мама опухли, ми всі теж спухли, ледь ходили. Мама тоді й кажуть: “Діточки, піду я на поле, там де горох був”. Уже геть безсилі пішли. Але пішли, щоб врятувати дітей від смерті. Вони оділи свитинку, взяли ключку. А ті скирти горохові вже геть розтягли, лишень купки були. Що скубну, — каже, — впаде горошина, а я в рот. Голодна. І плачу, молю Бога про діточок. Знайшли вони якусь купку таку більшу, горохову. Скубли, скубли, аж що таке — ключка не лізе. Мама тоді розгребли, а там торбина пудова гороху! Хтось, мабуть, заховав. Мама казали, що вони зразу стали на коліна та помолились Богові, що Він врятував її діточок. Потрошечку вони стали його варити, щоб не з'їсти багато зразу на голодний шлунок. Це було, немов манна небесна. Отак тим горохом до весни й дожили, а тоді вже бур'ян як з'явився, то легше стало. Колосочки молоді жита, пшениці. Ходили ночами на поля та тихенько зривали. Тоді також їздили об'їждчики, не пускали на поля. Рятувались люди, як могли. За один колосочок людину під суд віддавали.

Комсомольці під час голоду вже не ходили. Самі знали, що вже просто немає чого брати. Хіба що мертві тіла. А на весну люди вже мерли, немов мухи. Десь у березні зробили “колгоспну їдальню”. Варили там із насіння буряків. Мололи те насіння й варили. Ходили люди, хто з горнятком, хто з

черепком. Стояли в черзі за цією “чорною юшкою життя”. Багато хто до їдальні просто не доходив — люди вмирали дорогою до неї. Не люди були тоді, а живі мерці. Шкіра висохла, кістки вилазили назовні.

Були в нас сусіди — Чайки. Чоловік, дружина, троє дітей. Бідний був чоловік, жінка також працювати не любила. Непода-лік від його оселі була хата, уся сім'я там вимерла — їх вивозили на цвинтар і поховали. Донька ж померла останньою і лишилася в хаті. Цей же Павло якось про те дізнався — пішов, одрізав ногу і давай варить. Їли разом із дружиною. Тут прийшла до них баба Степанида — далека родичка покійної. Привела вона комісію з сільради. Були ті люди з гвинтівками. Підштовхуючи, повели вони Павла та Олену до Тараші — райцентру. А він так кричав! Погнали їх, так і невідомо, де вони скінчили життя.

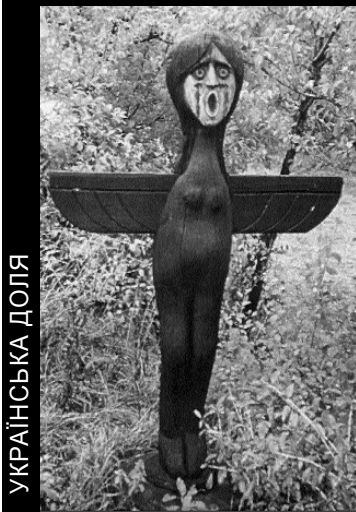
У мамі був золотий хрест, сережки мені дід Іван подарував. У мамі хустки, спідниці, свитини — усе було. І ми з мамою ходили навесні в Богуслав. Виміняємо там трошки їжі. Оце ще нас врятувало. Весною шукали на полях морожену картоплю, яка залишилася з осені.

Як мама виходила заміж, то їй у посаг дали дуже дорогі в золотій оправі ікони. Мати Божа і Христос Спаситель. Вкрала їх сусідка, щоб прогодувати сім'ю. Вони й досі зберігаються у нащадків одного з сільських “лихварів”. Була ще й швацька машинка “Зінгер”. Мама обшивали нас, шили й людям. Поміняли взимку ту машинку на миску капусти, буряків кормових кілограмів з 10, трошки жита.

Мало село семирічну нову школу. Там я і семирічну освіту отримала. Хотілося вчитися далі, але часи були складні і довелося йти заробляти на шматок хліба. До голодомору в селі було десь 380 дворів, а після голоду стояло ледь 200, де жили люди. Була у селі сім'я Калеників, то вся вона, окрім молодшого сина Павла, вимерла під час голоду. Павло ж, уже через кілька років після голоду, поставив на братській могилі хреста. Три таких величезних могили тепер на цвинтарі.

У 1938 році я поїхала до Москви, де й прожила основну частину свого життя. Лише у 1992 р. я повернулася в Україну. Живу тепер у Києві на Оболоні. Служила нянькою, домогосподаркою, касиром...Хочеться ще пожити, бо не було у нас життя. Зараз у порівнянні з тими часами — земний рай. Тоді з 10 років дітей брали до колгоспу на роботу. Ходили за жаткою, пололи буряки. Часто пасли людям худобу за обід. Не диведи Боже, щоб подібне лихо повторилося! Це одне з таких голоду Україна не витримає!”

ЛІКІНА (Майстренко) Анастасія Андріївна, 1921 р. н. (записала у листопаді 1997 р. зі слів рідної сестри своєї бабусі студентка І курсу гуманітарного факультету НаУКМА)

Я належу до покоління, та долю якого випало пережити чимало лиха. І перерусім страхотливий голодомор 1932–33 років. Навіть за однією віковою ознакою моє покоління полишає адресу суєтного земного життя. І коли пригадуєш, що ти пережив і свідком чого ти був у дитинстві, то усвідомлюєш, як воно далеко і глибоко, як водича в степовому колодязі. Довго-довго опускаєш відро в темну глибину, аж поки воно не плюхнеться у воду. А поки те відро пірнає та виповнюється, припадаєш до цямрини і прислухаєшся та придивляєшся до видінн пам'яті. Холод пробігає за коміром і студить все тіло. Чуєш жахливий стогін волаючих від мук голодної смерті і бачиш під тином Ванька Секлетиноного, що вчора ще збирав і в калачики, а сьогодні над його бездиханним тілом роються великі зелені мухи.

ХОЛОД ЗА КОМІРОМ

Такі й подібні страхіття посунули з пам'яті як холодні, темні мхари пізньої осені, та я виловлюю лиховісний епізод, що передував цьому. Напередодні горезвісної колективізації, ранньої весни 1929 року батько склав наші пожитки і посадив усю сім'ю на воза та й перевіз усе це з села до Шарівського лісництва (Харківщина). Це лісництво утворилося з лісових маєтностей колишнього землевласника Кеніга і тепер батько отримав там роботу.

Контора лісництва містилася в красивому будинку з мезоніном. На межі лісу і замково-паркового комплексу Кеніга. У тому будинку, поруч із конторою, поселилася тимчасово наша сім'я. Це був великої щедрості дарунок долі. Декілька років, прожитих там, поруч із замком, де був тоді санаторій, врятували сім'ю від майже неминучої смерті в селі.

Перед 1-им вересня 1932 р. мати примусила помити розстрісқані за літо ноги, одягати новенькі штаниці, сорочину і відвела до Шарівської школи, що була від нашої лісової оселі десь за три кілометри. Там я опанував абетку і читання. Я так приохотився до читання, що не проминав нагоди озвучити все, що потрапляло друкованого на очі.

За вікном віхола, снігу намело високі кучугури, до школи я не пішов. У хаті не розгуляєшся, бо мати нас, малечу, приструнює, і я тихцем пробираюся до контори, де за столом над паперами і рахівницею сидить дід Панас. Він

мені радіє, веде розважливу розмову і слухає вправи в читанні. Та ось мою увагу привернув предмет друкованого слова, що висів на стіні. Дід Панас звернув увагу на мою цікавість і подав його мені для читання. Це був настінний календар за 1930 рік, де до кінця року залишалось декілька листочків.

Кожен календарний листок розпочинався друкованим гаслом: “Пролетарі всіх країн, єднатесь!” Та натомість я вголос прочитав зовсім інший, писаний від руки текст: “У тридцять першому народ буде їсти лободу, а в тридцять другому — падати на ходу”.

Від почутого дід Панас різко підхопився і став перечитувати почуте від мене. Він був такий стривожений і збуджений, що я розгубився, по-дитячому ще не усвідомлюючи сутність прочитаного страшного повідомлення.

А тим часом моє відкриття стало, — постійною і надовго — темою розмов серед дорослих, а розмови підтвердилися подіями на селі. Лиховісне календарне повідомлення закарбувалось у мій пам'яті на все життя і стало відліковою мітою в формуванні моєї свідомості та проросло тернистим шляхом подальшої моєї долі. У цей же час у житті нашої сім'ї відбулися різні зміни. “Чорний ворон” забрав керівництво лісництва як “ворогів народу”. Нове ж керівництво звільнило батька як посібника тих “ворогів”.

Під осінь 1933 р. ми поверну-

лися в свою хату, в своє село Мурафу. Я пішов до школи. Село було велике і багате на дівтору. Паралельних молодших класів було по 4, а то й більше. Того року школа була укомплектована молодими вчителями, випускниками дворічних учительських інститутів. Прислали з Харкова і нового директора Надточія. У результаті страшного голоду учнівські ряди дуже поріділи. Наша вчителька-комсомолка повідала нам, що класи будуть об'єднувати, з 2-х, 3-х утворять один. Уникнути розмов про голод було неможливо і дівчина-вчителька спрощено, примітивно, як прийнято було тоді офіційно, пояснювала це явище діями якихось “ворогів народу” та місцевих “шкідників-підкуркульників”. На дітей це подіяло, як сіль на рану. Почувся гомін, репліки, не обійшлося і без сліз. Як новачок у класі, я попросив слова і вихопився зі своїми “відомостями” з календаря. Вчителька розгубилася і полишила клас. Діти принишкли в очікуванні чогось особливого. Нарешті, в коридорі почулися кроки і до класу зайшла вчителька, та не одна, а з самим директором. Вона вказала на мене як винуватця зриву уроку. Директор поставив мене перед класом, довго сварив за шкідництво і під кінець обізвав підкуркульником. Так ми “заприязнилися” з директором і незабаром він “підвищив” оцінку моїх вчинків, публічно назвавши мене петлюрівцем.

Між іншим, я вчився успішно і по закінченні 7-го класу був серед тих, кому вручали цінні дарунки. Знаючи мої вподобання, класний керівник підготувала для мене чудову книжку “Міфи стародавньої

Греції”. Та коли настала моя черга отримати дарунок, директор віддав велике і багате на дівтору. Паралельних молодших класів було по 4, а то й більше. Того року школа була укомплектована молодими вчителями, випускниками дворічних учительських інститутів. Прислали з Харкова і нового директора Надточія. У результаті страшного голоду учнівські ряди дуже поріділи. Наша вчителька-комсомолка повідала нам, що класи будуть об'єднувати, з 2-х, 3-х утворять один. Уникнути розмов про голод було неможливо і дівчина-вчителька спрощено, примітивно, як прийнято було тоді офіційно, пояснювала це явище діями якихось “ворогів народу” та місцевих “шкідників-підкуркульників”. На дітей це подіяло, як сіль на рану. Почувся гомін, репліки, не обійшлося і без сліз. Як новачок у класі, я попросив слова і вихопився зі своїми “відомостями” з календаря. Вчителька розгубилася і полишила клас. Діти принишкли в очікуванні чогось особливого. Нарешті, в коридорі почулися кроки і до класу зайшла вчителька, та не одна, а з самим директором. Вона вказала на мене як винуватця зриву уроку. Директор поставив мене перед класом, довго сварив за шкідництво і під кінець обізвав підкуркульником. Так ми “заприязнилися” з директором і незабаром він “підвищив” оцінку моїх вчинків, публічно назвавши мене петлюрівцем.

Греції”. Та коли настала моя черга отримати дарунок, директор віддав велике і багате на дівтору. Паралельних молодших класів було по 4, а то й більше. Того року школа була укомплектована молодими вчителями, випускниками дворічних учительських інститутів. Прислали з Харкова і нового директора Надточія. У результаті страшного голоду учнівські ряди дуже поріділи. Наша вчителька-комсомолка повідала нам, що класи будуть об'єднувати, з 2-х, 3-х утворять один. Уникнути розмов про голод було неможливо і дівчина-вчителька спрощено, примітивно, як прийнято було тоді офіційно, пояснювала це явище діями якихось “ворогів народу” та місцевих “шкідників-підкуркульників”. На дітей це подіяло, як сіль на рану. Почувся гомін, репліки, не обійшлося і без сліз. Як новачок у класі, я попросив слова і вихопився зі своїми “відомостями” з календаря. Вчителька розгубилася і полишила клас. Діти принишкли в очікуванні чогось особливого. Нарешті, в коридорі почулися кроки і до класу зайшла вчителька, та не одна, а з самим директором. Вона вказала на мене як винуватця зриву уроку. Директор поставив мене перед класом, довго сварив за шкідництво і під кінець обізвав підкуркульником. Так ми “заприязнилися” з директором і незабаром він “підвищив” оцінку моїх вчинків, публічно назвавши мене петлюрівцем.

Між іншим, я вчився успішно і по закінченні 7-го класу був серед тих, кому вручали цінні дарунки. Знаючи мої вподобання, класний керівник підготувала для мене чудову книжку “Міфи стародавньої

Греції”. Та коли настала моя черга отримати дарунок, директор віддав велике і багате на дівтору. Паралельних молодших класів було по 4, а то й більше. Того року школа була укомплектована молодими вчителями, випускниками дворічних учительських інститутів. Прислали з Харкова і нового директора Надточія. У результаті страшного голоду учнівські ряди дуже поріділи. Наша вчителька-комсомолка повідала нам, що класи будуть об'єднувати, з 2-х, 3-х утворять один. Уникнути розмов про голод було неможливо і дівчина-вчителька спрощено, примітивно, як прийнято було тоді офіційно, пояснювала це явище діями якихось “ворогів народу” та місцевих “шкідників-підкуркульників”. На дітей це подіяло, як сіль на рану. Почувся гомін, репліки, не обійшлося і без сліз. Як новачок у класі, я попросив слова і вихопився зі своїми “відомостями” з календаря. Вчителька розгубилася і полишила клас. Діти принишкли в очікуванні чогось особливого. Нарешті, в коридорі почулися кроки і до класу зайшла вчителька, та не одна, а з самим директором. Вона вказала на мене як винуватця зриву уроку. Директор поставив мене перед класом, довго сварив за шкідництво і під кінець обізвав підкуркульником. Так ми “заприязнилися” з директором і незабаром він “підвищив” оцінку моїх вчинків, публічно назвавши мене петлюрівцем.

Між іншим, я вчився успішно і по закінченні 7-го класу був серед тих, кому вручали цінні дарунки. Знаючи мої вподобання, класний керівник підготувала для мене чудову книжку “Міфи стародавньої

● **Василь КОТЕЛЕВСЬКИЙ**, ветеран війни, праці та ГУЛАГу, м. Мелітополь Запорізької обл.

КНИЖКОВІ ОБРІЇ

Незважаючи на скруту, просвітняни намагаються доносити рідне слово до всіх, кому воно болить — книжки усе ж виходять! І якусь частку їх надсилають у редакцію “Слова Просвіти”. От ми й вирішили інформувати Вас, шановний читачу, про ці видання. Добра справа не має пропасти.

ДУШІ СОБОРИ ЗОЛОТІ

Вибрані поезії Ярослава Дорошенка “Дерев собори золоті” відзначаються глибоким ліризмом, а ще — біографічністю. Доля не була прихильною до поета з Івано-Франківська: 1950 року був заарештований, засуджений на 25 років за участь в ОУН. Але не зневірився, не озлобився. Чуле його серце торкає Поезія. “Калина у вогкій хустині”, “Бузьки в парі — чудова прикмета...” Світ бачить автор свіжо, несподівано — бо ж “дитинними сьє очима Любов...”

ЗНАЙТИ ЛЮБОВІ
ЗАПОВІДНИЙ КРАЙ

Збірка віршів киянки Вікторії Івченко “Між світом і питьмою ідемо”... — пошуки власної дороги у світі Поезії. Процес самопізнання не буває легким, він, скоріше, драматичний — що і відлунює у багатьох творах. Та авторка знає, яка зоря провідна у житті — зоря Любові. У вірші “Молитва Архангелові Михайлу” це звучить просто і щиро:

*“Оружнице! Мені наснаги дай
знайти Любові
Заповідний Край.”*

ВІТРАМ НАЗУСТРІЧ...

Збірки віршів львів'янки Ліліани Косановської “Незвідані горизонти”, “В долинах сонця”, “Незабутній вальс” радують розкутістю поетичного мислення. Хоча авторка — лікар-терапевт за фахом, її увага до слова, точніше — чуття слова — вражає. Вірші — мелодійні, живі. Це, мабуть, тому, що поетеса і власні переживання, і відчуття краси та гармонії світу вивіряє словом і серцем. Тож і “душа калиново бринить”.

...ГІЛКА З ОБРИСОМ
КРИЛА

Прагнення краси — безсмертне. Йому уклоняється поет. І хоч на дорогах життя часто січуть чорні вітри, порив до світла, віра у високе не дають згаснути вогнику серця. Лише на рівні серця живе людина.

Книга Вадима Крищенка “Поезії” — повертає у пісенну стихію мови. Її читаєш з радістю — ніби п'єш джерельну воду. “Усе на світі від любові”. Істинно так! З роси і води Вам!

ЛИШ З ПІСНЕЮ Я. —
СПРАВЖНЯ УКРАЇНКА

Книга дебютантки з Лесинога краю Ніни Талько-Петрук “Барви Ордана” дихає правичною силою нашої землі, авторка пробує поєднати у своїх віршах прадавні вірування і сучасність.... Цікаві і образки прози — свіжі, трепетні...

Прислухаймося і ми до “мушлі слова” Ніни Талько-Петрук: “Вірую в Чумацький вічний шлях: Там на кожній зірці — наші скити. Вірую, що Тризуб наш і Стяг — Незнищенності сакральний знак Несемо з собою з Атлантиди.” Отож бо!

ДО СЛОВА ПРАВДИВОГО

Василь Бондар у художній прозі йде шляхом Григора Тютюнника, знаходячи своє. Село і душа селянина (хоча часто той селянин намагається стати міським) — ось матеріал, з яким працює письменник. Матеріал невичерпний, але дається він до рук лише справжньому майстрові. Психологізм “Смарагдових китиць у воді” — другої книги прози В. Бондаря — глибокий і природний.

Це — гарна книга.

- Підготувала **Олена МАКІВКА**

СОВІСТЬ ПЕРЕМАГАТИМЕ ЗАВ-

Перший відгук на новий роман письменника-просвітнянина Василя Захарченка “Довгі присмерки” — лист подружжя Дімарових.

Шановний Василю Івановичу!

Давно-давно такого зі мною не було, щоб я, відклавши свої діла-справи, без відриву, без передиху, прочитала-пропереживала-прогорювала разом із героями 500-сторінковий роман. І це Ваші “Довгі присмерки”! Адже це про нас, народжених у 22—27-му роках, що пережили найлютіші часи ХХ сторіччя і які, на наше нещастя, знову насунули на наші, вже старі, голови. Може, й щасливі прототипи Ваших героїв, які упокоїлися після своїх земних страждань, і вони не бачать, не чують наших сьогоднішніх бід. Коли оце тепер, в пору розвитку так званого малого і середнього бізнесу в Україні, кращі колишні учні, потім студенти, інженери, аспіранти і, нарешті, вчені — пішли торгувати дріб'язком на вулиці — мерзнути, а, зрештою, спробувавши розв'язувати проблеми задля “зигрівання” — спиватися. А ще — вижджати за кордон, щоб працювати там двірниками, аби прогудувати сім'ю тут, у “благодатній” Україні, та бодай трохи підтримати тричі нещасних батьків у селі...

Я це добре знаю, бо, пропрацювавши понад сорок років у Київському політехнічному інституті, — тепер уже пенсіонерка — з сумом і гіркою спостерігаю за долею кращих своїх студентів

(та і Ви про це знаєте!). Колись про цей час і наших горе-моновладців теж буде промовлене правдиве слово, таке, як і у Вашому романі про отой страшний для нашого люду час.

Вже багато сказано в публіцистиці і в художніх творах про 30—50-ті роки ХХ століття, — це так, але настільки жагучого, такого правдивого художнього твору, як “Довгі присмерки”, дуже давно не читала. Я прийшла у цей світ 1924 року і добре знаю: все оте, що Ви написали в романі — свята правда. Життя села в часи колективізації, голодомору, війни і повосенний час — це все роки нашого життя, і я — живий свідок тих подій; саме так складалася доля моя і моїх рідних брата і сестер, моїх батьків і рідних мого чоловіка і всіх знайомих. В романі Ви зуміли все це сконцентрувати, звести в такий болюче-пекуний спомин, що викликає щирі сльози співчуття простим долям героїв, а заодно примушує згадати трагедію моєї родини і гірку свою юність.

А найбільше я вдячна за те, що Ви з теплою згадуєте своїх вчителів і отих романтиків-комуністів (типу Жернового), які спершу повірили в радянську владу, а потім гірко поплатилися за свою віру. Отака доля і мого батька, який ще під час імперіалістичної війни повірив у лєнінські гасла, був членом партії, а вже в 34-му році його “вичистили” з партії за те, що роздав людям горох, чечевицю і т. д. (бо був головою колгоспу на Чернігівщині) та опікувався, як і ваш

Жерновий, дитячим патронатом. Щасливий випадок врятував його від сталінських таборів, але надто він рано помер вдома.

Ще тоді, в лихі 34—39-ті роки, в сільські школи Житомирщини почали приходити міські вчителі — з Ленінграду (вчителька іноземної мови і російської літератури і мови), з Києва, Харкова — вчителі історії, географії, математики. Пам'ятаю вчителя-скупалю єврея з Житомира. Чого б ото вони втікали з міст у глухі села? Мабуть, від тієї ж “сталінської мітли”... Але які ж це були вчителі! Отакі, як у Вашій книзі... Все переживали ми, як і Ваші герої — голод 33-го року, бачили опухлих людей, які напівживі сповзалися до церкви в нашому селі, ще коли ми жили на Чернігівщині, де не було такого лютого голодомору, бо не все відбирали до квасолінки...

А потім, вже на Житомирщині — концентрація військ біля кордону, перші бомбардування, невдала евакуація на Чернігівщину, окупація, кілометрові колони військовополонених, партизани, карателі-мадьари, есесівці, втеча від мобілізації до Німеччини, а потім, із приходом наших, мобілізація “чорної піхоти”, отож і нас, дівчат, — у війська. І оте — “зрадники, ви були на окупованій території”...

Усе пережили, вистояли, вивчилися, навіть одержали з ласки Божої Незалежну Україну. І що ж? Може, й справді все ж на решті переможе людська совість (а це і є Бог!) і добро? Будемо на це надіятися разом з Вами: доб-

Поетична антологія Вінниччини “Стоголосося”, видана зусиллями “Континент-Крим” 2002 року, упорядкована А. М. Подалинним, знайомить читачів із короткими біографіями і творами поетів ХХ століття, життя і творчість яких пов'язані з Вінниччиною. Анатолій Подолинний у передмові зазначає: “В антології немає поезії, породженої страхом і відступництвом, приниженням і слугуванням, є лише твори, надиханні любов'ю до України, пориванням до волі, справедливості, природними людськими переживаннями, бажаннями та мріями. Володимир Свідзинський, Юрій Клен, Василь Стус, Леонід Мосендз, Євген Гуцало та інші величні поети власним пером, притаманним лише історії української культури, доводять багатозначність цієї точки зору.”

ГОЛОСИ ПОДІЛЛЯ

чої дружби, яка була у автора з “сином українських хат” серед “таємно-темного бору”.

Художник і поет Василь Хмелюк приваблює читача складністю сприйняття довкілля... Кесар Андрійчук ушанував долю жінки, яка перетнула злам воєнних літ, поезією “Ярина”. Квапливий, але щедрий пейзаж у вірші “Липень”: “А на узліссі красень-дуб Поважно струшує краплини...”

Олекса Гай-Головко — поет, прозаїк, літературознавець. На початку 50-х років емігрував у Канаду. Поезіям притаманна розпука і покута перед Україною:

*Кого шукати в дикій млі,
Коли брати мої учені
Любов до рідної землі
Перегортають у кишені.*

Михайло Стельмах — відомий учасник процесів прози, поезії, драматургії неодноразово відзначався як “співець радянського ладу!”, про що Євген Гуцало казав: “...гвалтувалася й тероризувалася Україна (...), відтак гвалтувався і тероризувався таланти не одного митця, й Михайло Стельмах був з-поміж них не винятком”. У вірші “Рідня” письменник романтизував будні робітничого класу: “де живуть майстри хороші, чесні Вуглярі, і теслі, й дьогтярі. Серед них мої проходять весні і розмови до зорі”.

“Останній акорд” Кирила Ку-

рашевича не випадково потрапив у антологію. Сила волі звичайних солдатів і знеможеність природи вражають контрастами, бо “звук корчилися” в той час, коли “знову зводилася в атаку знесилена рота”, а “день біг у розпанаханій сорочці”... Микола Студецький, член СПУ з 1967 року, вражаючим подихом навіяв трагічну долю солдатів періоду Другої світової війни не як воїнів, а як синів, у яких є батьки, а не лише гвинтівка, за допомогою вірша “Смерть героя”.

Твори “співучого Шпорти з добрими очима” (за висловом Максима Рильського), інтимна лірика Василя Колодія вражають самотністю. Василь Юхимович — автор численних збірок сатири, гумору, лірики, учасник Другої світової війни, лауреат премії ім. Остала Вишні, людина об'єктивного оцінювання з точки зору зробленого, автор поезії “Максимум Рильському”: “Він — з тих мисливців, хто життя осмислив, Хто влучним словом цілив у серця”. Так само дорогий нам: Микола Годованець, байкар, якому так і немає заміни... Трапляються вірші про Вінниччину, яку благословив Василь Маремпольський. “У малому, тихому селі, Тут, на мальовничому Поділлі, ніжки дрібцювали на землі, По барвінку, рястові та зіллі.

рим, талановитим, сердечним і щирим автором.

Такі твори, як Ваш роман — жива, правдива історія, — житимуть довго-довго. Бо оте, псевдопатріотичне, що й досі засмічує полиці бібліотек, давно треба віддати в макулатуру, аби на тому папері надрукувати багатотисячними тиражами правду про життя, про історію України. Ваш роман — один із небагатьох таких творів.

Зі щирою подякою за пекуний, правдивий твір, а особливо за перший його розділ “Бум” — яка краса, яка мова, які яскраві образи!

Євдокія ДІМАРОВА,
пенсіонерка, кандидат фізико-математичних наук, доцент,
колишній викладач КПІ

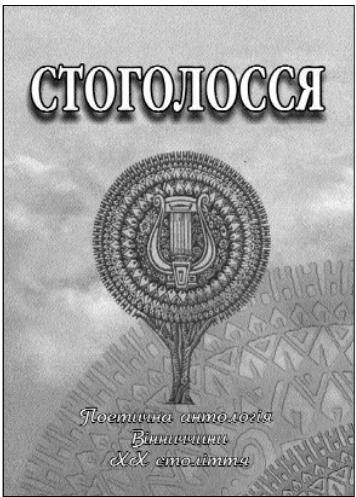
А це вже від мене. “Щоб Вас качка копнула”, — як говорила Вільдиха. Тиждень ходив голодний і злий: дружина як приросла до Вашої книжки, так і не міг відірвати. З чим Вас і сердечно вітаю.

А я покищо ні читати, ні писати, ні навіть телевізора дивитись не можу: вірусний кон'юнктивіт + Чорнобиль. Рік уже ходжу напівсліпий. Так що пробачте.

Зичу добра і творчого неспокою.

Анатолій ДІМАРОВ

P. S. І не давайте дружині читати цікаві книжки. Хай читає “Kaniman” Карла-Марла.

Творча спадщина Петра Перейноса характеризується неабиякою любов'ю до рідного краю. В авторській біографії “Перед всесвітом слова” письменник зазначає: “Мало сказати, що я люблю свою землю. Я приріс до неї думками і серцем... Моя земля — це рівнинно-горбиста смужка Подільського плато, що простяглась над вузькою, як перецвіла материнська коса, річковою Мурашкою”. Почуттям авторської любові проінфіковані вірші “білий марець”, “парує гречка запашена...”, “Ще Господь листкам зеленоровим...”, “Чую, Україно” та інші.

Поезіям Володимира Рабєнчука, Ніни Ткаченко притаманні невідомі ніжність, яку іноді необхідно відчувати. Поезіям фольклориста, прозаїка й поета Миколи Дмитренка притаманне філософське осмислення буття людини: “Моя цигарка догорає, Лиш теплий попіл залиша, Поволі тіло відмирає, Але безсмертніє душа.”

Наталка Поклад, Микола Бондар, Валерій Лазаренко та інші зробили неабиякий внесок у розвиток поетичної культури. Антологія подає лише деякі з-поміж великої кількості яскравих вогників творчих сузір'їв. Але саме сьогочасні паростки мистецького врожаю є надією на майбутнє.

Валерія ТКАЧУК,
м. Вінниця

Весь світ спить. Та ще й не так спить, як про праведника сказано, що коли впаде — не розіб'ється. Спить глибоко, простягнувшись неначе об землю вдарений.

А наставники — “пастері” його? Не тільки не пробуджують, а ще й погладжують: спи, не бійся, місце хороше, чого остерігатися? Говорять “мир”, і немає миру... Блажен Петро із товаришами своїми, сам Господь будить їх: “Де ви спочиваєте? Прокиньтесь!.. і тоді вже не бійтеся”. Тормосить всіх “похованих” і Павло: “Востань, мертвий, і прокинься з мертвого! Доти землю ти будеш і не перетворишся із неї в Христові доки не побачиш в собі бесну світлу людину”.

Так, це видатний вчений та проповідник Григорій Савич Сковорода. І, бачимо, 280-річному філософу є що сказати цьому світові. Інша справа практично не залишила учнів його, тих, хто успіхом пізнавав “науку щастя”, хто життя присвятив, щоб нести людям ці знання. Петро Георгійович Приступов — один з тих небагатьох, хто уже понад тридцять років вивчає, пізнає, перекладає, співає та театралізує Сковороду. Наприкінці березня цього року до Міжнародного дня театру сквородинознавець завершив ювілейний цикл вистав по вшануванню Сковороди двома благодійними духовними містеріями “Відаю людину”.

Перша, поставлена в столичному Українському гуманітарному ліцеї, стала

іспитом на рівень молодіжного “засвоєння” просвітителя-філософа XVIII століття та його учня, сучасного просвітителя-кобзаря. Чудово виконував учнівський хор пісні Сковороди під акомпанемент фортепіано. Їхні голоси та костюми в контексті усього театрального дійства були оцінені аншлаговою залогою, особливо ровесниками.

Немає солодшого і немає потрібнішого як щастя. Хвала блаженному Богові — немає і легшого за це. Що було б тоді, коли щастя, найпотрібніше і наймиліше для всіх, залежало б

ра. Між тим, остання, восьма постановка містерії де-що відрізнялася од “класичного”, усталеного жанру вистави. Як модерн і розвиток сквородинського театру Приступова сприймався новий одяг кобзаря, оцінений глядачами як “український аристократизм”. Були й експериментальні обробки напрацювань учня Сковороди Михайла Коваленського.

Пластика рухів, динаміка і свіжість думок та образів, радісні і вічні пісні, лірика та національна душа кобзи... Усе це концентрується в один світлий душев-

СКВОРОДИНСЬКИЙ ТЕАТР

ОДИН У ВСІХ І ЦІЛИЙ У КОЖНОМУ...

від місця, часу, плоті та крові?.. А щастя як річ найнеобхідніша з необхіднішого завжди і всюди задарма дарується. Ну от як повітря і сонце — завжди з тобою і завжди задарма. А те, що біжить від тебе геть — знай: чуже, і не вважай його за своє... Щастя близько — в серці твоїм. Саме там Бог і щастя.

Так казав Сковорода через учня-кобзаря Петра Приступова також тим шукачам істини та щастя, хто зібрався на останню в ювілейному циклі постановку містерії “Відаю людину” у київському Будинку акто-

вий потік, у святковий, піднесений настрій публіки.

Визнати, обійняти і прийняти в наше пам'ятне дзеркало святину, яка прихована, тобто від тілня віддалена — оце і є істинна пам'ять. Святиня і пам'ять — ось подвійний промінь неувечірного сонця. Святиню віра бачить, надія на неї сподівається, любов серце огортає, а пам'ять зберігає. Ці чотири духи є одне з вічності... Що таке наш світ? — дим вічності. Вічність є вогонь. Бачиш дим — згадай вогонь, бачиш цей світ — пригадай вічність.

Так казав Сковорода. І

так проходить “сковородинський марафон” Петра Приступова, що розпочався рік тому п'єсою у столичній школі-інтернаті № 19. Учні та студенти — особлива творча сфера кобзаря. Педагог непомітно і вдало синтезується із кобзарем та проповідником. Спершу — байки Сковороди і нарешті — участь дітей у п'єсі “Всяк є там, де серцем сам”. Герої байок, як і діти у спектаклі, перебувають кожного разу там, де є серцем — то вони орли, то черепахи, то мавпи, то годинникові колеса. Почавши у 2000-му

році, поставили дитячий сквородинський спектакль у п'ятьох школах. Вихід на Український гуманітарний ліцей — новий рівень пізнання Сковороди молоддю...

Вам належить народитися з Вишнього. Тлінний кумир обмежений, закритий тісністю, духовна ж людина вільна... Над головою її — седмиця Божих птахів: дух смаку, дух віри, дух надії, дух поради, дух милосердя, дух прозріння, дух чистосердя... Дух духа творить. Цей гірський орел перероджує нас, перетворюючи, створюючи із плоті

духів своїх, із несущих — сущих, із скотини, із звірів — людей. У такий-то час ми справді буваємо народжені Пречистою Дівою, яка зачала і вмістила в себе того, хто єдиний і святий.

Так казав Сковорода. Попереду — розвиток театру Петра Приступова: завершення роботи професійного модельєра над новим костюмом актора (сьогодні готова лише накидка), присутність на сцені поряд зі Сковородою його учнів, подальша праця з учнями середніх шкіл, шкіл-інтернатів та Українського гуманітарного ліцею... Є мрія мати власний театральний майданчик, куди б часто приходили друзі, знайомі та незнайомі шукачі істини, приходили на сквородинські спілкування, щоб збирати, згурто-

на, що постійно рухається в інтелектуальному та духовному середовищі, віруюча людина, знає принаймні одну-дві іноземні мови, є вічним студентом...

І тепер є час воскреснути. Іскра Божжа може впасти в темну прірву серця нашого, і раптом освітити. Віруймо тільки, що Бог є у плоті людській. Істинно єсть він у плоті видимій нашій!.. Скажи разом із Павлом: відаю людину, знайшов людину, зустрів Месію, не з плоті кумира, а істинну, Богу в плоті моїй людину!

Підготував
Олександр СОЛОНЕЦЬ

Триває Великий Піст. У християнина є два “крила”, за допомогою яких він духовно зростає: молитва і піст. Без очищення немає спасіння, немає досягнення вічності, немає Царства Небесного. Напевно, для того й дається Великий піст, аби в стриманості увійти в себе, пізнати себе, очиститися від лихих та лукавих помислів та спонук, і, зрештою, аби наблизитися до Бога.

о. Андрій Власенко: Це справді велике випробування для духу й тіла, бо йдеться про всі сфери людського життя-буття. Сім тижнів Великого Посту належить провести якнайбагочестивіше: без образ, гніву, брехні тощо. Всілякі видовища і розваги (хіба що крім концертів духовної музики) також суворо заборонені. Що вже казати про піст тілесний: інтимні стосунки у Великий Піст виключаються. Так само, як і споживання будь-яких м'ясних, молочних і рибних страв. Олія і вино дозволяються тільки у свята й суботні та недільні дні.

— **Яка, так би мовити, структура Великого посту?**

о. Андрій: Великий Піст розділяється на сім седмиць, тобто тижнів, причому кожна неділя посту має свою назву. Перша зветься Торжеством Православ'я, на честь остаточної перемоги Церкви над іконо-

фото Т. Карпінської

ВЕЛИКИЙ ПІСТ

Розмова з настоятелем парафії святого Архистратига Михайла, протоієреєм о. Андрієм Власенком

борською ерессю ще у IX столітті. Усі добродісні парафіяни прагнуть сповідатися і причаститися на початку посту, після щоденних і дуже довгих богослужінь першої седмиці святої Чотиридесятици.

Друга неділя посту присвячена святителю Григорію Паламі, архієпископу і видатному отцеві Церкви, творцю аскетичного вчення

під назвою ісихазм (у перекладі з грецької — безмовність). Третя неділя називається Хрестопоклонною. Напередодні ввечері на середині кожного храму виноситься уквітчаний хрест-розп'яття, аби вірні, споглядаючи це знамено перемоги над гріхом, духовно міцніли посередині довгої постової дороги. Четверта й п'ята неділі

присвячуються великим подвижникам духу — подобним Іоану Ліввичнику та Марії Єгипетській. Їхній приклад має наснажувати християн на постові подвиги і щире покаяння. Найхарактерніша зовнішня ознака постових богослужінь — земні поклони. Вони теж мають велике виховальне значення для поглиблення власного смирен-

ня. Наприклад, у п'яту серед посту, під час так званого “Маріїного стояння”, коли читається Великий покаянний канон святого Андрія Критського, віруючі кладуть у храмі до трьохсот таких поклонів!

— **Насправді, мабуть, важко витримати сім тижнів такого строгого режиму...**

о. Андрій: Не слід думати, що Великий піст — це суцільні сльози і биття в груди. Є посеред цих 49 днів два великих свята. Благовіщення Пресвятої Богородиці (7 квітня) не дарма осілюється Церквою як “початок нашого спасіння”. Адже архангел Гавриїл сповістив Діві Марії велику таємницю — про народження у Неї від Духа Святого Спасителя світу.

Свято Входу Господнього до Єрусалиму завжди припадає на неділю перед Пасхою. Встановлене воно на честь врочистої зустрічі Ісуса Христа мешканцями священного міста перед Його хресним подвигом. Тоді юдейські діти вимахували пальмовим листям із вигуками “Осанна в вишні!” — Спасіння в Небі!”. Ще в давнину виник прекрасний звичай освячувати це листя напередодні свята. Та в Україні, окрім Криму, пальми не ростуть. Тому православні українці й замінили цей екзот на свою улюблену вербу. А саме свято стали називати Вербою, або Квітною Не-

ділею. Освяченим верболозям оздоблюють домівки — на відігнання нечистої сили, а також використовують як цілюще зілля.

— **Але сім останніх днів Великого Посту — найвідповідальніші.**

о. Андрій: Цей тиждень не дарма називається Страсний. Кожен християнин має разом зі Спасителем пройти Його останньою дорогою — через Таємну вечерю, Гетсиманський сад і Голгофу, аби відновити в собі образ Божий, сплюндрований гріхом. Увечері Страсного Четверга у храмах відбувається особливе богослужіння — так звані Страсті, коли вірні із запаленими свічками у руках слухають дванадцять євангельських фрагментів про зраду, суд і хресні страждання Христа. Потім ці свічки належить донести палаючими додому — аби й оселі освітили цим полум'ям Божественної любові. А у Страсну П'ятницю на середину кожної церкви виноситься Плащаниця — вишита ікона Погребіння Господнього — для поклоніння і звершення чину похорону. Цей чин полягає у тому, що Плащаницю під сумовитий подзвін тричі обносять навколо церкви. А у Страсну Суботу все замирає, — і люди, і природа готуються до Воскресіння Господнього.

З протоієреєм

«МАНЛИВА ПОСТАТЬ НА ГОРИЗОНТІ»

— Володимире Яковичу, невже саме юнацькі спогади і враження відіграли вирішальну роль у бажанні написати книжку про Сковороду?

— Звичайно, без вражень дитинства не обійшлося, але все почалося тоді, коли я зрозумів: щоб вистояти у буремному штурмі життя, не впасти на гребені тисячоліть, треба йти, летіти до Сковороди і міцно триматися за його посох, його думку. Передусім мені хотілося дізнатися, якою він був людиною і дізнатися про це не так через його твори, як через відчуття його живого. Тому й вирішив використати журналістський метод, розглядати Сковороду через людей, які своїм життям, творчістю, діяльністю були дотичні до його життя. У тих місцях, де він народився й помер, з давніх-давен кажуть “наш Сковорода”. Можливо, ті люди й зовсім не знають його вчення, але знають, що то була визначна людина, таким чином усе нові і нові покоління продовжують жити під його ауру.

— І як же Ви збирали матеріал для книги?

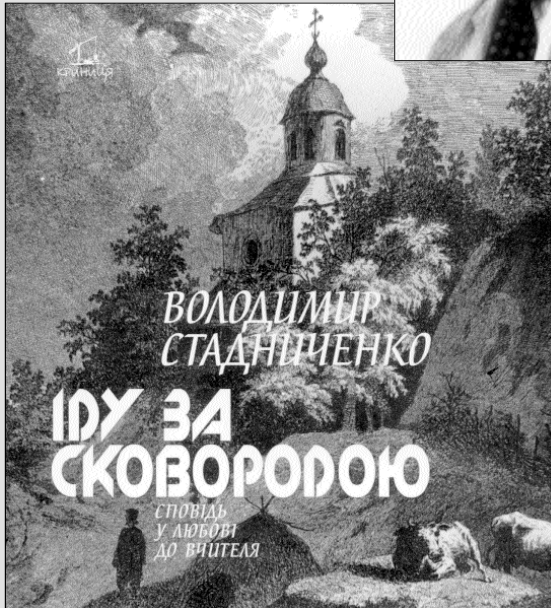
— Мені пощастило спілкуватися з автором багатьох пам’ятників Сковороді скульптором Іваном Кавалерідзе, у моєму записнику — долі багатьох сквородинців, до речі, у книзі вміщено серію світлин людей, які своїм життям і творчістю сягнули духовних висот Сковороди. Спочатку моя праця складалася у нариси, які я мав змогу друкувати у тижневику “Дзеркало тижня”. Потім — із спілкування з головним редактором Володимиром Мостовим — визріла думка про зведення цих матеріалів і створення книги. Підтримав мене і Фонд сприяння розвитку мистецтв... Отак загальними зусиллями і стала реальністю ця книга.

— Ви прагнули дотримуватися хронології життя і подій, з яких воно складалося у Сковороди?

— Так, моя духовна проща до Сковороди розпочалася в хаті козака Сави Сковороди в Чорнухах, де я перед довгою дорогою

Багато нащадків прагнуть досягнути особистість великого філософа Григорія Сковороди, що постав “...між світом і п’їтьмою, істиною і неправдою, добрим і злим...”, виборовши право “вибирати істинне, добре, досконале, все це здійснюючи насправді, в будь-якому місці, бутті, становищі, званні, мірі...” і завдяки цьому став “мудрим, праведним” (М. Ковалинський). Як життєвий підсумок звучить відома фраза Сковороди “Світ ловив мене, але не спіймав”, її належить розшифровувати допитливим, тим, які через думки Сковороди прагнуть досягнути власний внутрішній світ, знайти себе, спробувати скоординувати свою особу у світі.

Вирішив помандрувати за “манливою постаттю на горизонті” і письменник Володимир Стадніченко, втілюючи свої думки у новій книзі “Іду за Сковородою”. Сповідь у любові до Вчителя, що побачила світ у видавництві “Криниця”. Можливо тому, що Володимир Стадніченко народився у селі Чорнухи, звідки родом Григорій Сковорода і кожного ранку проходив повз скромний пам’ятник, який стояв перед його школою, запала йому в душу фраза “Світ ловив мене...” і народилося відчуття, немов той невідомий, але такий рідний філософ завжди поруч і ніби допомагає на непростому життєвому шляху. Тому зовсім природним виявилось бажання здійснити духовну подорож шляхами мандрів Григорія Сковороди.

випив кувальцю студеної води з криниці, яка пам’ятала мого славного земляка. Потім я вирізав голос студента Григорія у дискусійному залі в конгрегаційній залі Києво-Могилянської Академії, а ще пізніше розшукував альтиста Григорія Сковороду в придвор-

ній капелі в Санкт-Петербурзі. Довелося почути нове слово й викладача поезії Сковороди в Переяславському колегіумі, ходив із молодим учителем і його учнем Василем Томарою на Кравцеву гору в селі Каврай на Черкащині, мандрував із другом-попутни-

ком Григорієм, який їхав з місією генерал-майора Федора Вишневецького в угорський Токай за винами для царського двору, серцем увібрав християнські добронравності зрілого мужа Григорія Савича в Харківському колегіумі при Покровському монастирі і, насамкінець, стрівся й розмовляв зі Сковородою в селі Пан-Іванівка на Слобожанщині, де він упокоївся тілесно і возлетів над часами безсмертним Духом.

— Ви так розповідаєте, ніби прожили його життя...

— У нас уже склався певний стереотипний образ, ніби Сковорода —

такий собі старий, в полотняному одязі, у постолі, який мандрує, спираючись на палицю. Але ж це дуже спрощене сприйняття. Сковорода був містиком, фігурою загадковою, космічною, з величезними знаннями, власною філософією. Він, можливо, був першим на тій духовній лінії, яку після нього продовжили Котляревський, Шевченко, Франко. Світ його не зловив, але він зловив світ і тим самим всіх нас, хто живе після нього. Ну, а хто здатний скористатися цим надбанням, продовжує досягати сенсу буття.

— Підзаголовок Вашої книги — Сповідь у любові до Вчителя. У чому для вас Григорій Сковорода вчителем?

—Роки роботи над цією книжкою змінили мене... Може, це звучить зависоко, але після духовного спілкування зі Сковородою мені нічого не страшно в житті, до всього я ставлюся з особливим розумінням і всі випробування життєві зможу витримувати достойно. Я вклав усю душу в цю роботу, намагався зробити її не казенно, а зі справжніми почуттями поваги, теплоти, любові й захоплення. Я одержував душевну насолоду од відкриття світу цієї Людини і хотів поділитися радістю з усіма.

Книга — мій подарунок усім, хто шанує Сковороду.

• Розмовляла Алла ПІДЛУЖНА

ПОЕЗІЯ З ЛЮБОВІ Й БОЛЮ

Може комусь видається дивною назва книжки Надії Кошари “Чом, чом...”. Продовження в пісні, що так починається. Любов до малої батьківщини, зболені тривоги за всю Україну, досягнення душою цілого космосу надихнули авторку на створення поеми про Землю та її людей. На прикладі життя одної родини, одного села тонко психологічно висвітлюються історичні події в Україні з давніх часів до сьогодення включно. Багато разів руйнували вороги малу батьківщину поетеси. В давнину тут було місто Триножин. Нині — село П’ятигори, на Київщині, що виникло як козацька залага на п’ятизгарішці (на це вказує назва) поселень.

Звісно, не обминула П’ятигори гайдамащина. Авторка своєрідно доповнює викладену Т. Г. Шевченком легенду про Гонту в поемі “Гайдамаки”. Вона знайшла у Михайла Максимовича народу пісню про Гонту, зміст якої передусім подіям в Умані. Поетеса вводить у літературу невідому легенду про Гонту після уманської трагедії, записану від селянки Палажки Плахотнюк.

Ліричне й епічне поєдналися в поемі, як це буває і в житті. Лірика дитинства (“Коли я землю полюбила”) — дерева, квіти і навіть комашиний світ (“сміх бджілки”, “мурах поклажу от-так! тягнув”, “сонце соняхів і маків буйноцвіт” та ін.) описані

так виразно, з безмежною ніжністю до природи. І поряд — епічні події. Голодомори 1932—33 і 1947 років, страхотливий 1937-й, період фашистської окупації і народного опору, тяжкий післявоєнний час... Любов і самої авторки до землі щемно вилилася в образі простого хлібороба (О дядьку Гришо, дядьку Гришо!) — сучасного Микули Селяниновича.

Поетеса звертає увагу на такі соціальні проблеми, як виборча система колись і тепер, ставлення до релігії, мови, культури, сучасне збайдужіння чи “хатоскрайність” багатьох людей, замовчування, викривлення історії України. Авторці болять екологічні біди: чорнобильський слід, карпатські повені, забруднення Дніпра, руйнація планети, яка “обплутана ділами злими своїх недомків-дітей”, котрі рубають “єдиний під собою сук”.

Мова твору лаконічна, випукла, мовби вирізьблена. Це не книжечка для читання знічев’я, а пристрасна розмова-звернення до слухачів. Тут і глибока, образна лірика і хльостка публіцистика аж до сарказму. Авторка картає тих, що хижо обкрадали і обкрадають Україну. А це “фарбовані лисичі і вовки”, “при владі ті, котрі й були”. Сила її поезії і в афористичності: “якщо з дитинства врісся в дивосвіт, душі твоєї не буде згуби”, “у бистрині думок дарма шукаю броду”, “закон сльоза

не пропече”. І в точно знайдених неординарних фразах, словах-образах: “садки вишень червоногубих”, “мораль суспільства у кривавих ранах”, гнівних — “стрясають сфери стидні словеса не менш ніж ядерні випроботи”, “прийди, княжи і нами закуси!”

“З любові й болю зміст” поеми починається і завершується картинною ніччю. У Пролозі — поглядом на Землю з холодного байдужого космосу. У закінченні — образ літньої ночі на Україні, де “срібне Місяця кропило до сну благословило нас”. Але ліричну благодать порушують усе ті самі стрижневі думки: Дніпро — “відстійник радіації, гниля”, “село лягає рано спати, зате удосвіта встає, щоб цілий світ нагодувати”, “землиці як не дати ладу, занепадає все живе. Земля терпить — не втерпить зраду, ми ж од землі, земляни є”.

Закінчується поема молитвою Подяки — своєрідним моральним кодексом поетеси.

У книжці, якій дала назву поема, вміщено й кілька поезій соціального спрямування. Назву хоча б вельми злободенний вірш “Старий” — живий згусток негараздів у суспільстві...

Гадаю, професійна оцінка творчого доробку Надії Кошарної ще попереду.

• Олена ЗАВГОРОДНЯ, кандидат психологічних наук

ЗУСТРІЧ

У Червоноградському народному домі “Просвіта” відбулася презентація книги єпископа Андрія Сапеляка “Київська церква на слов’янському Сході”. ці урочистості організувала червоноградська міська організація Української Республіканської Партії “Собор”. У гості до червоноградців завітав

СЛОВО, ЩО ЗОБОВ’ЯЗУЄ

сам автор — єпископ Андрій Сапеляк, який розповів про свою роботу над книгою, про роль і місце релігії, духовності у сучасному суспільстві, звернувся до присутніх у залі з напутнім душпастирським словом.

У зустрічі також взяла участь родичка душпастиря,

львівський науковець, кандидат історичних наук Оксана Сапеляк. А представляв гостей голова місцевого осередку УРП “Собор” Володимир В’язівський.

• Тарас ЛЕХМАН, м. Червоноград, Львівська область

НЕСПОДІВАНА РАДІСТЬ

ВІДГУК-СПОГАД

що й сам львів’янин, але вже 20 (здається) років живе в Диканьці. Чи то він у книжці, чи не він, але я його таки впізнала. А ще впізнала і секретаря обкому М. — автора безпечного обробітку землі... Запросив мене якось голова Шилівського колгоспу “Дружба” Олексій Сергійович на нараду.

Ось сидимо, слухаємо, як розп’яє секретар голів колгоспів, і раптом:

— А ти, Олексію Сергійовичу, оце знайди парторга — він з трактористами сушить сорока градусами від дощу...

Отаким був і наш кам’янський Єрмолай Якович — полтавський дядько, хоч з іншої планети — Чорнобаїв, може, колись і цю планету відкриють.

Так, Босаківську Диканьку я пам’ятаю ще зі своїх студентських років, — усе тут живе, достеменно... Кожного разу з Григорієм проїжджали її, але зупинилися лише раз, на жаль.

...Тільки подякувати залишається за таку планету. Добре було б, якби книжку завезли в Диканьку. А там через райно — по школах, щоб діти знали свою історію, любили свій край так, як його любить автор, як любили Григорій та Григір Тютюнники, інші митці, яких зростила благословена Полтавщина.

• Олена ЧЕРНЕНКО-ТЮТЮННИК (вдова Григорія Тютюнника), смт.Чорнобаїв на Черкащині

Освітня система в Україні поступово реорганізується, адаптуючись до новітніх економіко-соціальних, політичних та цивілізаційних вимог. І хоч поки що практично незаповненою залишається ідеологічно-виховна основа системної освіти молоді, технології накопичення і передачі необхідного знання все ж вдосконалюються, в так званих «елітних» навчальних закладах з'являються нові форми педагогічної практики. Точніше, вони, здебільшого, у нас не з'являються (не продукуються), а беруться із педагогічно-виховного досвіду Європи та Сполучених Штатів. І це теж, безумовно, потрібно — доки не запропонуємо власні, кращі освітні технології...

«ДЕБАТИ»: КЕЙСИ — АГЕНТИ — СТУДЕНТИ

Очевидно, однією з небагатьох освітніх новинок, практикованих у деяких «елітних» навчальних закладах України є так звані «дебати». На Заході, між іншим, вони стали цілісною та ефективною навчальною програмою, що має чотири чи п'ять форматів. Це — «політичні дебати за Карлом Поппером», «парламентські дебати» міжнародного (британського) та американського форматів, нарешті — «президентські дебати Лінкольна Дугласа» тощо. Хоча кожен формат має певні відмінності у кількості учасників, у часових та інших процедурних елементах, основа є сталою — молодь практикує публічну, залізну аргументовану (наукою чи емоційно-риторичним, софістичним засобом) дискусію в ході вирішення конкретної суспільно-політичної, філософської, соціально-економічної тощо проблеми.

«Дебати» в Україні — поки що не цільова навчально-освітня програма. Подібні практикуються у наших небагатьох «елітних» навчальних закладах лише як студентські та учнівські клуби. Диференціація «дебатів» за віком обумовлює також тематичне наповнення, коли учні можуть використовувати для обговорення теми з навчально-освітньої програми. До речі, подібна навчальна технологія набагато ефективніше спрацює на запам'ятовування та систематизацію необхідного знання. Молодші групи, до того ж, дається триваліший термін підготовки до теми та дискусійної методики...

У Києві, загалом, навчальні «дебати» використовує Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Український гуманітарний ліцей, коледж імені В. О. Сухомлинського, Кловський ліцей, низка шкіл із поглибленим вивченням англійської мови. Мовне «заангажування» не є випадковим, адже мода на дебати поширюється саме з англійських країн. Між іншим, фінансує «дебатний рух» в Україні частково Фонд «Відродження», частково Міжнародна дебатна освітня організація (International debate education organization), в окремих проектах — НАТО, на рівні окремих навчальних закладів — громадськими коштами. Відсутність міністерського фінансування, як і

окремої навчально-освітньої програми «дебатів», очевидно — не лише економія державних коштів, а, передусім, втрата ідеологічно-тематичної спрямованості «дебатів» державою, адже хто платить — той... має прибуток. Звідси — мовні, політичні та економічні пріоритети Заходу.

Так чи інакше, «дебати» є сучасною і ефективною освітньою методикою, що розвиває ораторські задатки учнів та студентів, готує їх до публічних виступів і до суспільно-політичної діяльності, активізовує самостійний науково-дослідницький пошук, робить їх рівноправними учасниками навчально-освітнього процесу. Проводяться вони у нас на рівні навчального закладу (учні 9—11 класів та студенти вузів), на рівні клубних змагань (команди різних закладів) і на міжнародному рівні, де організатором, як правило, є IDEO. Згадана організація, своєрідно згуртовує студентську спільноту в усьому світі і проводить 10—20 планових міжнародних дебатних змагань на рік. В Україні, зокрема, уже відбувалися минулого року міжнародні змагання в Одесі, де репрезентували «дебатну молодь» команди з Києва та Одеси, представники Білорусі, Польщі, Естонії тощо. Окрім дебатних турнірів та студій для студентів різних країн, Міжнародна дебатна організація, звичайно, забезпечує організаційно-технічні потреби заходів, диктує формат і тему, видає спеціалізовані сертифікати судді міжнародного класу — іншими словами, контролює усіх та усе. Про мову міжнародних змагань, очевидно, й не варто говорити, окрім того, що наші студенти мають змогу вдосконалювати англійську, вивчати правові, економічні та політичні основи життя Заходу...

Англосаксонська система права (із перехресним допитом), «агент теми», «case» (позиція команди), «on-case» чи «off-case» (стверджувальна чи заперечувальна стратегія команди), «time-keeper» (контролює час виступів, реплік, відповідей), «clash», «blame» як суперечності і слабкості позицій команди... Усе це — методичний арсенал команд, що змагаються. Навчальна програма «дебати» схожа на інтелектуальне шоу — цікаво і весело як учасникам, так і гляда-

чам. Головне для команди-«негатив» — вибрати правильну стратегію та розгромити елементи «кейсу» іншої команди: тему, проблему, причини проблеми, план дій, перевагу плану дій... Хоч би як, учні та студенти відразу спрямовуються на розв'язання певної проблеми у суспільстві, що сприяє їх подальшій громадській активізації.

Олексій Яценко та Олександр Мамуня — студенти Київського Національного університету імені Тараса Шевченка та вже досвідчені «дебатники». Вони ініціюють створення у Києві своєрідної федерації дебатів — громадську організацію «Столиця». Її завданням має бути — трансформація «дебатної» спільноти в Україні зі стихійного явища у системне, впорядковане.

Олексій Яценко: «Ми координуємо діяльність дебатного клубу в університеті та підтримуємо подібний клуб в Українському гуманітарному ліцеї. Здебільшого працюємо у форматі «дебатів Карла Поппера». Команда складається з трьох чоловік і опрацьовує певну проблему, висуваючи свій механізм її розв'язання. Гра має свої правила, свою динаміку... В Україні на загал «дебати» вийшли у 1994 році за фінансування Фонду «Відродження», поступово учнівська та студентська громада розширилася, і сьогодні є можливість проводити змагання між різними клубами, міжнародні змагання... Стосовно форматів — кожному відповідає визначений хронометраж, порядок і правила виступів. До того ж, із часом можуть змінюватися внутрішньоформатні принципи. Так, «дебати Карла Поппера» змінили тематичну орієнтацію з філософії до політики (в англійському розумінні як системні практичних заходів на вирішення проблеми). У «парламентських дебатах» британського формату грають команди 4х4 (чотири команди по чотири особи), «парламентські дебати» американського зразка передбачають команди 2х2. У парламентському форматі м'якші вимоги до формальних елементів, бо тому команди отримують за 15 хвилин до початку гри (немає часу на глибоке опрацювання теми). У цьому форматі працюють уже вивчені студенти, й розвивається

вміння особи за короткий час закумуляувати усі свої знання і викласти реальну програму дій... Щодо рівня розвитку «дебатної» спільноти в Україні, то, окрім Києва, наскільки мені відомо, є клуби в Дніпропетровську, Криму, Львові, Донецьку, Харкові, Одесі. Але немає поки що координаційного центру».

Олександр Мамуня: «Продовжуючи думку колеги, скажу, що саме з метою координації, відпрацювання нових методик і вдосконалення «дебатів», виокремлення їх у самостійну державну навчальну програму із належним фінансуванням та українським суспільно-політичним наповненням, — ми, студенти вищих навчальних закладів, працюємо над створенням федерації «дебатів» в Україні «Столиця». Зараз шукаємо можливості фінансування такої структури із проведенням семінарів для тих, хто хоче створити дебатний клуб у своїх навчальних закладах.

«Дебати» — надзвичайно ефективна та корисна дисципліна, саме навчальна дисципліна. У «дебатах» спрацьовують два аспекти — один змагальний, другий — освітній. Гра передбачає переможців і переможених, з'являється стимул перемогти знаннями, ерудицією, ораторськими якостями, стимул знайти конкретне рішення на розв'язання конкретної проблеми. З іншого боку, школярі мають час на підготовку, всебічне дослідження теми, вони розвивають у собі дослідницькі якості, збагачують свою ерудицію, краще запам'ятовують необхідні знання. Учителі, таким чином, можуть тему «дебатів» брати з навчальної програми, і тоді учні не просто вивчають певний матеріал — вони його аналізують, опрацьовують тощо. «Дебати» змушують працювати учнів над своїми манаерами, висловлюваннями, над мовою і мовленням, розвивати, як уже зазначалося, риторичні навички. Учні відчують себе справжніми людьми, відчують увагу і повагу вчителів та однолітків, у них зникають різні комплекси та страхи, вони висловлюють свою позицію та координують своє місце в житті із суспільними потребами».

Підготував
Олександр СОЛОНЕЦЬ

ПОДІЇ

«МОЛОДА ПРОСВІТА» ШИРИТЬСЯ

«Українська молодь спілкується українською мовою» — таке гасло Всеукраїнської молодіжної громадської організації «Молода Просвіта», осередок якої з 20 березня 2003 року існує в КНУ імені Тараса Шевченка. У цей день активісти з різних факультетів, серед яких — філологи, журналісти, математики і кібернетики, зібралися в 45-й лекційній аудиторії механіко-математичного факультету, щоб заявити про новий форпост української культури і національної самосвідомості в альма-матер. Євгена Букета обрали головою новоствореної громади. (Євген — член правління «Молодої Просвіти», краєзнавець, автор підручника з історії свого рідного села Грузьке.)

Делегати зборів заслухали заступника голови Товариства Української мови університету Володимира Андрійовича Одарича та голови правління ВМГО «Молода Просвіта» Віталія Мороза.

Серед запланованих заходів — зустрічі з цікавими людьми, українські дискотеки, краєзнавчі турпоходи. Делегати також обмінювалися досвідом співпраці з викладачами та адміністрацією факультетів. «Як правило, викладачі з розумінням сприймають наше прохання вести пари державною мовою», сказав один із них. Молоді просвітяни прагнуть продовжувати традицію «Просвіти», закладену ще Лесею Українкою та Іваном Франком.

Юрій ШЕЛЯЖЕНКО

МАКАРІВ ТЕЛЯТ НЕ ПАСЕ

29 березня в селищі Макарів, що на Київщині, відбулася презентація проекту районного осередку «Молодої Просвіти» — «Молодіжний круглий стіл». На зустрічі, окрім молодих просвітян, були присутні представники районної молодіжної громадської організації «Кристал» та Макарівської районної державної адміністрації. Презентований і поданий на розгляд до адміністрації проект має на меті розробити дієву модель співіснування та взаємопідтримки молодіжних організацій національно-патріотичного спрямування в районі. Планується проведення щомісячних «круглих столів» для представників молодіжних організацій патріотичного спрямування з метою ознайомлення з програмою діяльності учасників круглого столу та започаткування спільних проектів.

Учасники першого круглого столу обговорили проблеми розвитку спорту в районі, ознайомилися з програмою діяльності «Молодої Просвіти», висловили свої думки щодо Конституційної реформи, запропонованої Президентом України, підбили підсумки Парламентських слухань «Про функціонування української мови в Україні». «Молода Просвіта» та «Кристал» домовилися про підтримку заходів одне одного під час святкувань 80-ліття утворення Макарівського району в травні цього року та про спільну реалізацію проекту молодіжної сторінки в районній газеті «Макарівські вісті». Наступний «Молодіжний круглий стіл» вирішено провести у другій половині квітня і зібрати на ньому представників від ін-

ВМІТИ І ВЧИТИ

Є на Прикарпатті місто Бурштин. Старовинна легенда доносить нам, що княжна з двору галицьких володарів загубила тут прекрасне бурштинове намисто, яке потім намарно розшукували прислуга та військова дружина. Хтозна, може й справді так було, бо ж зберегли нащадкам мешканці сусідніх з Бурштином сіл Насташине і Чарнів пам'ять про улюблену жінку князя Ярослава Осмомисла Настусю Чарнівну.

А Віра Сисоївна Доцяк приїхала до Бурштина, щоби знайти тут своє янтарне намисто, аж у грудні 1973 року. На той час за її плечима була вища освіта, а здобуто її в Донецькому Інституті радянської торгівлі, де вона опанувала фах інженера-технолога. До приїзду на Прикарпаття молодий спеціаліст Віра знала технологію приготування страв і професійні тонкощі обслуговування, оскільки мало не щодня об'їжджала, вивчала й контролювала роботу закладів громадського харчування цілої Донеччини.

— То не я просилася на посаду, а люди самі мене знайшли, — загадує Віра Сисоївна про призначення її директором громадського харчування Бурштинської електростанції.

Директор Бурштинського професійно-технічного училища № 20 Степан Михайлович Хованець якраз на той час сформував педагогічний колектив щойноутвореного навчального закладу. Високе педагогічне чуття Степана Михайловича відіграло вирішальну роль у житті уродженки Київщини.

ПРЕМІЯ

ВИШИЛА ДЕСЯТЬ ПОРТРЕТІВ

З альбому дивиться дівчина дивовижної вроди — руське хвилясте волосся спадає нижче пояса. Скільки їй тут років, вісімнадцять чи двадцять? Мабуть, вишивати вона почала саме о цій порі, коли навчалася в Ніжинському педінституті.

Навчила її класти візерунки на полотну мама, — згідно зі звичаями дівчата мали готувати весільний посаг. Але Настя полюбила цю справу після однієї зустрічі. Побачила, як на ринку дідусь вибивав на полотні чудові візерунки. Вона прийшла купити порічок до хліба. Їсти студентці було більше нічого. Голка коштувала стільки ж, як і склянка ягід. І вона вибрала ту голку.

Потім за місяць до війни виїхала заміж, дочекалася з фронту чоловіка, виростила трьох синів, працювала вчителькою рідної мови, директором школи, завучем. Готувалася до уроків, прала, прибирала, полала, варила і кожну вільну хвилину сідала за вишивання: для неї то було і свято, і відпочинок.

Вона вибила 16 килимів, а ще ж скатертини, наволочки, простирадла, картини. Будинок цвіте її дивовижними квітами. Є в неї "щасливі" весільні рушники під хліб і під ноги. Діти і внуки, які ставали на ті рушники, мають хороші сім'ї.

— Я виходила заміж з торбою книжок, — розповідає жінка, — а в чоловіка був планшет. Разом прожили 52 роки.

Нині колишній фронтовик вже покійний.

Настя Гнатівна Івашенко з села Вовчик Лубенського району Полтавської області вишивала куточки природи рідного краю, ікони, портрети. Зокрема, є в неї десять портретів Шевченка у різному віці. "І Тарас" нині у музеях та школах району, три портрети вдома.

Нині вишвальниці 84 роки. Має шість онуків і шість правнуків. Вона й тепер дуже любить поезію Великого Кобзаря. А її дивовижні квіти цвітуть на радість людям.

- **Любов ПОНОМАРЕНКО**, Полтавська область

ІЗ НАТРУДЖЕНИХ РУК, ВІД ДОБРОГО СЕРЦЯ

Коли Віра Сисоївна ознайомилась зі спеціальною літературою, призначеною для навчання вихованців училищ кулінарного профілю, то побачила, що в посібниках є всі: російська, грузинська, азербайджанська кулінарія, тільки немає своєї рідної української кухні. Так, для годиться, основний підручник Анфімова подавав рецепти декількох, вибірково взятих рецептів українських борщів, вареників і киселів. Відтоді, крихту за крихтою, педагог з Бурштина почала відновлювати багатющу скарбницю національної кулінарії.

— Тоді можна вважати, що ваш підручник "Українська кухня" започаткувався з приходом на роботу в училище? — запитує Віру Сисоївну.

— Коли я вирішила відновити найкращі традиції національної кухні, то мені не треба було проникати в якийсь невідомий для себе таємничий світ. Я з дитинства жила в ньому, від мене вимагалось одне — ретельно напружити пам'ять і все до найдрібніших деталей пригадати. Чому, наприклад, на Поліссі до вареників начинку давали із пшоняної каші? Або чому при випіканні хліба під нього клали капустиний листок? Я

ж у дитинстві не задумувалася над тим, чого то матуся кладе ще гарячий буханець на чистий святковий рушник. Загостила, аби знайти там відповіді, до родинного села Вовчків, що на Київщині.

У розмові з Вірою Сисоївною ми несподівано разом спостерегли, що народна кухня на її малій батьківщині — Поліссі — дуже подібна до кулінарії селян мого львівського Побужжя.

— Такі паралелі досить легко пояснити, — каже дослідниця, яка опрацювала кулінарні особливості всіх регіонів України. — Бо і літописні бужани, і мої далекі предки — поляни чи, може, древліани, жили приблизно в однакових природних та господарських умовах. Тому й плекали різноманітні страви зі збіжжя, добутого з різновидів злакових культур. А як збагатили їхній щоденний стіл природні багатства річкових плес, польових та лісових озер, урізноманітнив їхню їжу поліський ліс, багатий численною звіриною, птаством, грибами та ягодами.

— Пригадую свої перші враження від поліських хрестин, — далі ділитися споминами В. С. Доцяк. Баба-повитуха, зваривши у глиняному горщику кашу, уквітчує посу-

дину різноманіттям зелених віток і кольорових стрічок, співає над кашею язичницький гімн, а потім розбиває глечик і ділить страву поміж кумами, а вони за цю гостину обдаровують немовля грішми.

За десять років Віра Сисоївна написала й видрукувала у видавництві "Вища школа" три підручники для учнів професійно-технічних навчальних закладів. Про популярність книг свідчить той факт, що їх не знайдеш на полицях книжкових магазинів, бо вони миттєво розходяться поміж спеціалістами й рядовими поціновувачами кулінарії. Навіть їх безпосередній творець уже в своїй особистій бібліотеці не має другого видання "Української кухні" і найновішого посібника "Страви, закуски, напої, десерти барів і буфетів". Звичайно, що цього наукового успіху могло б не статись, якби на життєвій дорозі вченої-педагога не трапився професор Прикарпатського університету С. С. Шумега, якби не представництво дослідниці Б. А. Кримської, якби не подвижництво працівників Міністерства освіти і науки України А. В. Гур'янової та Л. О. Стременко, а за участі останніх — практична допомога майстрів кулінарії справи зі столичного ресторану "Дніпро".

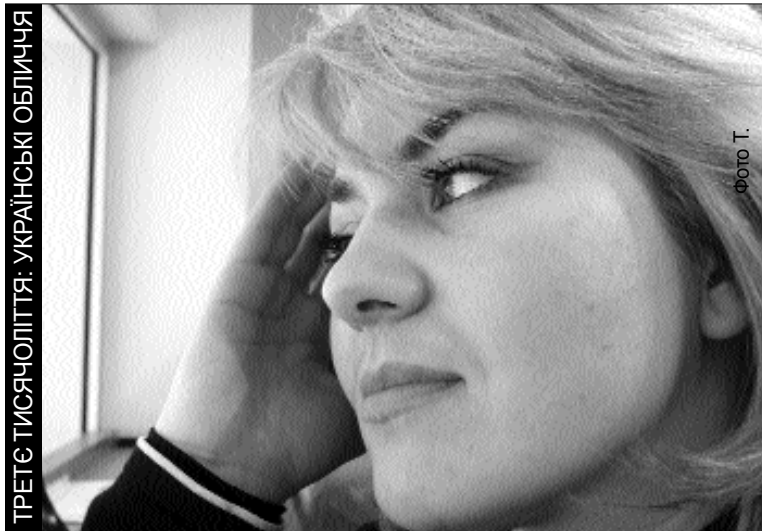
— І все ж, щасливий збіг всіх цих обставин і факторів — тільки дешифрація у порівнянні з талантом та мудрістю мого народу, який за свою багатовікову історію уклав ту велику науку, без якої не обходиться жоден із нас. Саме цей невтомний дослідник витворив чи не найкращу у світі національну кухню, — завершує свою розповідь В. С. Доцяк. — А я просто зафіксувала все те, що тисячоліттями безрешливо, терпляче і богонатхненно народжувалося в кожній українській оселі з натруджених рук безіменних українських берегинь від їхньої сердечної доброти.

- **Ігор КОВАЛЬ**, головний спеціаліст відділу вищої школи і науки Управління освіти і науки Івано-Франківської облдержадміністрації, голова Івано-Франківської "Просвіти"

ПСИХОЛОГІЧНА КАРТИНКА

рейси, заробить кілька тисяч доларів, найме помічників. А там і поміняє машину на потужний "Пітер Білт", який коштує аж дев'яносто тисяч доларів. Віртуальний світ непомітно з'їдає час. Змінюються ландшафти обабіч дороги. Машина мчить від бази до бази, і вже уявний світ заповнює Василя цілком. У цьому світі він має дивовижний успіх і славу першого в заїзді, а на рахунок — сотні тисяч доларів. Якесь непереборна сила відштовхує од реальності, в якій безгрішів'я, докори батька та надочуливість менших сестер. Він тисне "газ", розганяючи машину до зловісно-небезпечної швидкості, збиваючи зустрічні легковики і придорожні покажчики. Машина шаленіє, мчить уперед, і їй передається роздратування душі та незвичне занепокоєння того, хто має полишити гру і зробити перший крок у це непривітне доросле життя. Він знає, що марнує час, але ще не може з собою нічого вдіяти. Подумки їде все далі на своїй новій машині. Аж коли машина вже перестає слухатися керма і починає щораз в'їжджати в придорожні пагорби, поспіхом вимикає комп'ютер і після короткої молитви мерщій пірнає під ковдру. Всі домогачі вже давно поспули. Втома і сон беруть над Василем верх. Хоча хто знає? Може, і всі сні він продовжує свою втечу на уявних колесах, не знаючи, що чекає його завтра.

- **Володимир ФЕРЕНЦ**, м. Івано-Франківськ

«ДАЛЕКОБІЙНИК»

Важковаговик з причепом намагається не зійти з покрученої траси. Швидкість велика, і його час від часу заносить то ліво, то вправо. Головне — не втрапити в придорожнє болото. Тоді на дисплеї комп'ютера з'являється напис: "Ви втратили машину". А ще прикрість — "менти", які штрафують за перевищення швидкості чи за аварію, зіткнення з іншою машиною. Василь пробував утікати від клятих ментів, але то марна справа — стріляють по колесах і можуть пошкодити мотор машини. А от "рекетирів", які дефілюють на чорних джипах і пропонують "поговорити", давити важким тягачем — одне задоволення, і менти за це нічого не кажуть.

Василеві подобається бути в цьому віртуальному світі, де він може непогано вести справу. Вже знає, як краще проїхати від бази до бази. Проклав навіть декілька власних трас. Але найбільша його гордість — власна фірма. Виявляється, що заробивши кілька тисяч "зелених", можна найняти помічників-перевізників, які швидко примножать твій капітал. Щоправда, є видатки на неминучі штрафи, ремонт, бензин, вдосконалення машин. Яке то задоволення, коли з часом переїдаєш зі старенького КамАЗа чи "Урагана" на імпорتنу швидкісну і стійку на трасі машину! Такі машини зазвичай дорогі, але на них і перегони виграти можна, а за це премія така, що варта з десяток втомливих рейсів. Гордість охоплює Василя,

бо майже завжди на дисплеї загоряється табло: "Ви кращі в заїзді". Його аж розпирає від бажання похвалитись батькові, адже він уже контролює 70% перевезень. Його власна фірма процвітає, і він сам її створив, почавши з неприбуткових рейсів на малотоннажний "Газель".

Коли з роботи приходить батько і мовчки ходить по кімнаті за його плечима, Василеві стає якось не по собі. Відчуває на потилиці трижовний батьків погляд, ідесь далеко лунають слова докору. Василеві гірко і совісно, але гра затягує і заспокоює, забувається реальність, повна невизначеності і неприємних речей. Вона лякає Василя невідворотністю важких часів. Душу гризе передчуття невдачі, яка може спіткати його при вступі в університет вже за кілька місяців. А батьки грошей не мають. Комп'ютер — єдину розраду — куплено на позичені в рідні євро.

Машина з розмаху вдаряється в крутий берег, фура перекидається. Доведеться викликати допомогу, а це не дешево навіть у віртуальному світі. Це нерви здають. Особливо, як всі збираються під вечір. Сестра Марія разом із найменшою просить пограти в "пасьянс" чи "плигаючи кульки". Ось і сьогодні батько прийшов з роботи і знову завіз мову про те, що варто було б вирішувати задачі з фізики, адже наближаються екзамени. Не відповів нічого. Батько має рацію, але ж він ще все встигне. От ще два-три

"ЗА" І "ПРОТИ"

ТЕМНИЙ БІК СВОБОДИ

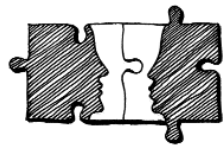
Від початку віків можливість мати свободу вибору бентежила уяву людства. Адам і Єва намагалися ствердити свою волю, порушивши найвищий наказ Бога. І Святе писання говорить, що саме від того моменту і почалися всі людські страждання. То чим же є ця свобода: божественним даром чи диявольською спокусою? Щоразу, коли на теренах певної держави народ здобував свободу, то згодом вона перетворювалася на свавілля: починався безлад, криваві громадянські війни, терор і, врешті-решт, на місце цієї, так званої "свободи", приходила ще жорстокіша тиранія. Найчастіше свободу пов'язують із поваленням традиційного політичного устрою в країні: мовляв, саме з моменту, коли відбудеться цей "акт народної волі", свобода і настане. Проте нічого подібного, зазвичай, не відбувається. Народ, який бореться за свободу, ошукують. Часом він, із власної волі, не знаючи, що робити з цим здобутком, створює режим нової несвободи. Так було після революцій у Франції, після страти короля Карла I в Англії, так сталося і в Росії після жовтневого перевороту 1917 року.

В усі часи знаходяться особистості, що готові боротися за свободу до останньої краплі крові. Ці люди, зазвичай, дуже талановиті, сильні духом. Успілими словами, різноманітними обіцянками вони приваблюють до себе громаду (можливо, так колись Змії привабив Адама та Єву), а революцію творить уже сам народ. Звісно ж, не завжди і не всіх революційних ораторів можна порівнювати зі змієм-спокусником. Дехто з них справді бажає добра для співгромадян. Отож, подальша доля народу залежить від того, чи правильних лідерів він собі обрав. Та, на жаль, найчастіше народ помиляється і за цю помилку платить своєю кров'ю, життям, позбавленням не лише свободи, а навіть найприродніших прав.

У 80-ті роки минулого століття в Радянській державі знову ожила тенденція до свободи, придушена у 60-ті; з'явилися потенційні лідери політичних перетворень. Тут доречно згадати фільм за мотивами казки Шварца "Вбити Дракона", який застерігає: свобода, якої так не вистачає в тоталітарній державі, перетворюється в руках неосвіченого, не звиклого до неї народу на суцільне лихо. Тому в традиційно тоталітарних і авторитарних державах свободу шляхом поступових перетворень народів має надавати сам уряд (нагадаю справедливе твердження, що кожен народ має такий уряд, на який заслуговує). А тепер ще раз згадаймо Адама та Єву. Їхній слабкий людський мозок не був здатний сприйняти і осмислити знання про добро та зло.

Старий світ розвивався за такою схемою відносин: рабовласницькі — феодальні — буржуазні — капіталістичні. Рівень свободи поступово збільшувався з кожним новим етапом. Не можна силоміць переривати природний хід розвитку. Свобода — це верхівка історичної еволюції, і поки що невідомо, чи можлива вона у своєму "чистому" вигляді.

- **Катерина ОМЕЛЬЧЕНКО**, м. Київ

ТОЧКА ЗОРУ

Не боюся, але серйозно побоююсь того, що Московський патріархат перейде на григоріанський календар раніше від Київського патріархату. І тоді створиться ситуація ще глупотніша од нинішньої.

Про цю проблему, розв'язання якої кінце не обійднє — і то вкрай терміново! — пишу од 11 лютого 1995 року (ось вже і ювілей “на носі”). Саме тоді, чи не вперше у сучасній вітчизняній публіцистиці поставив питання: “За яким календарем житимемо?” Бо життя водночас за двома календарями — григоріанським і юліанським, подвійне відзначення нового року (а вже тепер бачимо і подвійне святкування Різдва) — це очевидний анахронізм, який тільки на перший погляд видається дрібницею.

Коли Церква силою більшовицького невігластва і ленінсько-чекістської жорстокості була “відділена” од держави, така подвійність виміру часу могла бути якоюсь мірою виправдана відокремленістю світу православного мислення від мислення категоріями комуністичної брехні та лицемірства.

Нині, коли в діючій Конституції незалежної України читаємо такі високі слова: “...усвідомлюючи відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішніми та прийдешніми поколіннями,” — то це підтверджує той звершений історичний факт, що Основний Закон Держави визнає громадян держави підданими Бога, а отже визнає Церкву як суспільну, громадську, духовно-світську організацію і важливий

елемент державного устрою.

Подвійність виміру часу — це не дрібниця; пояснення цієї подвійності так званою традицією — не витримує жодної критики. Із сумом треба визнати, що подвійність (і не тільки у вимірі календарному) стала елементом нашої свідомості. Наявність двох стилів у виз-

одне, для так званих простих (читай — чесних!) громадян — інше?

Дві системи різних можливостей, дві державні мови, дві України — східна і західна, дві Церкви — московська і українська, дві правди про істинний стан речей в державі, дві статистики, два календарі — старий і новий, два век-

перходите на нормальний світовий календар? Адже цей анахронізм стримує наш рух у світову цивілізовану спільноту і, певним чином, знижує довіря до нас”. Відповідь була: “Паства не готова”.

А тим часом, ширяться чутки про перегляд деяких дотеперішніх постулатів у патріарших палатах Мос-

ріод візиту Святішого Отця Івана Павла II до Києва і Львова.

Московсько-російська Церква завжди була і залишається, передусім, організацією ідеологічною, яка стояла і стоїть на сторожі політичних, імперських інтересів Кремля. Саме тому перехід цієї Церкви на новий стиль визначення часу (якби він зараз відбувся) був би ще одним відчутним ударом по незалежності України.

Адже тоді б і Українській Церкві Київського Патріархату довелося переходити слідом (!) за Москвою, ще раз добровільно визнаючи свою залежність, вторинність, додаючи нових аргументів апологетам МП, котрі намагаються переконати світ у неканонічності УПЦ КП.

А вони таки перейдуть. У “Рік Росії в Україні”. І паства не чичиркне. Шкода тільки (якщо таке трапиться), що саме українська Церква стане свідком і участником у глупоті, яку влаштує Росія.

ОЛИБАРД

● P. S. Минулий тиждень, так само, як і щороку в ці дні, у Католицькій Церкві був тиждень молитов за єдність християн. До київських храмів приходили на спільну молитву православні, англікани, лютерани, адвентисти... Разом з католиками молилися за мир, спокій і щоб — як сказано в святому Письмі, — “була одна вівчарня і один пастир”.

На цих спільних молитвах ніколи не буває лише священиків Російської Церкви, хоча запрошення їм надсилають...

НА КОГО ВІН ПРАЦЮЄ?

Перед Новим роком отримали новорічні вітання від нашого Президента. Шкодуємо, що викинули на смітник, а треба було б відіслати це привітання йому. Та шкода конверта.

Хотілося його запитати, чи він і справді не знає, як живе простий люд, особливо пенсіонери і безробітні, які йому довірили на виборах, коли він говорив, що то тільки вчився керувати, а тепер вже по-справжньому буде працювати. Країна доведена до зубожіння.

А чи знає Леонід Данилович, скільки нашого люду, в основному молодого віку, тиняється зарубіжними країнами по заробітках і як їм там живеться? А куди попадають наші найкращі молоді жінки та дівчата?

Боляче дивитися на дітей-жебраків, що й до школи не ходять. І це ж не лише на периферії, а й у київських підземних переходах їх достатньо.

Та до чого ж він довів Україну і її роботящий люд! Боляче дивитися на молодих людей, які на ринках працюють реалізаторами... А цій ще молоді треба родити і ростити дітей. Яке ж

Фото Т. Карлінської

ЦЕРКВА —
ЦЕ ОРГАНІЗАЦІЯ СУСПІЛЬНА

наченні часу (старого і нового) є звичайним рудиментом комуністичної епохи, яка будувала свою ідеологію на двозначностях, на двох правдах, на подвійності оцінок життя. І тому щороку (і без сорому!) спостерігаємо цей шедевр абсурду — старий новий рік.

Поставимо собі запитання: кому вигідно, щоб в Україні надалі тривало існування двох різних стандартів життя? Для корумповано-кримінальної верхівки —

тори політики — на захід і на схід (хоча й тут все шито білими нитками) — все це штучно створені межі поділу суспільства для реалізації доведеного до московської досконалості принципу поділяй і влада-рюй. Один “Рік Росії в Україні” чого вартий за масштабами свого лицемірства, підступності, подвійності!

Ще три роки тому спитав у Його Святості Патріарха Філарета: “Чому не

ковського центру. Зокрема й про варіант можливого визнання російською Церквою астрономічної правди часу і здійснення наміченого переходу на григоріанський календар.

У пресі вже повідомлялося й про деяку активізацію листування між Москвою і Римом. Алексій II явно хоче відновити свій авторитет у світі, втрачений у зв'язку з очевидно дурними акціями російської Церкви (в тому числі в Україні) в пе-

ПРО ГАЗЕТУ

національно-патріотичного спрямування у сфері запобігання моральній і духовній деградації молоді”, Вам варто було б спробувати свої сили у репортерському відтворенні подій, які відбуваються на Ваших очах або за Вашою участю. Це можуть бути характерні (типові) сценки з життя, поточні інформації, епізодичні замальовки подій, випадків зі щоденної рутини.

Ясно, що ніхто не може стати Джеком Лондоном у 21—22 роки, але щоб їм стати потім, треба починати саме у ці роки. Отже, ми пропонуємо Вам надсилати свої дописи до редакції; можливо деякі з них виявляться вартими опублікування. Умова у нас лише одна: у дописах повинні бути неспростовні факти, чиста правда, дух доброти і справедливості.

Стефан КОСТКА

● До речі. Чи багато Ваших колег читають “Слово Просвіти”, чи наші публікації стають предметом обговорення? Які саме матеріали обговорювалися і які висловлювалися думки з цього приводу? Які публікації викликають сумнів і недовіру читачів, а яких найбільше очікують перед надходженням чергового числа? Чи (і як) використовуються опубліковані матеріали у навчально-виховній, ідеологічній, морально-психологічній підготовці воїнів? Пишіть. І нехай Ваша думка випереджає слово. Слово неспішне, обдумане.

НАС ЧИТАЮТЬ
ВІЙСЬКОВИКИ

З особливою радістю отримуємо в редакції листи з трикутною печаткою “МО України. Лист військовослужб. строкової служби”.

Цього разу — від пана Юрія Худоби, який, судячи з усього, до життя ставиться серйозно, часу на дурниці не витрачає, працює над самовдосконаленням, закінчив технікум, а нині й у війську не марнується.

Саме через призму баченого в армії юнак вважає, що нашій газеті слід ширше висвітлювати обставини (в тому числі й подекуди нестерпні умови) служби строковиків, більше подавати матеріалів про культурно-виховний процес у молодіжному середовищі, виносити на шпальти реальні факти цього процесу.

Приємно було побачити в дописувачеві нашого однодумця (“живу українською національною ідеєю і вірю в благополуччя України”).

На думку Юрія, газеті не вистачає висвітлення діяльності (в тому числі внутрішньої) політичних партій і громадських організацій державницького спрямування.

Шановний пане Юрію, судячи з підкреслених Вами суперрубрик, а також виходячи з Вашого бажання “реалізувати свої інтереси через участь у діяльності партії або громадської організації

МІКРОЕСЕ

«НА НАС ВИШИТІ
ХРЕСТИКОМ
СОРОЧКИ...»

Іноді прикро, коли кричиш і кличеш занадто емоційно й голосно: “Люди!!!”, а вони, почувши оклик, обов'язково злякаються і зроблять вигляд, що не почули.

Вони вже звикли бути не людьми. Вони — парафіян, електорат, козацтво, робітничий клас, українці, татари, галичани, п'ємонт, еліта, олігархи, мастодонти пера і ще якась худоба чи якісь, як ярличок на товарі, як ознака від розуму ближнього. І коли вони подумки об'єднують усі ці найрізноманітніші означення до одного букету, вони обов'язково назвуть його традиційною українською мальовничою культурою... і заплачуть. Заплачуть-заридать: їх культура їх же не влаштує, не по них буде одягнута, не ними написана.

Вони так і не навчилися читати, хоч і писали і читали цілі сторінки між рядками. Вони так і жили, між рядками. Вони про безпосередність і щиросердність уже вичитують лише між рядками. Вони виробили звичку швидкого і розумного читання й забулися читати у ритмі свого серця і серцем.

І не встигне впасти сльоза з їхнього ока, й не встигну змигнути, коли побачу вже не “Слово Просвіти”, а слово від одного “пресвітера” і не вільну і соборну Україну, а собор для вільних від українського народу. Вони ще кажуть, що це не вони у всьому винні, а інші, ще гірші за них. Вони не хочуть змінитися, вони навіть забули, як бути здоровими. Вони вмирають від задухи та інфарктів у розквіті інтелектуальних і творчих сил, а їм пишуть “Дитинки” і “Школярики” і вчать правильно дихати і не жертви навіть на християнські свята м'яса. А вони крутять пальцем біля чола, завжди шанують тільки покійних (тому і великих) авторитетів від скальпелів і кажуть: “Як так у холодну воду? Та ми ж християни, не язичники, потомствені козаки, на нас вишиті хрестиком сорочки, на свята ми завжди їх одягаємо і на все готові, коли перваку вип'ємо!!! Ми не якісь там йоги-вегетаріанці, не якісь там невірні турки. Як так християнин-русич і без вина, і без горілки?...” Вони ніби не знають, що в Христа в Ізраїлі не було чаю, а тільки молоде вино і маца; і пили його учні молоде вино замість чаю-води, і їли опрісноки, як хліб... І просвітилися у п'ятдесяті ніч, коли були чистими душею і тілом. І не встигаєш дописати рядка, коли почуєш ще прикрішу новину: у Криму чубиться російськомовне й затуркане батюшками й отаманами неукраїнське козацтво і кримські татари за землю й межі.

І думаєш, що не існує меж без людини розумної: у природі без людини все раціонально співіснує і допомагає одне одному жити, проникаючи одне в одне...

Олександр КОВТУН,
с. Слобода Шаргородська,
Вінницької обл.

Ніна ДУБИНА,

● м. Кобеляки Північної обл.

Від редакції: Це лише один, але досить типовий з великої кількості подібних листів, на одну тему, які отримала газета у січні.

ШЕДЕВРИ МУЗИКИ

Творча інтелігенція сповідує тезу — серед ще суперечливих і вже визначених історичних призначень України беззаперечними є музичні надбання нашого народу, якими не поступаємося іншим європейським країнам. Програмним гаслом вони обрали слова німецького письменника і філософа Гердера, занотовані ним 1769 року: “Україна стане колись новою Грецією: прекрасне підсоння цього краю, весела вдача народу, його музикальний талант, плодovitа земля колись прокинуться... і повстане велика культурна нація, її межі простягнуться до Чорного моря, а звідтіля, ген, у далекий світ”.

Тож мета і завдання міського науково-творчого товариства, якому минає три роки, за словами його засновників — голови, музиканта і родича композитора — Богдана Безкоровайного та заслуженої артистки України, лауреата премії АРК, солістки Кримської державної філармонії Наталії Безкоровайної: “Духовне відродження”.

Вони самовіддано і наполегливо повертають нам вартісні та призабуті твори земляка, прізвище якого після довгої заборони вперше згадали в Україні два роки тому під час вшанування 120-ліття композитора. Наші земляки нарешті дізналися, якого непересічного митця від них приховували колишні ідеологи: автора понад 350 творів різноманітних жанрів — пісень для мішаних та чоловічих хорів, солоспівів, численних композицій для фортепіано, скрипки, віолончелі, церковних пісень, обробок народного мелосу. Серед творів, написаних для симфонічного оркестру, — “Різдвяна увертюра”, “Думка-шумка”, один з останніх закінчених значних творів композитора — дитяча казка-опера на три дії “Червона Шапочка”...

— Народився композитор у Тернополі 12 січня 1880 року, вивчав у Львові математику й фізику, вдосконалював музичну освіту в консерваторії, де й написав свій перший твір “Гей, хто на світі!” для баритону і чоловічого хору на вірші Івана Франка. Описля поглиблював музичну освіту у Відні, Парижі, Лондоні. Повернувшись додому, викладав у Станіславі (Івано-Франківську), Тернополі, Золочеві, був заступником диригента хору “Боян”, співпрацював із театром, яким керував Мар’ян Крушельницький. Одружився з учасницею аматорських вистав, співачкою Стефанією Стебницькою. Став не лише відомим у Галичині українським композитором, а й організатором національного культурного життя, художніх колективів і музичних шкіл.

Під час Другої світової війни В. Безкоровайний разом із сім’єю виїхав в еміграцію, спочатку до Австрії, а невдовзі до США в місто Буффало, де активно продовжував свою композиторську діяльність. Пан Богдан має підшивки публікацій — свідчень того, яким великим успіхом користувалися концерти з творів Василя Безкоровайного на сценах багатьох концертних зал американського континенту, Канади і Австралії.

Коли Богдан знайшов у бібліотеці перші поживкі партитури Василя Безкоровайного, подумав: однофамілець. Потім, коли вступив у Тернопільське музичлище, педагог Роман Теленко подікавився, чи не родич він, бува, тому композитору, який був колись педагогом його батька. Пізніше почув від свого тата, що в їх роду був композитор, — дідусі були двоюрідними братами. Може, від нього у хлопця музичні здібності, віртуозне володіння відразу кількома інструментами? Тоді контак-

фото Т. Карпінської

ЗАТРЕМТИЛИ СТРУНИ — СЕРЦЕ ОБІЗВА-

У Сімферополі відбулася презентація першого випущеного в Україні компакт-диску самобутнього композитора Василя Безкоровайного “Затремтіли струни”. На думку багатьох музикознавців і музикантів, музика українсько-американського композитора стає у нас все відомішою. Сприяє цьому створенню в столиці Криму науково-творче товариство його імені.

ти з емігрантами не схвалювалися, зв’язків самі не підтримували, тож про долю Василя Безкоровайного не знали. Та й інтерес був продикуватий не стільки родинними почуттями, як професійною зацікавленістю, прагненням подарувати друге життя його незаслужено забутий творчості. По-справжньому оцінити його творчість і сподвижницьку діяльність зміг у студентські роки у Львівській консерваторії. А в Сімферополі почав викладати і повертати творчість далекого родича України. Ще й дружину зустрів рідну по духу — багатогранно обдаровану, творчу. Хто ж не знає в Криму сопрано Наталії Безкоровайної?

Так побачив світ ліцензійний компакт-диск “Затремтіли струни”, робота над яким тривала шість років. Усі записи було здійснено у великій студії Національної радіокомпанії України, за сприяння її президента Віктора Набруска. У роботі брали участь заслужена артистка України, лауреат премії АРК, солістка Кримської держфілармонії Наталія Безкоровайна, заслужений артист України, соліст Національної радіокомпанії України Василь Бокач, лауреат міжнародних конкурсів сопілар Олесь Журавчак, соліст Оркестру народних інструментів Національної радіокомпанії України, скрипаль Володимир Гонтар, заслужена артистка України, солістка Національної філармонії України та Національного Будинку органної і камерної музики, солістка камерного ансамблю “Київ”, віолончелістка Ганна Нюжа, викладач Національ-

ної музичної академії України ім. П. Чайковського, піаністка Людмила Скірко, а також оркестр народних інструментів Національної радіокомпанії України (художній керівник і головний диригент — народний артист України, професор Святослав Литвиненко).

Наступне завдання товариства — відшукати, відтворити і дати нове життя ще понад 250 рукописам Василя Безкоровайного, який видав за свій кошт лише близько ста своїх творів. Вони збереглися завдяки зусиллям Стефанії Стебницької — дружини композитора та дочки Неонілі. Деякі ноти є в науковій бібліотеці ім. В. Стефаніка у Львові, в закритих фондах наукової бібліотеки Національної академії наук України, частину спадщини було передано в Тернопільський краєзнавчий музей, в Музей ім. М. Лисенка в Києві, Сімферопольському науково-творчому товариству. Пошук колись забороненої на рідній землі спадщини композитора триває.

— Ще до виходу компакт-диску за сприяння товариства Василя Безкоровайного та Національної радіокомпанії України було зроблено записи, котрі увійшли до “Золотого фонду” нашої національної культури. З оркестром народних інструментів українського радіо я записала цілу низку романсів на слова Р. Купчинського, Б. Лепкого, О. Олеся, М. Філянського, які включила до своїх концертів у Криму, в інших регіонах України, за кордоном. Адже компакт-диск — це на віки.

ЕКОЛОГІЯ

ЛЮБОВ, ЯКА ЧЕКАЄ НА РОЗГАДКУ

Лише через 20 років після повної заборони наших морських братів, з’явилася надія на відновлення їхньої популяції. Але допомогти у цьому можуть тільки люди, які працюють за програмою “Дельфін”. Так співробітники науково-дослідного підприємства “Лабораторія БРЕМА (Біотехнічні розробки в екології, медицині і аквакультурі)” та лівадійського, євпаторійського, карадазького й севастопольського дельфінаріїв — ініціатори й виконавці наукових проєктів і програм збереження чорноморських дельфінів Вони збирають інформацію про генетичні особливості чорноморських ссавців, вивчають спосіб їх життя і ареали розповсюдження, лікують і реабілітують постраждалих таємничих “людей моря” у створеній національній мережі “швидкої стаціонарної допомоги” дельфінам. Учасники програми, яка заслуговує найважливішого ставлення, вважають необхідним створити спеціальний Національний морський заповідник від мису Сарич до мису Фіолент, де дельфіни збираються у пустотливі зграї, закохуються і народжують дітей. Заказник державного значення має стати центром їх надійної охорони з особливими умовами, де б ці чутливі й беззахисні морські тварини відчували себе у безпеці. Адже саме вони — найкращі біоіндикатори чистоти акваторії.

Необхідно зберегти ще далеко не повністю розгаданий людсьми загадковий і таємничий світ розумних, артистичних, елегантних і дружелюбних дельфінів, які споконвіку виявляють до нас приязнь, неодмінно надають допомогу тим, хто потрапив у морі в біду, лікують людей з різними захворюваннями і психічними розладами, сприймають нас як подібних собі істот.

Адже вчені й досі не можуть пояснити дію унікального механізму економії сил, дивної гідроакустичної системи, коли дельфіни здатні в повній темряві, завдяки своєму надчутливому локатору з широким діапазоном частот і потужності посилює й прийняття звукових сигналів, віднаходити найрізноманітніші об’єкти від затонулих кораблів до найдрібніших монет. Дивом залишається і їх вестибулярний апарат, на порядок вище пристосований до перепадів тиску і температур, ніж людський.

Людство лише наближається до розгадки цієї, однієї з численних, таємниць природи — може справді своїх морських братів по розуму, про яких ще в античні часи, (коли дельфінам поклонялися, називали “ангелами моря”, складали про них легенди і міфи), мудрий грек Платарх писав: “Вони — єдині тварини, які люблять людей заради них самих”. Тим трепетніше і бережливіше треба ставитися нам до цього дива доквітля, допомагати братам нашим меншим по праву і обов’язку мудрого і сильного. Між тим, давнє питання — “Чи є майбутнє у чорноморських дельфінів?”, залишається відкритим. Навіть незважаючи на те, що лише протягом останніх 3,5 років учасники програми “Дельфін” здійснили 20 науково

АКТУАЛЬНО

У Таврійському національному університеті створено центр дослідження історії і культури кримських караїмів і кримчаків, яких за останнім переписом населення нарахували на півострові відповідно — 671 і 204. Серед першочергових завдань — видання підручників і словників, введення квот для молоді, що вступає у вузи автономії і України. У направлених в Кабмін додаткових пропозицій уряду Криму говориться про заходи з благоустрою пам’ятників і культових споруд. Зокрема, заплановано провести реставраційні роботи на місцях масового знищення кримчаків у роки II світової війни в Білогірську, Керчі, Феодосії, створити меморіальну зону “Пам’яті кримчаків Криму”. Адже нині єдиним місцем, де кримчаки і караїми можуть збиратися, створювати свої музеї, май-

НАЙМЕНШИМ НАРОДАМ — ДЕРЖАВНУ ПІДТРИМКУ

стерні національних ремесел, є невеличкі кімнатки аварійних офісів їх національно-культурних товариств.

На своєму останньому зібранні представники малих народів півострова заявили, що однією з їхніх найгостріших проблем залишається процес передачі культових приміщень у власність національних товариств, зокрема, караїмській общині мають передати сім. Основні культові приміщення, на які претендують караїми, розташовані в Євпаторії, Бахчисарай та Сімферополі. Однак, якщо в перших двох містах вони можуть проводити в них богослужіння, то в Сімферополі такої можливості позбавлені. У їхній кенасі, яка охороняється законом і рішенням уряду передана караїмам ще понад 10 років тому, розташувалася

редакція кримського державного радіо. Торік, після настійних вимог Києва, влада автономії доручила Фонду майна підшукати нове приміщення для редакції радіомовлення. Але багаторічне затягування розв’язування проблеми призвело до того, що вже самі караїми відмовляються приймати приміщення в його нинішньому жалюгідному й аварійному стані. (За попередніми оцінками на ремонт потрібно понад 2 млн. грн.).

Караїми відстоюють свою позицію: урядові Криму і міському керівництву Сімферополя потрібно врешті передати кенасу караїмській релігійній общині, а на себе взяти повне бюджетне утримання цієї унікальної історико-культурної пам’ятки народу. Оскільки без підтримки держави відродження будь-

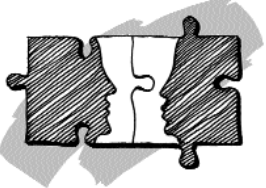
якої нації неможливе, представники трьох корінних народів півострова — кримськотатарського, кримчакського і караїмського — вперше за 10 років за участю уряду автономії провели розширену нараду з питань збереження і відновлення свого культурного спадку. Лейтмотивом стало повернення культурних цінностей національних общин колишнім їх володарям — кримським музеям, які після депортації цих народів втратили половину своїх фондів. Найактивніше і послідовніше виступили за повернення своїх національних оберегів кримські татари — найбільша мусульманська група в Україні. Ці ж проблеми хвилюють і представників інших нечисленних народів півострова.

Створення національних музеїв і повернення культурного спадку

народів — давніх жителів кримського півострова повністю залежить від держави, — вважають представники общин. Лише на дипломатичному рівні може вирішитися питання про повернення понад тисячі безцінних експонатів, які опинилися в сусідніх країнах. Сформована у процесі наради робоча комісія з культурного спадку корінних народів Криму займатиметься пошуком і поверненням предметів культури. Хоча, за словами спеціалістів, до моменту, коли всі цінності вдасться повернути в Україну, спливе чимало років, що справедливо і благородну справу вони безнадійно не вважають.

•

Сторінку підготував
Віктор ХОМЕНКО,
Крим

Закінчення. Початок на с. 1

ки там тієї зими!

Районки — корисна й цікава річ, скажу я вам, мій любий читачу. Бо в цьому ж, п'ятнадцятому числі "Вістей Софіївщини", я прочитала проникливі, а може й зворушливо-ніжні вітання І. Кравченка (в. о. голови райдержадміністрації), О. Квасова (голови районної ради), С. П. Касьянова (народного депутата України) і, навіть М. Швеця (голови облдержадміністрації) з нагоди Дня захисника Вітчизни. І кожен із названих "державних людей" обіцяє ветеранам "постійно підтримувати", бажає "добробуту й надії", а головне, дає сподівання на "добрі справи та вчинки, які ми можемо зробити для цих людей". Коментарі, як кажуть, зайві.

Адміністрація району бачить і називає такі нагальні й невідкладні проблеми: 1 — вода; 2 — опалення; 3 — освітлення; 4 — дороги; 5 — відновлення соціальної сфери. (Уже сам перелік цих проблем свідчить, що район перебуває в соціальному колапсі). Додайте до цього й такі моменти з життя софіївців-службовців, як неможливість дістати хоч якусь латку землі під город (виділення землі під ведення підсобного господарства) — вільних земель для цього немає; відсутність будь-якого житла для тих, хто його потребує (моллоді сім'ї, спеціалісти); невідплата комунальних послуг для педагогів; засміченість ставків райцентру (читай матеріал спочатку), майже дві тисячі безробітних, болючі проблеми громадян, що потребують соціального захисту, — в районі 9000 пенсіонерів і 5000 дітей, і, як пишуть "Вісті Софіївщини", "багато-багато іншого"...

БАГАТО-БАГАТО ІНШОГО, або, мій любий читачу, інформація про соціально-політичний стан в Софіївському районі "на зламі тисячоліть", як люблять зазначати політичні оглядачі.

В результаті реформування агропромислового комплексу в Софіївському районі створено 174 агроформування, з них 25 діючих і 19 — недіючих с/г товариств, троє "ЗВТ", п'ятеро приватних підприємств, 122 фермерські господарства.

Площа розпайованих земель становить 89614 гектарів, нині вона перебуває в оренді. Договори на оренду укладено з 9986 громадянами на суму 9,5 тисяч гривень.

Розрахунки за оренду земельних паїв проводяться зерном, грішми, послугами, продукцією. У новий, 2003 рік увійшли зі стовідсотковим розрахунком, але Указ Президента від 2.02.2002 р. № 92 "Про додаткові заходи щодо соціального захисту селян-власників земельних ділянок та земельних часток" виконали далеко не всі.

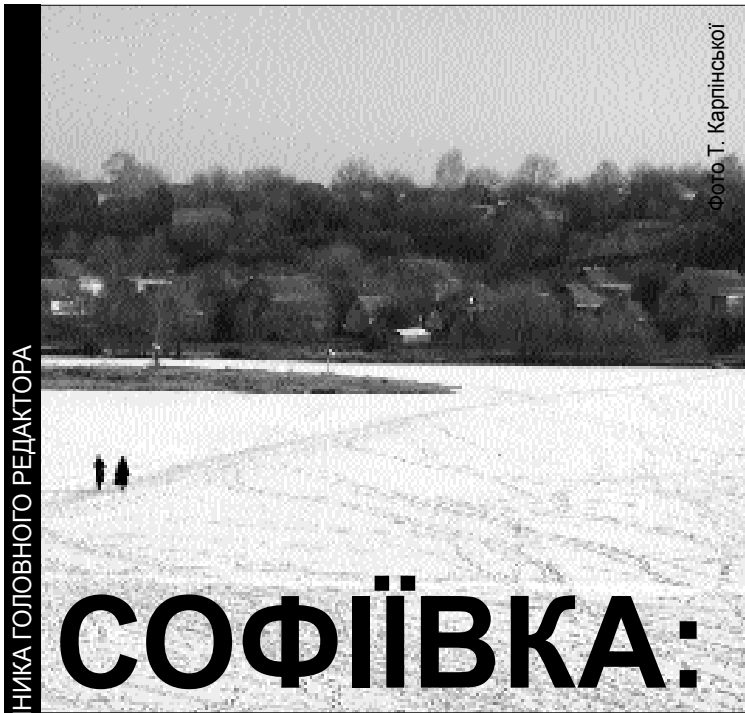
Розрахунки за оренду майна провели на 90% — власниками майнових паїв стали 9170 громадян. Величина пайового фонду по району складає 40140 тисяч гривень, а середня вартість майнового паю — 4368 гривень.

При проведенні реформування в господарствах було допущено ряд помилок, їх оскаржують сьогодні люди, не погоджуючись із виділенням майна натурою чи його вартістю.

Переведемо подих від цифр і погляньмо на реальну картину.

Скажімо, колишній і досить успішний колгосп "Ленінський шлях" (села Софіївка та Любимівка) змінив свою назву на "Деметра плюс", а статус — на ТОВ. Головував тоді Василь Петрович Лаврут, який, як кажуть, гав не ловив: встиг поміняти колгоспну касу на тверду валюту — каса залишилася порожньою. Трапилося, як в тому анекдоті, "Хай клеवेशуть", а колишні колгоспники — "мають те, що мають".

Отримали по 8 гектарів землі, а майно колгоспу було продано через відділ юстиції з благородною метою: виплатити зарплату колгоспникам. Ціни спритні юристи визначили — ну дуже смішні ціни! — і більшість пристойної техніки опинилася у власності Лаврута й інших маєтних, а головне — потрібних йому людей.

ЗІ ЩОДЕННИКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

фото Т. Карпінської

СОФІЇВКА:

АПОКАЛІПСИС РАЙОННОГО МАСШТАБУ?

Деметра, як відомо, давньогрецька богиня землі. По-божому керувати не випадало, і господарство стає "Ініціативою", а прийшлий інвестор з чудовим прізвиськом Пшеничка (центральный офіс — у Дніпропетровську) повністю перехоплює "Ініціативу" в свої руки: довірливі степовики беззастережно здали інвесторам свої землі. На пай отримували ... пайку, бо інакше одну(!) тонну різного зерна й не назвеш. Для тих, хто не знайомий із секретами с/г виробництва або геть відцурався свого сільського походження, нагадаю: на відгодовлю путнього кабанчика чи свинки йде одна тонна зерна. Якщо він — кабанчик — затягне центнер, то його можна продати живою вагою по 2.50 грн. за кг. Прибутком оті 250 гривень не назвеш, бо нині тонна зерна коштує 400 — 450 гривень. Селяни ще жартують: гній залишається вдома.

Проіснувала "Ініціатива" три зими й три літа: сіяли, в основному, соняшник. Добров не вносили. Тобто, виснажили землю на десятиріччя вперед! Усе тваринництво пустили під ніж, — люди залишилися без роботи. Нині слово "розруха" — найточніша характеристика того, на що перетворилося колись міцне господарство: дитячий садок, два клуби, бібліотека, "розбомблені" крадіями ферми. Але це ще не кінець: з осені 2002 року "Ініціатива" стає "Інтегралом". (Мабуть, щоб щось вчинити з доведеними до ручки людьми і землею потрібен вищий математичний пілотаж). "Інтеграл" всі борги по зарплаті залишив за "Ініціативою" а їх — немало й небагато: 624 тисячі гривень. Тож нині "Ленінський шлях" — "Деметра плюс" — "Ініціатива" — "Інтеграл" не збирається ні орати, ні сіяти. Все продане, розкрадене, знищене. Хоча... не все. Районний начальник ДАІ нещодавно купив механізований тік, — теж за дуже смішну ціну. Бо саме він хоче стати наступним володарем чотириразиперейменованого господарства. Кажуть, що й нову назву вже придумано "Владіміро-Александровське" — на честь себе і си-на...

А сьогодні на порожньому току гуляє вітер — скоро і його загнудують та продадуть у найми, припасувавши якесь "красиве" ім'я...

А де ж правоохоронні органи? Що роблять? А вони — тут, "при ділі", активні в пограбунку Софіївщини: практично в кожному господарстві є — так говорять — юридично оформлені на підставних осіб землі начальника райвідділу боротьби з економічними злочинами Ігоря Юрійовича Мірзоева. Як це довести? Довести можна, як і те, що цей пан ще й активно сприяє вивезенню металобрухту, не маючи ліцензії. Труби з водогонів, автопоїлки на толоках, поніве-

чені сівалки й плуги, інший сільгоспінвентар, образно кажучи, зникає в кишенях цього захисника вітчизни, від якої скоро лишиться тільки гіркий чадний дим... І, чесно кажучи, мені стає страшно, — ні, не помсти цього героя, — страшно за ті 143,6 км газопровідних мереж та 59,53 км водогону, — а що, як і на них кине оком команда Мірзоева? Горітиме Софіївщина не в переносному, а прямому сенсі...

ХТО В КВІТНІ НЕ СІЄ — ВОСЕНІ НЕ ВІЄ...

Для фермерів Софіївського району ця весна і сьогорічні жнива стануть випробуванням на виживання: той, хто посіяв озимі ячмінь чи пшеницю, приречений на повне пересівання. Отже, треба платити за насіння, а платити, звісно, нічим. Питання "бути чи не бути?" постане руба, коли настануть жнива — пального на жнива немає, грошей — теж. Кредитів банки не дадуть, — без особливого на те благовоління. Ось і пропадай, фермерська доле, й без того не медом мащена. Береш в оренду землю, техніку, куєш у полі від зорі до зорі майбутній врожай, витрачаєшся. Урожай напряму не продаси, бо місцеві "законодавці" примушують здавати зерно за призначеними цінами... Сільгоспуправління району як може, допомагає, координує посіви, але... чим збиратимуть?

Практично 90% озимих у районі загинуло. Пересіватимуть горохом, ячменем, кукурудзою, соняшником, нетиповими для Софіївщини цукровим буряком та соєю. Але — знову ж — як збирати будемо? Банки не фінансують, обленерго вимагає подекадних перерахувань, — а найбільша біда району в тому, що в бюджеті лише 38 відсотків власних надходжень. Решта — дотація держави (звісно ж, на соціум). Чи буде держава допомагати землеробам цього року — невідомо.

Як і в попередні роки — вся надія селян на підсобні господарства, на город-годувальник, на корівку-матінку. У господарствах району корів та свиней залишилося мало — чи й по тисячі нараховує їх не поголів'я.

Загалом же районна статистика свідчить, що на перше січня нинішнього року мешканці Софіївщини утримували 12 481 голову великої рогатої худоби, в т. ч. — 6 205 корів, 13 467 свиней, 166 овець, 983 кози, 173 коней, 1 943 кролів, 19 хутрових звірів, 1 585 бджолосімей, 12 608 голів птиці всіх видів.

Воно б і нічого, але, порівняно з роком минулим, кількість вихідного поголів'я зменшилася, лише корів на 1 360 голів стало менше! І це не випадковість, а тенденція. Яка рація втрачати 5 гривень на кілограм живої ваги свині, аби втор-

гувати 2.50?

І хоч сказано не нами — не шукай пророка у вітчизні своїй, — я не втерпіла й постукала у серце людини в районі знаної і досвідченої, — Анатолія Савовича Куліша, сина землі софіївської, який 40 років пропрацював у господарстві імені Ульянова. Можна назвати його й останнім із моїкан, бо з 21 колишнього керівника колишніх господарств залишився на тому ж престолі один Куліш. Анатолій Савович у районі представляє Аграрну партію, але не про партійні справи мова, так само, як і не про суперпартійну назву ТОВ — Ульянова, — Куліш обмовився, що хотіли максимально зберегти господарство, аж до назви включно. Що ж, можливо, й лукавить Анатолій Савович, але цікавили мене справи по суті.

А суть висновується з минулого, про яке керівник колись базового в районі господарства не говорити не може. У 1990 році його колгосп збирав найвищий у районі врожай. Ульяновці вкладали в свої землі з 600 т мінеральних добрив, 10 т гербіцидів, мали 1000 гектарів зрошення, збираючи

по 120 т зерна кукурудзи, суворо дотримувалися технологій і трудової дисципліни. Після указу Президента і реформаций 1991 року колгосп-товариство провів свої збори в три етапи, — документували все протокольно, знімали на відео. Три тури приватизації проходили в унісон із інвентаризацією, паювали і майно, і землю. Середній пай — 18 тисяч, але серед 473 пайщиків є й трактористи, чий пай становить 55 тисяч, і доярки — 20—30 тисяч. Тобто, враховували і стаж, і трудовий внесок кожного.

У товаристві збережено токи, тракторну бригаду, агропромисловий комплекс, ферму, пташник, — збереглися цілісність господарства і трудові місця.

Анатолій Савович — господар від Бога: його життєві і виробничі спостереження варті окремої розмови. Але сьогодні не можу не погодитися з ним, що реформа в районі проводилася поспішно; що наймані юристи, яких закликали на село його колеги, шукали кривих шляхів, як обійти закон; що процвітала анархія, а інвестори наводнили села своїми людьми — привозили бригадирів, керуючих відділками і т. д., які теж трудилися задля однієї ідеї: вивозити все, що можна, — розбивали техніку і здавали на металобрухт. Інвестори забрали пакети — по 50—60% на землю, а головне, порушили внутрішні закони господарювання, які вже ніколи не відновляться.

Тимчасові пришельці не гребували нічим: ні обманом, ні приписками, не виконували будь-яких зобов'язань. Їхня мета — швидкі гроші, закони господарювання на землі для них не існували.

Збитки, завдані землі, техніці, тваринництву — колосальні. Знищені душі хліборобські в рахунок не йдуть. Якщо так буде далі, — вплевнений Анатолій Савович Куліш, — то в Червону книгу треба буде занести не лише свиню й корову, але й доярку, свинарку, тракториста, — спеціалістів, без яких сільськогосподарське виробництво немислиме.

ПОЛУМ'ЯНИЙ ІЛЛІЧ, АБО "ПІДПІЛЬНИЙ РАЙКОМ ДІЄ"?

У Софіївському районі всі обласні депутати — привозні. Так би мовити, — інвестиція інтелектом. І не тому, що бідна Софіївщина на власних людей розумних. Вочевидь, "на горі" шукають людей ручного управління. Хоча ж було, було: і Анатолій Куліш, і нинішній начальник райсільгоспуправління Юрій Сердюк свого часу представляли обласну раду — тут, а Софіївські землі та їхніх людей — там. І будь-якого дня вирішували нагальні депутатські питання.

Десятиріччями не вибирали серед софіївців і посланця у Верховну Раду. Один із нинішніх депу-

татів обласної ради, пан Єрохін, є заступником начальника облвно. Говорять, що саме глава облдержадміністрації хотів бачити його в новому складі обласної ради — дуже потрібна людина, саме він організовував міські та обласні конкурси краси, — необхідна, як для нинішньої Софіївщини, скажу вам, справа. І дуже педагогічна, повчальна.

Рік тому, у виборчу кампанію, софіївські вчителі невтомно агітували "За Єрохіна!". У щоденниках писали "За Єрохіна!". Перехожим спуску не давали: "За Єрохіна!"

А як же інакше, коли виборчу кампанію Єрохіна очолював голова райвно Ілля Ілліч Кравченко? Вчителям іншого виходу не було, як усім до одного податися в агітатори.

Що ж, скажете Ви, бувають у нас "пережими". Так, але у Софіївці вони — особливі.

Ілля Ілліч Кравченко навіки увійде в історію Софіївського району, бо саме йому випало бути останнім першим секретарем райкому партії. Це для історії — останнім. А насправді — Софіївський райком діє. І не так, щоб уже зовсім підпільно: час від часу збирає Перший своїх вірних бійців у районній бібліотеці. Байдуже, що бібліотека аварійна і весь книжковий фонд скидано в одній кімнаті, що послуги бібліотечні тепер платні: хочеш читати "Кобзаря" — давай 50 копійок. Мова нині про інше. Хай би й збиралися комуністи на чолі з Іллею Іллічем, — як не як, а Софіївський район дав чи не найбільший в області відсоток голосів за комуністів. "Голосував за гарні спогади!" — сказав мені особисто один дядько. Але ж саме пан-товариш Кравченко після виборів очолив райдержадміністрацію. І зовсім не тому, що в окремо взятому Софіївському районі відновили комуністичну владу, а тому, що довів Ілля Ілліч свою особисту відданість панові Єрохіну, а значить, і особі, до якої наближений обласний депутат. Ні, не Президенту України — немає такого розпорядження глави держави!

Та ось уже рік Ілля Ілліч Кравченко керує і Софіївським районом, і районним відділом освіти, — нелегально? Але ж бюджети цих організацій — легальні, державні... А нещодавно Кравченко сам себе призначив першим заступником глави райдержадміністрації, скориставшись з того, що людина, яка займає цю посаду, лежала в лікарні з апендицитом.

Облаштуваючись надовго, Кравченко завершує євроремонт приміщення колишнього райкому. Не забуває й про особисте: ходять чутки про за безцінь придбану ним колишню державну машину, про земельні наділи, — звісно ж, оформлені на інші імена...

Коли на одній з педрад, дарують, — так у народі тепер називають ділові наради глави райдержадміністрації, — начальник райсільгоспуправління Ю. І. Сердюк звернув увагу І. І. Кравченка на катастрофічне становище району, той одразу ж звільнив непокірного. Не підкопуйся, мовляв, під авто-ритет!

Софіївкою ходять вперті чутки, що не сьогодні-завтра район перестане існувати: його розділять натрое і приєднають до сусідніх районів. Принаймні, хоч одна проблема буде вирішена, — незаконно присвоєно найголовнішу посаду буде ліквідовано. Але ж... Буде ліквідовано й останні надії софіївців на бодай нормальне життя, на те, що хтось-таки нарешті зверне увагу на беззаконня та безладдя, яке добиває все, що створювалося упродовж десятиріч людьми, виростало з їхнього трудового могозя і поливалося гірким потом...

...І ще, мій дорогий читачу, мушу зізнатися, що мені було важко писати цю статтю. У Софіївці живуть мої рідні, тож обов'язково знайдуться охочі помститися їм. Але...

Пам'ять про золоті пшениці особливого — твердого сорту, пам'ять про десятки людей, описаних мною в нарисах і радіопередачах, і віра в справедливість та правду водять мою рукою. Хто ж, як не ми, і коли, якщо не тепер? — повторю я давнє журналістське

— Цей секрет звать Ольга, — усміхається художник, пригортаючи до серця свою тендітну дружину, — 7 років, які ми разом, найщасливіші в моєму житті. Ольга — моя муза, ангел-охоронець, мій мистецтвознавець, менеджер, мудра парадниця. Вона вміє все: професійно натягує полотно на підрамник, пише передмови до каталогів, організовує виставки. Ольга — визнаний фахівець із нетрадиційної медицини і в разі потреби може стати моїм особистим лікарем. Але передусім Ольга — чарівна жінка, яка на-

БІЛИЙ АНГЕЛ

ОЛЕКСАНДРА КОСТЕЦЬКОГО

ЛАСТІВКА З ПЕРЕБИТИМ КРИЛОМ

Але невблаганна смерть розлу-

— Дуже важко уявити таке і відповісти на подібне запитання. Це те саме, що запитати птаха: “Ким би ти був, якби не мав крил?” Ольга — моє життя, моя духовна сестра і разом з тим духовна матір. Як Оранта оберігає Софію, так Ольга оберігає храм моєї творчості. Якби не моя дружина, я не створив би і де-

— Про інтелігентного, освіченого, порядного, з лагідною душею. Бажано, байдужого до сексу. Маю велике бажання жити для когось, піклуватись про іншу людину. Інколи хочеться покинути все й піти працювати в дитбудинок або в притулок для старих. Я не звикла жити лише для себе, я не вмію жити, не кохаючи. Без турботи про іншу людину моє життя — наче ластівка з

Дорогі друзі! Якщо вас зацікавила доля Ксенії, напишіть їй. Її абонентський номер **A 75**.

любивих людей, які хо-
сине для народу.
аступних президент-
оже людина, яка са-

Ольга тримала свічку в руці, і це було символічно, бо кохана принесла в життя художника вогонь натхнення та світло надії.

МОНОЛОГ ЧОЛОВІКА. ЯКИЙ ШУКАЄ СВОЮ ДРУГУ ПОЛОВИНУ

Шановні пані! Якщо вас зацікавив наш герой (його ім'я Володимир), напишіть нам листа — ми обов'язково передамо адресату. Абонентський номер Володимира **A 77.**

ГАЛЯ, ЯКА ГОДУЄ КИЇВ

— Чесний, порядний, лагідний.

— Галю, який чоловік вам потрібен?

— Чесний, порядний, лагідний.

A 74 Думаю, у 32 роки ще можна почати все спочатку, доки не зникло бажання. Якщо ви гарна, струнка українка і хочете мати поруч коханого, друга, зрештою розраду від самотності, а не того, хто вдовольняє ваші амбіції, спробуйте мені написати. Маю зріст 175 см, живу в селищі міського типу. Чекаю детального листа, бажано фото. Дитина не стане на заваді.

— Якщо знайду того, про кого мріяла все життя, він буде найцвісливіший у світі! Огорну любов'ю, ніжністю, турботою. А їсти-ме він найсмачніший у світі хліб. Ось пошуштай, який хліб ми випікаємо! — Галя відрізає скибку

Сторінку підготував
Олег ГУМЕНЮК

Не та жінка красива, яка гарна, а та, яка серцю мила.

АКТУАЛЬНО

НАЦІОНАЛЬНИЙ БОТАНІЧНИЙ САД: СИТУАЦІЯ КРИТИЧНА

2 квітня представники патріотичних громадських організацій, політичних партій УНП та УРП “Собор” провели у Національному ботанічному саду імені М. Гришка акцію “Очистимо наші духовні і наукові святині від скверни”. Було проведено суботник і здійснено перевірку виконання Свято-Троїцьким Іонійським монастирем УПЦ МП, розташованим на заповідній території, приписів Прокуратури м. Києва. Про підсумки акції розповіли під час прес-конференції в агентстві УНІАН її організатори народний депутат України, голова ВУТ “Просвіта” Павло Мовчан, народні депутати України Іван Заєць, Левко Лук’яненко, Костянтин Ситник, голова Українського православного Братства Св. Андрія Первозваного Олександр Гудима, представник Української Народної Партії Олесь Шевченко та Юрій Самойленко з асоціації “Зелений світ”.

Членами громадського комітету захисту Національного ботанічного саду встановлено, що на час, коли термін виконання вже минув (1 квітня), жодне із розпоряджень міськпрокуратури монастирем не було виконано. Ідеться про необхідність очистити самовільно зайняту земельну ділянку, демонтувати розпочате будівництво складу пиломатеріалів, відновити природний ландшафт, не допускати подальшого самовільного використання земельних ділянок та відновлення древніх місць поховань. Також незаконно зареєстрованим на заповідній території монастирем самовільно побудовано двоповерховий братський корпус, церковну вежу та монастирський погріб.

Відкриваючи прес-конференцію, народний депутат України, голова ВУТ “Просвіта” Павло Мовчан підкреслив, що критична ситуація в ботанічному саду є складовою активізації промосковських сил в Україні. Це відбувається в культурній, інформаційній, економічній та ресурсній сферах як ланках великого ланцюга, пов’язаного із закінченням терміну перебування Президента Л. Кучми на посаді.

Костянтин Ситник, академік НАН України, у минулому — багаторічний директор Інституту ботаніки:

— Я обурююся діями радянської влади, яка знищувала церкви. Але я думаю, що церковники духовні люди, які не повторять варварства 30-х років. Моє прохання до митрополита Володимира і віцепрем’єр-міністра Дмитра Табачника про необхідність зустрічі представників влади і Московського патріархату не було задоволене, хоча немає таких питань, де люди не можуть домовитися.

Треба зібрати дуже потужні наукові і політичні сили і не мовчати. Мільйони українців повинні усвідомити, що терпіти таку наругу ми не будемо і боротимемося до кінця.

Левко Лук’яненко, народний депутат України:

— Необхідно піднімати гордість української нації, щоб нам не плювали в душу ті, хто хоче нам нав’язати свою безсовісність і загарбницький дух. Прошу вчених прослідкувати правову історію переходу права власності на землю навколо церков. Ця інформація дасть нам основу ставити питання на розгляд Верховної Ради.

Іван Заєць, перший заступник Голови Комітету Верховної Ради з питань екології:

— Руйнування природного ландшафту саду — це питання і міжнародних конвенцій. Маємо факти порушення Закону України “Про природно-заповідний фонд України”. Суцільне нехтування екологічного законодавства — це одна небезпечна тенденція. Нині бачимо такі дії державної влади і місцевого самоврядування, які не вкладаються ні в закон, ні в здоровий глузд.

Ми спостерігаємо дуже велику зухвалість з боку монастиря. Указ Президента про повернення майна церквам — це не інструкція, там немає відповіді на те, в який спосіб передаються землі і які саме ділянки. Ми бачимо, що Кабінет Міністрів і київська влада потурають московській церкві у знищенні нашого заповідного ботанічного фонду.

•

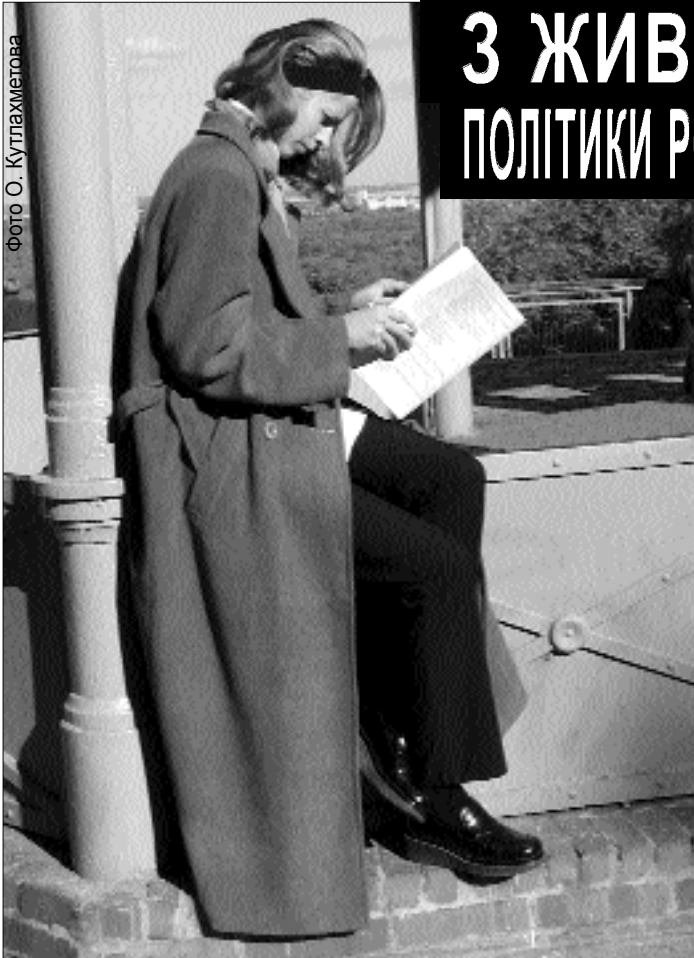

Фото О. Кулпахметова

З ЖИВОЇ МОВИ ПОЛІТИКИ РОБЛЯТЬ МЕРТВУ...

РЕФЛЕКСІЇ

*Мова рідна, слово рідне!
Хто вас забуває,
Той у грудях не серденько,
А лиш камінь має.*

Мабуть, ці слова з поезії Сидора Воробкевича знає чи не кожне дошкільня в Україні. Але знати й усвідомлювати — абсолютно різні речі. Українська мова в державі — наріжне питання вже навіть не одне десятиліття. І парламентські слухання з питання функціонування української мови засвідчили її вкрай жалюгідне становище. Здавалося б, є проблема, та бажання її розв’язати, чом би не знайти прийнятне рішення та не запровадити його в життя?

На жаль, усе набагато складніше. Питання вже стоїть не так про долю української мови, як про самовизначення українців — громадян своєї держави. Не секрет, що невпевнена людина ніколи не відчуватиме себе вільною в думках та діях. То, може, слід ліку-

аїнське немає а в тому, що сто немає. До настільки недолугі, що навіть не бачать наслідків свого безкультур’я.

Найбільший у Європі кінопа-вільйон імені Олександра Довженка, де одночасно можуть відбуватися зйомки кількох фільмів, здає приміщення в оренду, видаючи книги через нерентабельність, діячі культури та науки при першій можливості їдуть геть із держави (вони ж теж хочуть жити нормально!)... Звісно, не можна в усьому звинувачувати владу, проте не слід робити винними й тих, хто за нормальною людською психологією думає не про культурний розвиток, а про дах над головою, більш-менш нормальне навіть не життя, а існування. Правий був мовознавець О. Ткаченко, коли казав: “При бажанні можна воскресити навіть мертву або напівмертву мову, та при небажанні можна із цілком живою мовою зробити мертву”.

• **Лілія СИДОРОВА,**
м. Житомир

СТАРЦЮЄ ВЧИТЕЛЬ — ЖИВОТІЄ ДЕРЖА-

Завдання учителя — не лише навчити чогось. Він відіграє ще й велику роль у вихованні майбутнього покоління. Останніми роками цю роль ускладнюють самоусунуті від власних дітей батьки: одні через огульні пиятики, інші через зайнятість роботою, треті не опускаються до таких дрібниць через свою “крутість”. Невідомо ще, котра з причин впливає найгірше, але у кожному разі на плечі педагогів лягає потрійний виховний обов’язок. А якщо згадати ще й страшенну позицію держави щодо цієї проблеми, то й взагалі єдиною світлою плямою у житті величезної кількості дітей має стати педагог — вихователька, вчителька, класна керівниця (ожіночую не випадково). Ця людина для учня — зразок, приклад, носій інтелектуального, естетичного, культурного еталону. І нерідко саме завдяки своїм справді високим педагогічним якостям учителям вдається на певний час захопити дітей благотворним впливом. Але ж навколишнє середовище, що керується аморально-цинічними засадами, мов іржа, роз’їдає дитячі душі. І рано чи пізно настає мить, коли дитина раптом помічає, що її люба вчителька не тільки безнадійно відстала од моди, але й взагалі не вписується в їхні мрії про принципів, кадиллак та Гаваї!

А далі настає ще страшніше розчарування: всі ті благородні ідеали, високі помисли, які вони успадкували від любих вихователів, на тлі всесильної дійсності виявляються лише блідими фантазіями. Чи ж варто витрачати час і сили, марнувати безцінні юні роки, щоб у підсумку мати вузівський диплом, крихітну зарплатню, вічну проблему з житлом і зневагу в той час, коли вчорашні двієчники, завдяки казна-де і як взятим грошам, купаються у розкошах і — аби захотіли — можуть мати всіляких дипломів хоч десяток. Дитина ж здібна, навіть талановита, але з неможливою родини, якщо не трапиться щасливий збіг обставин, практично позбавлена шансів на подальше навчання.

Отут можемо зробити висновок несподіваний і навіть жахливий: працювати вчителем за мізерну зарплатню не тільки пригноблює — аморально. Саме так. Бо якщо своєю присутністю педагог демонструє програтність усього позитивного в людині, то, може, краще вже відсутності залишити дітям шанс сумніватися?

ПИТАННЯ РУБА

Чи можете ви, не довго думаючи, назвати хоча б одного відомого українського письменника, який живе та творить у нашій державі сьогодні, підіймаючи своїм словом нашу стражденню, невдоволену життям націю? Але якщо ви все ж таки назвали (цікаво кого?), то скажіть, будь ласка, хто саме його зараз читає та спитайте про нього ще п’ятьох знайомих вам людей: хто він?

Нещодавно в Інтернеті я дізналася, що писати українською мовою сьогодні просто не вигідно! Було навіть таке маленьке змагання: “Гаррі Поттера” переклали українською та російською мовами. У тому самому магазині український варіант коштує 20 гривень (через великі податки), а російський — всього 14 гривень. І більше, чомусь (???), ку-

Нещодавно почув: лише за час зимових канікул тільки у Дарницькому районі столиці зі шкіл звільнилися 88 вчителів. І згадалася вже давня розмова у поїзді зі львівською вчителькою, котра соромилась колег-киян, що “відсиджуються на печі”, поки їхні львівські побратими страйкують, мітингують, приїжджають до столиці, домагаючись виконання урядом закону про зарплатню вчителів на рівні середньої у промисловості. Згадалось і подумалось: а може, київські (та, мабуть, і не тільки) педагоги просто бачать проблему глибше — я б сказав, філософськи. І страйкують тихо, але назавжди. Бо що таке, по суті, вчительська зарплатня? Найголовнішу для будь-якого заробітку роль — бути матеріальною опорою сім’ї — вона аж ніяк не виконує, пояснюючи тим самим і катастрофічно малу кількість чоловіків у школах.

НАБОЛІЛО

Як же у цій ненормальній ситуації поводитися уряд і Міністерство освіти? Та чудово! Особисто я підозрюю щось не те, коли помічаю, що обіцяна іноземна мова вже з початкової школи мало де можлива через брак кадрів, страшенно сумніваюся, коли бачу дедалі зростаючу чисельність у звичайних школах дітей з явними психічними та розумовими вадами на тлі різкого скорочення кількості та наповнюваності закладів саме для цих категорій, і зовсім уже не вірю, коли зустрічаю семи-, восьми-, навіть дев’ятикласників, які зовсім не вміють читати і писати. І хотів би знати, кому на користь те, що отак перемогли дургорічництво: державі, школі, батькам, чи, може, самому отому учневі, який отримає стандартний атестат, але не зможе навіть сказати, що там написано?

Знаю одне: народові не може бути користі від засилля тупих спеціалістів із купленими дипло-

мами, від нічого не вміючих лікарів, котрі натомість знають лупити гарні гроші, від безграмотних простих громадян, якими так зручно керувати! Від порожніх шкіл... А що вони поступово спорожніють — то напевно. Бо ж держава зі все менше зацікавлення своїми підданими керівництвом, безсумнівно, є нездатною на фінансування ні освіти, ні культури, ні медицини. Тож якщо педагоги хочуть не втратити морального обличчя, вони мають зважитися бодай дружно грюкнути дверима і піти працювати деінде. І не слухати брехливих закликів подумати про дітей: хто закликає — нехай сам іде й старцює...

А коли опустіють школи, а то й дитсадочки, коли вулиці заповнять мільйони “праздношатаючихся” дітей, — отоді побачили б, чи зможе наша псевдодержава прожити лише з такими працівниками, як усі оті “приблатньо-ние”... Сподіваюсь, тоді, нарешті, і мільйони матерів та батьків побачать, що не так влаштоване наше суспільство, і їм перехочеться підійхувати з “дурних учителів”, а натомість виникне бажання змінити щось. Або когось.

Оце, справді, був би страйк. Оце, справді, було б і заради дітей. Заради того, щоб вони жили у нормальному світі, мали можливість реалізувати своє право здобути нормальну освіту і самі були нормальними, розумними, грамотними і справді щасливими людьми.

• **Василь КОЛИЧ,**
Черкаська область

СВІЙ ДО СВОГО ПО СВОЄ

пують саме російського Поттера!

Так, є в нас у країні багато талановитих письменників, але звідки взяти їм такі гроші на друк своїх книжок (притому ще й розрекламувати якось їх треба, бо не будемо забувати, що за років життя Т. Г. Шевченка населення України було набагато менше)? Це болюче питання не тільки для них. Мова є, але вона повинна ще й розвиватись.

Треба любити свою країну не тільки на словах, підтримувати вітчизняного виробника, і не тільки горілки чи кетчупи, але й українське друковане слово.

Але якщо ти купив цю газету, якщо ти подивився з висловом на першій сторінці “без

мови немає нації”, якщо ти погоджуєшся з тим, про що я пишу в тяжкі хвилини відчаю та болю за рідну державу, якщо ти згоден діяти, то у мене з’являється надія: можливо, не все так жахливо, даремно те, що ми всі тут робимо, є ще такі люди, які чисто та віддано люблять свою країну та її мову, свою мову. Хочуть зробити та зроблять все можливе, аби вона таки підвелася на ноги, щоб наша мова справді стала зброєю нашої держави. Хочеться в це вірити.

• Про рідну мову піклувалась
Олена ДУДКО,
м. Київ

ЛЮДИНА – СОВІСТЬ ДОВКІЛЛЯ

Як наша Сонячна система з планетою, котру називаємо Земля, невіддільна від решти Космосу, так само й людина — істота суто космічна — єдина у видимих і невидимих тілесних і духовних взаємозв'язках зі всім сущим у Світобудові. Що людина усвідомлювала свою перворідну єдність із Космосом з давніх давен, свідчень чимало: засвоївши вчення великих попередників, зокрема Григорія Сковороди з його єдністю людського, природно-космічного й трансцендентного, божественного світів, і Володимира Вернадського — про ноосферу як наслідок осмисленої життєвої діяльності людства, справді органічного елементу буття Всесвіту, Микола Чмихов зумів переконливо показати нерозривну єдність еволюції Космосу й людства.

Це тим більш важливо, бо 21 березня ц. р. ми перейшли в нову космічну епоху — епоху Водолія. Зрештою, йдеться, шановний читачу, не стільки про знання минулого нашої планети й України, скільки про усвідомлення особистої відповідальності кожного з нас за долю своєї держави, нації, родини на порозі нових випробувань. Відповідальність, яку напрочуд гостро відчував український педагог Костянтин Ушинський, кажучи про гармонійний зв'язок людини і довкілля, національно-історичного краєвиду, що формує особу, характерні мовні особливості: “Мова народу — найкращий квіт усього його духовного життя, що починається далеко за межами історії. Цей квіт ніколи не в'яне й розвивається вічно. У мові одухотворюється весь народ і вся його батьківщина”, — підкреслював учений, наголошуючи на невідділь-

фото О. Кутлякметова

«СПАСЕННА ПЛАНЕТА» - МЕТА МІЖНАРОДЖНОЇ АКЦІЇ

ності творчої сили народу та навіть атмосферно-природних явищ від суто людських почувань і стану краєвидів — коліски генотипу нації.

Недуга одного народу послідовно відбивається на станові духовного здоров'я людства, хвороба планети — на всій Світобудові. Та чи вміємо ми, сьогоднішні, спостерігати, відчувати, осмислювати власні переживання, враження, викликані втратою дорогої людини, наближенням суспільної трагедії, обов'язково пов'язані зі станом довкілля, емоційним резонансом внутрішнього світу? А що вже казати про феноменальні, надзвичайні випадки, що, проте, запам'ятовуються назавжди.

ЗАРАДИ СЕБЕ — ОТЖЕ ЗАДЛЯ БЛИЖНЬОГО

Збагнімо, що коли древні пропонували людині пізнати саму себе, то передусім турбувалися про належний розвиток спостережливості. Нічого незвичайного в цьому немає — просто потрібно стати уважнішим до себе та до ближніх, повсякчас пам'ятаючи, що саме ми відповідалі за стан довкілля — передусім — якість своїх психічних проявів. Недарма ж один із великих мислителів не втомлювався повторювати: “Друже, звикай, відходячи до сну й прокидаючись до праці, мовити зцілюще слово блага — воно відкриває браму обох світів”.

Частенько трапляється, що саме Ваш нервовий зрив, шановний друже, мав значно важливіші наслідки, ніж т. зв. “світові події”. Лишень націленість на спільне благо й визначає результативність наслідків і наших ду-

шевних порухів, і щоденної праці. Якщо усвідомлювати працю як категорію духовну.

Саме знання про діалектичну спільність матеріального й духовного світів забороняло лихословити на адресу небіжчиків. Уявімо собі, що близька нам людина зайнята важливою справою за сусідньою стіною. Хіба ми не постараємося оберегти її спокій? Ми подбаємо навіть про всілякі засоби, котрі допоможуть їй швидше завершити дуже потрібну працю. Ми думатимемо про успішне її завершення і намагатимемося, аби наші помисли сприяли праці. Правда ж, цей стан і думки відрізнятимуться від буденних? Адже ми знаємо, що близька нам людина осьдечки, по сусідству. І нам навіть дуже хочеться бачити наслідки тієї праці, але хіба ж можна

дозволити собі порушити зосередженість друга, коханої, брата? Тож і запасемося терпінням, знаючи, що зустрінемося, коли прийде урочний час.

Багато що хотілося б розповісти, застерігають Учителі Живої Етики, але ж не забудемо про обережність. Ми вчинимо так, бо любимо ближнього свого. Жодного кривослів'я не допустимо, щоби хвилі дисгармонії не зашкодили успішній праці. Ми не сумуватимемо за ілюзорною втратою, бо твердо знаємо, що друг перебуває поряд. Не наполягатимемо й на тому, щоб дорога нам людина проявила-

шувальна. Якщо ж період завершується важлива праця, ми не повинні сваритися чи бешкетувати. Навіть у земному пощоденні люди намагаються зробити щось радісне в ім'я відсутнього. Наприклад, зберегти речі, що ними дорожив ближній... Якщо ми подбаємо про те, щоб сув'язь, котра єднає нас, не рвалася, чітко усвідомлюючи, що людина, яка відійшла у кращий світ, просто закінчила термін свого земного відрядження, ми вчинимо правильно. Бо в кожного з нас єдина мета, проте строки й шляхи — різні.

ПОРЯТУНОК — У ГАРМОНІЇ

Впритул наблизилися до цієї очевидної, але досить-таки призабутої істини, послідовно відстоюваної першим президентом Української академії наук, світової величі вченим В. І. Вернадським, переселенці з міста-супутника ЧАЕС Прип'яті, запропонувавши

всім, кому не байдуже майбуття Землі, зважити на останнє застереження людству, що ним став Чорнобильський катаклізм, і віддавати щорічно 10 хвилин спільній молитві за кращу долю планети (див. “СП” № 14 за 2002 р.). Благословенне владикою Філаретом у 1998 році, це послання клубу “Земляки” землянам, що започаткувало Міжнародну акцію “Спасенна планета”, (див. сайт in World Wide Web — <http://www.wsn.edn:8080/~brians>) вкотре вже знову гуртує людей доброї волі на спільні помисли про красу любові, спроможної на акт очищення ноосфери від озлоби й заздрості, лихослів'я й цинізму, що стали справжнім бичем цивілізації, спричинюючи пошесті, землетруси й погодні аномалії.

Так вчення про ноосферу починає працювати на майбутнє: люди планети спільно стають 26 квітня з 20.00 до 20.10 за київським часом (17.00—17.10 за Гринвічем) до вкрай потрібної роботи — моделювання майбутнього (див. “СП” № 17—18 за 2002 р. та інтернет-сайт <http://lib.userlib.ru/samizdat/10025>). І чим якіснішою, відповідальнішою буде робота наших душ, тим чіткішими, ближчими стануть її наслідки.

...Катаклізми в житті людства були й будуть, але в наших силах — протистояти їм усією потугою серця, спраглою істинної гармонії між Космосом і планетою, зовнішнім і внутрішнім світами кожного з нас. І якщо будь-яке земне свято чи поминальний день ми відбуватимемо так, як до цього закликають “Земляки”, Земля наша удостоїться ліпшої долі.

Аспірант університету штату Вайомінг (США) Кім Генрі, яка теж свого часу знайшла інформацію про “Спасенну планету” в інтернеті на сторінках професора Поля Брайнса, надіслала свій вірш “Життя”. А колега Поля Брайнса професор Вашингтонського університету Бірґітта Інґемансон, розповідаючи, як щиро відгукнулися на заклик про спільну молитву мешканці міст Moscow та Pulman, наводить фрагмент із листа отця Девіда Е. Розиджа: “Дорога Бірґітто! Дякую за пропозицію приєднатися до Вас у День Пам'яті та Надії. Я буду щасливий стати до молитви 26 квітня, починаючи з 9-ї години (за місцевим часом — **ред.**). Це благородна справа. Як нагадував наш поет Тенісон: “Що більше справ, то більше молитов — і мрії світ ми вирвемо з байдужості заков...”

“DIO VEDE — DIO PROVEDE” (“Бог бачить — Бог забезпечить”) зазначив, одним із перших відгукнувшись на акцію “Спасенна планета”, професор Уго Персі з університету м. Берґамо, який переклав “Звернення до землян” на італійську і передав його в екологічну асоціацію LE-GAMBIENTE (Ліга Середовища), що має свої осередки в 15 містах Італії.

Щороку 26 квітня в церкві Св. Павла міста Понтиклун Об'єднаного Королівства Великої Британії (UK) відбувається недільна служба, під час якої вікарій церкви Глін Аустін або молодий священник Джонатан Левисом урочисто зачитують “Звернення...” зі спеціально видрукуваного до цієї події цер-

У США хвиля масового протесту проти війни, що потрібна лиш тим, кому вона “мати рідна”, все наростає. І зовсім не дивно, що серед учасників військових маніфестацій — активісти “Спасенної планети”. Американський літератор Дуглас Лемб у своєму листі зазначає: “Я так сильно хочу, щоб життя у цьому світі стало краще! І мене завжди дивувала думка, що насправді це зовсім не важко зробити — потрібно лише, щоб усі люди поважали життя, поважали одне одного та, зневажаючи божевілля війни, цінували цю прекрасну планету!”. Він, до

речі, зробив копії з матеріалів про акцію і відправив їх різним суспільним та релігійним громадам (перш за все — Українській православної та Українській католицькій церквам Бостона), а також у редакції газет, назвавши акцію “Спасенна планета” Днем Всепланетної Молитви.

СЛОВО ЛІКУЄ СВІТ

ковного буклету, розданого кожному прихожанину з тим, щоб мешканці міста могли 26 квітня о 17.00 за Гринвічем приєднатися до всіх, хто молитися в цей час за спасіння й краще майбуття планети. Організатори акції “Спасенна планета” в UK — доктор технічних наук Джон Гріффітс та його дружина Гленис.

Такі ж молебни відбуваються й у Німеччині. Це сталося завдяки тому, що свого часу одна з перших пропагандистів “Спасенної планети” викладач німецької мови Київського політехнічного універ-

ситету Ольга Сергіївна Омельчук залучила до цього проекту колишнього міністра культури НДР Освальда Вуцке, фрау Тетяну Ігнатович-Ніч, яка опікує Червоний Хрест у Кельні, пастора Маріану Квакборнер із Франкфурта-на-Майні, Манфрета Боерле, який координує зусилля об'єднання “Людина і довкілля”, відповідальну особу з Брауншвайга Мар'яну Островську, котра, як з'ясувалося, має родичів у Боярці, що під Києвом... Мар'яна Островська повідомила, що прихожанам Браун-

швайга Звернення чорнобильців зачитує особисто пастор Йоган Кон. До того ж у Німеччині й Австрії щороку поширюється коло релігійних, екологічних та суспільних громад, які підтримують акцію “Спасенна планета”, повідомляють екологи Йоханна Шумайер й Сюзанна Хеннінг. Особливо активні мюнхенське об'єднання “Матері проти ядерної енергетики” й тамтешня українська громада.

Ольга Сергіївна Омельчук залучає до акції й своїх студентів, — як і професор Київського держав-

ного університету ім.Т.Г.Шевченка, доктор філології Анатолій Ткаченко та доктор психології з Московського університету Адольф Хараш. Позаминулого року до них приєдналися студенти й викладачі з Києво-Могилянської Академії.

В Азії акцію підтримали Всесвітній Духовний Університет Брахма Кумаріс (Індія), “Центральноазиатський Толстий журнал” (м. Бішкек, головний редактор М. Узмитель) та товариство жертв ядерного бомбування Хіросіми “Джуно” (Японія). Надійшла й звістка з Таїланду: Натчатпон Манакіша запевняє прип'ятчан, що вони не самотні у своєму прагненні допомогти планеті — він зі своїми друзями теж приєднується до Всепланетної молитви.

Акцію опікується ЮНЕСКО, Грінвіч, Українська Рада миру (Мадридська) та Фонд ім. Олійника, Союз нічна громада Руху, “К”, чималий гурт народних депутатів і науковців (серед яких — академік Д.М.Гродзинський), представники духовенства України та інших країн, слушно вважаючи її однією з форм духовного єднання людства. Проте чи стане Акція справді повноцінною, чи матиме значний практичний ефект — залежить від кожного з нас. **Бо тільки від серця до серця передається шире бажання бачити Природу справжнім Храмом, заповіданим Спасителем.**

На фото: Джон Гріффітс із дружиною й дітьми м. Понтиклун.

СВІТОГЛЯД І ВІРА

ВИДАТНОГО ПЕДАГОГА-ДЕРЖАВНИКА

— *Пане Анатолію, з якими думками та сподіваннями зустрічає очолюване Вами Педагогічне Товариство ювілей Григорія Ващенка?*

— Найперше, про що я думаю, так це про те, щоб ювілей прислужився реальному якомога ширшому ознайомленню громадськості, і то не тільки педагогічної, з багатою і різноманітною спадщиною видатного педагога і психолога. Відомо бо, що в есесерівські часи ім'я Г. Ващенка, як і його творчість, були під забороною, та й загалом від часу другої світової війни вчений змушений був перебувати в еміграції у ФРН (м. Мюнхен), де й відійшов на вічний спочинок у 1967 р. У той же час усе, що писав у своєму житті Г. Ващенко, а надто те, що створене було ним у вигнанський період, — як мовиться, до найменшої коми пов'язане з Україною і творене для України. Якщо б шукати якийсь епітет для позначення того, що особливо вирізняє Г. Ващенка з-поміж інших українських педагогів, так це те, що він — може, найпошлюбніший та найнаполегливіший у досягненні своєї заповітної незалежницької мрії (у здійсненні її він пристрасно вірив) український педагог-державник.

Уявімо собі бодай 50-і роки: Україна повністю розчавлена сталінським режимом, геть усе закуте бронєю тоталітаризму, вже й останні кришки героїчної УПА вистежені енкаведистами, лежать мертвими або караються у "гулагах" легіони українських патріотів, і, здається, що вже навіки Україні запечатані уста, а якщо ще й залишено її жити, то тільки в ні на мить не послабленому зашморзі, а в цей же час усе, ну, геть усе, що пише професор Українського Вільного Університету в Мюнхені (за дивним поворотом долі, тепер і я там є професором та деканом факультету українистики) Григорій Ващенко, він пише для потреб освіти незалежної Української держави. І то пише з такою непохитною і спокійною впевненістю, ніби буде ця омріяна українцями самостійність вже ось-ось, вже якщо не завтра, то найдалі — позавтра...

Я часто собі думаю, для прикладу, вже над самою назвою праці Г. Ващенка "Проект системи освіти в самостійній Україні". Це ж якого року складав учений цей проект? Диво дивне: 1954-го... Але ж слухайте: у реаліях того часу думка про незабарне відновлення української державності не відвідувала, здається, вже й найбільших мрійників. Г. Ващенко ж у це настільки вірив, що вже і в самій цій праці зауважив: оскільки СРСР неодмінно "розпадеться, і то в порівняно скорому часі, в цьому не може бути сумніву", то до настання цього катаклізму українство мусить "грунтовно підготуватись", в тому числі й наперед виробити свою програму у питанні розбудови освіти. Аби накреслити основні її орієнтири вже в незалежній Україні, Г. Ващенко і пише цю свою працю...

Уже ось цим прикладом я веду до цілком законної думки: за обставин, коли номінально Україна є вже таки незалежною, такі постаті, як Г. Ващенко, мусили б бути особли- во дорогі для Української держави, щоби́льше

23 квітня ц. р. минає 125 років від дня народження одного з найбільших українських національних педагогів Григорія Ващенка (1878 – 1967). Привертаючи увагу просвітян до цієї дати, що має прислужитися не тільки пошануванню Г. Ващенка, але й зміцненню національних засад освіти та виховання в Україні, публікуємо інтерв'ю з головою Всеукраїнського педагогічного товариства ім. Г. Ващенка, членом ЦП ВУТ "Просвіта" професором Анатолієм ПОГРІБНИМ.

Анатолій Погрібний

— мусили б, мо' й заголосно кажучи, належати до знамен цієї держави, як-от у даному разі в освітній сфері. На жаль, так поки що не є. — **Мені доводилося чути, що у своїх творах Г. Ващенко ... як би це сказати ... надто заполітизований?**

— Ну, знаєте, це, може, тільки для нас і властиве: вважати за недолік те, що той чи інший науковець не тільки не приглушував, а й навпаки — повсякчас підкреслював у своїх творах засади українського патріотизму. Ну, так, звичайно: педагогіка Г. Ващенка національна — не космополітична. Але водночас вона в жодному разі не є національно замкненою. Читайте, скажімо, його численні праці з проблем національного виховання. Так, ідеться у них, найперше, про виховання сто- відсотково відданих Україні її синів і дочок. Але звернімо увагу: у своїх роздумах Г. Ващенко оперує, здається, геть усім, що надба- не в царині виховання вселюдською педагогі- кою. Система не тільки українська, але й ні- мецька, французька, американська, япон- ська, індійська, китайська... Багатство порів- нянь, зіставлень, паралелей... Часом мені здається (підкресліть це), що ні в кого з на- ших педагогів не почерпнеш стільки поінфор- мованості про педагогічні здобутки інших на-

родів, як саме у Г. Ващенка. Він (який, до ре- чі, до жодної партії не належав) "заангажова- ний"? Ну, так — в Україну, в Українську дер- жаву заангажований до найменших порухів душі! Але такі хибні судження про Г. Ващенка — від незнання або від незвільненості від догм тоталітарної доби.

— **А, може, й від упередженості?**

— На жаль, це має місце — про це ж я і кажу. Ну, от здається комусь, що такі, як ось, наприклад, я, повертають Г. Ващенка в Укра- їну не інакше як для того, щоб когось іншого *витіснити*... Тільки ж які дивовижні подібні припущення! Бо як це можливо — витіснити? Хіба що уявити істинне місце та істинні заслуги того або іншого діяча — це можливе. Скільки ґрунтовно та глибоко написано тим же Г. Ващенко про національне виховання! Здавалося б, узяти це на озброєння, спопу- ляризувати, розвинути, крок за кроком впро- ваджувати в практику... А що ж маємо нато- мість? Маємо побоювання — ще й досі та й незрідка! — навіть самого терміну "націо- нальне виховання", утвердження у багатьох навчальних закладах і навіть у цілих регіо- нах засад не національного, а антинаціо- нального — антиукраїнського чи українське- важницького — виховання. Це — одна з най- болючіших проблем, яка засвідчує, що на- вів і після повернення його творчості на Батьківщину між Г. Ващенко, точніше — йо- го педагогічною системою, його імператива- ми й педагогічно-виховною практикою, якою вона є в сучасній Україні, дистанція ще вели- чезна.

— **Ви сказали: повернення Ващенка на Батьківщину. Будь ласка, поінформуйте читача, наскільки видані його твори.**

— Охоче. З приємністю сконстатую, що видання основного корпусу праць Г. Ващенка, чим, у першу чергу, займається Педагогічне Товариство його імені, успішно здійснюється. Книга за книгою вийшли в останні роки чоти- ри томи творів Г. Ващенка, а саме: т. 1 — "Ви- ховний ідеал", т. 2 — "Загальні методи нав- чання", т. 3 — "Виховання волі і характеру", т. 4 — "Праці з педагогіки та психології". Алла Бойко, доктор педагогіки з Полтави, видала минулого року книжку "Служба Богові й Бать- ківщині" (у назві — провідне кредо педагога, якому він лишався вірним кожного кроку сво-

го життя), що до неї увійшла частина праць полтавського періоду діяльності Г. Ващенка (20—30-і рр.). У Дрогобичі вийшли "Вибрані педагогічні праці", у Львові — окремим видан- ням з'явилася праця "Тілового виховання як засіб виховання волі і характеру". Нині я підготував до друку черговий — вже п'ятий том, що під назвою однієї зі статей Г. Ващенка "Хвороби в галузі національної пам'яті" має вийти до юві- лею. А всього ж повинно вийти десь вісім то- мів. Не промину нагоди зауважити, якою ці- ною це дається: сказати б, сам сканувальник, сам "виправляльник" — і редактор, і коректор, і навіть верстальник також сам...

— **Чистий ентузіазм?**

— Стовідсотковий, чим я увиразнюю ли- ше одне: умови, за яких патріотичними орга- нізаціями, як ось і Педагогічним Товариством, здійснюється важлива робота, що під неї хоч почасти мусила б підставляти плечі держава. Мусила б і підставляла б, якби... якби мала українські національні орієнтири державотво- рення... На жаль, між цими орієнтирами та ідеалами Г. Ващенка — відстань колосальна.

— **Але ж маєте моральну втіху, що твори Г. Ващенка йдуть межи народ, для якого він працював, до вчителя...**

— Так, втіха є. Хоча, я уточню, це втіха більше від самого факту угодження, а не від донесення книжок Г. Ващенка до педагога, якому насамперед вони й потрібні. Якраз ос- таннє і залишається найбільшою пробле- мою, адже хоча згадані томи, починаючи з другого, і видані накладом по п'ять тисяч, правдою є, що не те що у більшості шкіл, але і в багатьох районах їх і в очі не бачили. Моя ж мрія — щоб хай не у власності окремого вчителя, а в шкільних бібліотеках ці томи бу- ли хоч по одній книжці, як не по комплекту (як це є — такий приємний виняток з негарного правила — у всіх школах Києва)... А ще хоті- лось б, щоб по всій Україні, за найактивнішої участі "Просвіти", відбувалися — де ващен- ківські читання, де конференції, де семінари, де "круглі столи"; тим школам в областях, де найуспішніше працюють за педагогічною сис- темою Г. Ващенка, присвоїли ім'я педагога (хоча б по одній школі в області); неодмінно слід належно пошанувати місця, де він жив та працював. Це стосується рідного його се- ла Богданівка Прилуцького району Чернігів- ської області, де конче треба і бодай погруд- да педагогові встановити, і школу (ще з ва- щенківських часів збереглася) його ім'ям наз- вати тощо.

Нині особисто я маю сподівання на Мініс- терство освіти та науки (з усіх державних інс- танцій йому найбільше і випадає перейняти- ся ювілеем), а з інстанцій громадських — зви- чайно, на організації Товариства ім. Г. Ващен- ка та "Просвіти", що діють у всіх областях, на інші громадські й політичні сили, що обстою- ють національні, державницькі позиції, на пе- дагогів-ентузіастів, українських патріотів, що їх маємо в Україні повсюди. Я впевнений, що і перебіг ювілею, і його підсумки прислужать- ся зміцненню засад національної освіти та виховання в Україні. До цього і повинен праг- нути кожен патріот держави, найвищими цін- ностями для якого є, як безліч разів підкрес- лював Г. Ващенко, Бог і Україна.

Подякувала **Вікторія ХИМИЧ**

ВУТ «ПРОСВІТА» ім. Т. ШЕВЧЕНКА ТА ВУПТ ім. Г. ВАЩЕНКА ПОВІДОМЛЯЮТЬ:

18–19 квітня ц.р. в київському місь- кому Будинку вчителя відбудеться між- народна науково-практична конферен- ція, присвячена 125-річчю від дня наро- дження видатного національного педаго- га, психолога, діяча "Просвіти" Григорія Ващенка. Початок засідань о 10.00.

19 квітня о 12.00 за цією ж адресою відкриється четвертий конгрес Все- українського педагогічного товариства ім. Гр. Ващенка.

19 квітня о 16.00 — урочистий юві- лейний вечір у столичному Будинку вчи- теля на честь 125-річчя від дня наро- дження Григорія Ващенка за участю відомих діячів освіти, науки, культури. Вхід вільний.

ОСВОЄННЯ СПАДЩИНИ ГРИГОРІЯ ВАЩЕНКА

Ми звертаємося до педаго- гічної спадщини Григорія Ващенка не лише як до навчителя уже минулої доби, а й як до сучасного історика української школи і педагогіки. Його фахові міркування та рекомендації щодо суті методів навчання, їх вибору, і застосування вчителем... є слуш- ними і для сучасної школи, для її уч- нів та вчителів, усіх педагогів Украї- ни, — зазначає серед інших видат- них діячів науки і культури доктор педагогічних наук, професор, ака- демік АН Вищої школи Анатолій Алексюк. Подані на початку брошу- ри "Видатний національний педа- гог Григорій Ващенко", ці думки вводять читача в саму лабораторію виховного процесу, зосереджують увагу на головному в унікальній спадщині великого педагога.

Аналізуючи педагогічні кон- цепції видатного вченого-дер- жавника, академік Анатолій По- грібний в однойменній статті слушно наводить ось таку думку Вчителя: "Може статися так, що

вороги будуть переможені, а ко- ли прийде справа до мирного бу- дівництва в Україні, наш нарід ви- явить повну непередготовленість, і це кінець-кінцем може призвести до того, що нами знову опанують якісь спритні чужинці." Здається, сказано й справді саме про наші дні. Отож не зайве нагадати, що так само, як і Софія Русова, І. Огі- єнко, І. Стешенко, С. Сірополько, А. Волошин, — підкреслює А. Погрібний, — Г. Ващенко, по- вертається до нас у боротьбі і та- кож для боротьби — з усім анти- українським, антинаціональним, антипедагогічним.

Зрештою, саме про нагальні суттєві завдання національного ви- ховання йдеться у ґрунтовній стат- ті Омеляна Вишневецького "Григо- рій Ващенко на тлі актуальних зав- дань сучасної української педаго- гіки", що становить основу цього потрібного видання. Незважаючи на вкрай обмежений наклад, копі- ювальна техніка дає змогу повною мірою скористатися зі збірника

матеріалів, що вийшов до 125-річ- чя від дня народження Вченого коштом Всеукраїнського Педаго- гічного Товариства імені Г. Ващен- ка під науковою редакцією та за упорядкування проф. Анатолія Погрібного. Це корисне методич- не доповнення до книги Г. Ващен- ка "Загальні методи навчання", що побачило світ кілька років тому. До речі, саме в тій своїй книзі Григо- рій Ващенко наголошує: "Вихо- вання мусить бути побудоване так, щоб дитина весь час відчува- ла себе його суб'єктом, себто сві- домо прагнула до певної мети, розкривала кращі свої сили, вло- жені в неї природою, виховувала- ся на творчу, повноцінну особис- тість. Але, щоб здібності у дитини пішли на благо їй і суспільству, треба, щоб вона свідомо входила в норми суспільного життя, запо- відані Христом і розкриті пред- ставниками людства. А це можли- ве лише тоді, коли дитина в про- цесі виховання, суб'єктивно буду- чи самостійною, об'єктивно пере-

буває під продуманим і мудрим керівництвом педагога".

За Г. Ващенко, учитель — основа виховного процесу. Саме тому, наголошує він, "основна проб- лема педагогіки майбутнього по- лягатиме в тому, щоб **поєднати віль- ний розвиток дитини з педагогіч- ним керівництвом** виховника... Він мусить бути не тільки всебічно осві- ченою людиною, не тільки володі- ти технікою навчання й виховання, а й знати психологію дитини"...

Великий педагог постійно на- голошував на вихованні вміння навчителя поєднати теорію з практичними навиками, бо тільки так це вміння дасть бажані плоди. Ось чому знання і досвід Григорія Ващенка й сьогодні допомагають нам твердо стояти на засадах ет- нопедагогіки, виховуючи справ- жніх патріотів. А для цього вся йо- го педагогічна спадщина має бути перевидана і творчо засвоєна ук- раїнським учительством.

Олесь ЯНОВСЬКИЙ

Анатолій ДІМАРОВ

Є на одному з сільських кладовищ, що не перетворилися на уособлення людської гордині, де пам'ятник вивершується над пам'ятником, де камінь душить камінь, де на кожному кроці так і кричить пиховите: "Я!.. Я!.. Я!.." Є на одному з сільських кладовищ, по-домашньому привітному й затишному, де спочивають очі й душа, де влягаються пристрасті, що терзають людину протягом її життя окаянного... Є на кладовищі оцюмоу, де навіть вітер-розбійник, налетівши із степу, втихомирено крила складає, а птахи співають упівголоса... Дак на кладовищі оцюмоу є чотири могили, одна старша другої, але всі доглянуті так, наче в них лежать щойно поховані: і травичка акуратно прополена, й свіжі квіти насажені, й пісочком доріжки посипані, й рушниками біленькими хрести всі пов'язані... Вони, оті чотири могили, так рядочком горбляться, розмовляючи між собою тихо та мирно, а позаду приліпилися ще дві могили. Ці зовсім манюсінські, наче діти їх насипали, граючись, діти там і лежать, що в один день народилися, в один і загинули, і двох рочків не проживши на світі.

Попереду ж — іще одне місце. Чекає на бабу Ониську. Яка й лежить там, упокоївшись...

І тоді вони всі ключем журавлиним злинуть до неба та й полетять — полетять до Господа Бога, який у свій час їх і покликав з цього світу юдоли та сліз.

Але їм, могилам отим, треба набратись терпіння: баба Ониська ще мотається світом, бо не виробила всіх трудовнів, ще з колиски присуджених суворою нещадною владою, хоч тими трудовнями пустопорожніми наче вже і не пахло, але робота є роботою, клопоти — клопоти: обсідають щоденно з раннього ранку до пізнього вечора.

— Вмирать — день терять, — каже баба Ониська.

— І померти не дадуть, — каже баба Ониська.

Так що чоловіки її, а заодно й дітки, хай ще пождуть-почекають, доки баба Ониська до останньої краплинки виробиться і тоді лиш складе руки на грудях усохлих і тихенько, щоб не завдавати клопоту іншим, віддасть Богові душу.

Тож доки баба Ониська ще мотається світом, я поквалюся

розповісти про її чоловіків, бо хто ж мені окрім неї розкаже: які вони були, як з Ониською жили-поживали?

ПЕТРО

Чи думала вона, чи гадала отак рано заміж вискакувати?

Та й хто сказав: "рано"?

Хто це сказав, коли дівка — як грім, дівка — як вихор: чи на городі, чи в полі? Коли не вона од роботи, а робота од неї піт утирає? Коли її ще в колісці не так рідна мати, як та ж робота гойдала? Коли робота, ледь переступивши поріг, замертво падала в ліжко, а вона бігла на вулицю та й витанцювувала до самого ранку? Коли в неї аж жижки трусилися: "Заміж!"

Так хто сказав: "рано"?

А Петро? Петро про що думав? Її одноліток. Який іще й першої пари штанів не зносив. Парубоцьких вусиків не завів. Ще й голос ламався, як у півника...

Петро про що думав?

А про те ж, що й Ониська!

І хоч "женили" обох легкі на розправу батьки: її черезсидельником, його вишневым пужалом, що його на свою біду Петро й вирізав, — все одно в один голос про весілля співали. Та поквартесь, бо в отій книзі, що в сільраді лежить, от-от і місця для них не залишиться!

Трудовень, трудовень,
Дай, владу, хліба
хоч на день!

А тут тридцять другий... А тут тридцять третій...

Краще й не згадувати.

Та як не згадаєш, коли ось, на кладовищі під боком, три могили ячать?

Петро перший не витримав. Петро першим ліг до могили. Опух од голоду — в домовину не

лю трупом вкривали. Щоранку звозили гарбами до братських могил, до ям онімілих, а вони наповзали та й наповзали: мов з усього світу сповзалися.

Ониська теж отак поповзла б, коли б настала її година остання. Онисьці теж не лишилося на цьому світі нічого, окрім гарячої віри у Бога. У те, що на тім світі вона припаде до Петра, пригорне до серця Василька та Ганнусю.

БАБА ОНИСЬКА І ЧЕТВЕРО ЇЇ ЧОЛОВІКІВ

Оповідання

Плюнули батьки на придурків і поженили. Ще й (багатенькі були) завели їм хатину. І поля нарізали, і корову, і пару волів: хазяйнують, коли вам так припекло!

А вони й нахазяйнуватись не встигли: колективізація.

Оте "гуртове — чортове", що й у сні найліхішому не могло їм наснитися. Коли все із дворів червона мітла вимітала, — хіба що котів та собак усупільнить лишилося.

Батьків, які найбільш опиралися, розкуркулили та до Сибіру потарабанили. А їх, молодих, пожаліли. Хазяйнують в колгоспі, трудовні заробляйте!

влязав. Так мертвою водою перед смертю налилося обличчя, що й очей не знайти. Ворушив вустами набряклими, як дитина хліба просив. Хоч крихітку. Затис би в губах та з присмаком хліба на той світ і пішов би...

Довго лежав під ледь приплесканим горбиком. Без хреста. Лісу не вистачило б — хрести над усіма могилами ставити!

Ну, а діти... Двійко дітей, хлопчик та дівчинка, які в один час і народилися, не надовго й пережили свого молоденького тата. Не померли своєю, голодною, смертю, — сусідка із'їла. Заманила до хати та й порізала.

Ониська лиш кісточки позбирала обгризені. Коли сусідку забрала міліція. Реберце до реберця, гомілочку до гомілочки: це — Ганнусина, це — Василькова... Ні, це — Василькова...

Глянути збоку: збожеволіла жіночка. Кісточками дітей своїх грається. З гробика в гробик перекладає.

Ледь одірвали Ониську од гробиків.

"Бог розбереться, дитино... Бог порахує..."

У той рік тридцять третій люди, які од голоду пухли, прикипали серцями до Бога. До єдиної втіхи, що лишилась на цьому світі страшному. Надії останньої.

Сповзалися до обезглавлених храмів і там помирали. Зем-

Ониську тільки віра у Бога на цім світі й тримала.

МИКОЛА

З другим своїм чоловіком, Миколою, Ониська не прожила і півроку.

Люди про нього казали, що він не при своєму... Чи наврочений, чи з-за вугла дурним мішком прибитий.

Все правди дошукувався. Усе ставив під сумнів.

Ще в п'ятому класі учителька, яка викладала історію, розповіла, як тяжко людям жилося за кріпаччини.

— Ви навіть уявити не можете, як бідували ваші прашури! — патетично вигукнула. — З п'яти нажатих снопів чотири оддавали панові, а лиш один лишали собі.

Микола і тут вирішив перевірити, як саме бідували люди за панщини. Уже вдома сів до столу та й став рахувати.

Отже — сніп. Скільки зерна зі снопа намолочують?

Та не менш кілограма.

— Мамо, а скільки в день снопів нажинали?

— За день?... Та якщо попоти, то й п'ять кіп.

— А в копії скільки снопів?

— У копії?... Дай Бог пам'яті... З півсотні снопів, мабуть.

Отже, п'ятдесят на п'ять, то й виходить двісті п'ятдесят снопів. Поділити на п'ять: п'ятдесят

кілограмів зерна.

— А скільки вам на трудовень цього року дали?

— По півкіло, дай Бог пам'яті.

— А на панщині по п'ятдесят кілограмів на трудовень випадало!

— Е-е, синку, не дожить нам до панщини, — зажурилася мати.

Ішов до школи Микола — діливсь новиною зі стрічними:

— А ви знаєте, скільки заробляли люди хліба за панщини? По три пуди!

— Ну-у... А де це ти вичитав?

— Учителю сказала.

Показав і учительці.

Учительку, розказують, відливали водою. А Миколу довго дражнили "п'ятим снопом".

Ну, а далі — гірше. І те не так, і те не по правді. Все боліло, все душу пекло. Став писати листи. Та не будь-кому — Сталінові. "От прийдіть до нас та розберіться, хто нами керує. Бандит на бандитові, злодій на злодієві. Останню шкіру здирають із колгоспника".

Сталін, читав — не читав, усі листи назад відфутболював. Тим же бандитам — злодіям. Що давно на Миколу зуби гострили. "Правду шукаєш? Ми тобі покажемо правду!"

В тридцять сьомому, коли судили троцькістів-бухаринців та шкідників-диверсантів, пов'язали й Миколу.

В колгоспі стодола серед ночі згоріла: все зерно в поліп пішло. Набігло з району: шукати ди-

на-но-м в-или-сту-орати та пох-ському. Не від-

— Їму і в нас хорошо ле-жать.

І насипала Ониська поряд з могилою Петра ще один горбик. Поставила хрест, написала на ньому, що лежить тут раб Божий Микола, мир праху його...

— Вам хоч сказали, за що його розстріляли? — запитав я бабу Ониську, коли вона вперше привела мене на кладовище.

— Сказали, як не сказати... Що був таксістом...

— Таксістом?

Господи, аж тепер я утямив, чому бабу Ониську прозвали "таксістою".

ВАСИЛЬ

Цей був найвеселіший. Завжди усміхався, що б там не скоїлось.

— Та не журися, жінко, бо й очі виплачеш!

Або:

— Хіба це горе!.. Не бачили ви смаленого вовка!..

Легко жилося Онисьці з веселим оцим чоловіком. Будь-яку сварку в жарт переводив.

І з цим, наче наврочило, не прожила й півроку. І дитинки не встигла завести.

В сороковому забрали до армії. Бо вже тоді запахло війною. З німцем, а з ким же іще!

Василь, веселенький, п'яненський, пішов, витанцювуючи:

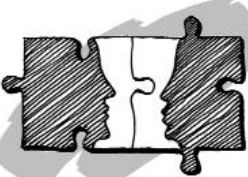
— Як полізуть — за тиждень упораємось.

фото Костянтина Денесюка

Лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка прозаїк Анатолій Дімаров — явище унікальне в українській літературі. Публікуючи нині його оповідання "Баба Ониська і четверо її чоловіків", започатковуємо галерею портретів Майстра, в яких, мов у крихті бурштину, сфокусовані характерні риси та біди нашого народу, що складають і мозаїку його недавньої історії.

Стежте за нашою газетою, шановний друже!

ТА, ЩО НЕСЛА ЛЮДЯМ ЖАЙВОРОНКІВ

Ще й співав:
“З ма-галой кров'ю ве-гілікім
удааром!...”

Невдовзі й листа прислав.
Трикутничок, ще й без марки.
Що в армії не житуха — малина.
Годують безплатно тричі на
день, ще й серед дня спати
вкладають. Командири нав-
шпиньках ходять, сон стере-
жуть. Одна тільки біда, що жінки
під боком немає. “Та осьо по-
вернуся, то надолужимо...”

“А німець так мене налякав-
ся, що й воювати роздумав...”

То не журися, Онисько.

А як не журитись... Як не жу-
ритись Онисьці, коли город досі
не зораний. Коли голова сказав
почекати, поки на колгоспному
полі упораються. Доведеться
брати лопату та самій город той
і скопувати.

Озався знову трикутничком:
“Копай, жінко, копай. Тільки
не на всю лопату, а на півштика.
Бо я по всьому городу зброю
позакопував. Пуліміоти й гвин-
тівки. Та ще й гранат два ящи-
ки... То як, бува, викопаш — об-
ратно закопуй. У хазяйстві воно
все знадобиться...”

В Оксани і руки трусилися,
коли лопату на півштика заганя-
ла...

Недовго й копала. Налетіло
міліції, як тої галичі, та всі до од-
ного з лопатами. Перекопали
город — до вечора й упорались.
Забралися, матюкаючись...

— Та я ж вас хоч піріжечками
вгощу! — кричала вслід їм
Ониська.

— В задницю собі їх позапи-
хай!

Ото, які люті...

А другого дня — ще один
лист Василів:

“Скопали... А тепер, жінко,
сади й не журися...”

Хоч Василь і писав, що ні-
мець роздумав починати з нами
війну... Особливо ж як дізнався,
що його, Василя, забрали до ар-
мії... Таки діждались війни. І від
чоловіка — жодної вісточки.
Виглядала листоношу — ночей
не спала.

— Немає, тітко... Немає...

А він же аж на грانیці, в ньо-
го ж перша куля летіла!

— Та подивися пильніше, мо-
де засунувся!

— Та кажу ж, що немає!..

Врешті діждалася. Чужою
рукою написаний. Не горюй,
жінко, бо твій чоловік загинув
смертю хоробрих!..

І виплескала ще один горбик
Ониська. І на хресті написала:
“Раб убійсний”.

ПАВЛО

Вже про заміжжя й не дума-
ла.

Та й яке там заміжжя, коли
викосило всіх чоловіків! Лиши-
лися тільки підлітки та ветхі діди.

Особливо, коли прийшли
визволителі.

— Немцев ждали?.. Хлебом-
солью встречали?..

Та усіх, всіх до одного, на
фронт.

І, безоружних, — в атаку. “Іс-
купать віну кров'ю”.

— А що їх жалеть!..

Жоден, вважай, не вцілів. Всі
одразу ж стали “героями”.

Засипали село похоронки —
листя осіннім.

То яке там заміжжя Онисьці!
Он дівчат незаміжніх хоч
греблю гати.

Як, бувало, мужик якийсь
приб'ється до хутора, то й двох

кроків не ступить. Спутують і
одразу ж до ліжка. Не придив-
лятимуться навіть, який він із
себе. Здоровий чи покалі-
чений.

А от же перепало й Онисьці:
мужик майже цілий попався.
Тільки й того, що рука одпанаха-
на та вибите око.

Та він і тим, що лишилося,
бачив краще, ніж дехто двома.
Все помітить, все визирить.
Особливо оте, що і в горі роз-
раїть, і сум прибере.

— Тобі й одного ока забага-
то! — лаялась Ониська, пляшку
спорожнілу знаходячи.

А він і не одгавкнеться. Вже
веселий, вже “під мухою”, при-
гортав до себе Ониську. Як вона
не одбрикувалась.

— Та моя ж дорогесенька!..
Моя золотесенька!.. Хочеш, я
тобі “Як баба решетом воду но-
сить” станцюю?

Розкарячить ноги та й піде
навприсядки. Мертвий, не те що
Ониська, сміятиметься.

Танцював — цирку не треба.
Особливо оте: “Як баба ре-
шетом воду носить”.

Або: “Дойдьом до Берліна”.
Як солдат перевзувається, готу-
ючись до Берліна топати.

Такі плакати під кінець війни
майже в кожній сільраді висіли.

Сидить хвацький солдат, пе-
ревзува чоботи хромові (не інак-
ше генерала роззув). А під ни-
зом написано: “Дойдьом до
Берліна!”

То Павло й вигукивав гуз-
ном, аж курява йшла.

Дотанцювався. Згорів од го-
рілки.

Поховала й цього. Одтужила,
одплакала та й зав'язала з за-
міжжям.

ОНИСЬКА

А тепер уже й про бабу
Ониську.

Скільки сіл обходив, а не ба-
чив такого двору охайного.

Кожна квітонька обцілована,
кожна травинка пригладжена.
Курей-гусей повно, а ніщо не
потоптано.

— Та чи ви їх, бабо, оддавали
до війська, що вони в ногу хо-
дять — у шкоду не звернуть?

— А віддавала, — сміється
баба Ониська ротом беззубим.
— Вони в мене муштровані.

Ну, й хата. Наче щодня її ба-
ба оновлює. Сяє білими стіна-
ми. Віконцями підморгує весе-
ло.

А город — не знайти й
бур'янини!

І голова майже щодня бабу
провідує:

— Поможіть, буряки постіка-
ють!

Адже в баби Ониськи й сапа
найгостріша. Од неї й ланкові
одхрещуються: заганяє до
смерті. За нею вполоти — хіба
що біжка.

А фартушки! Вся жінота но-
сить фартушки, пошиті бабою
Ониською. Бо куди тим крам-
ничим!..

Баба Ониська теж помре у
свій час. Помре лише тоді, коли
до останньої крихітки роботу
всю виробить.

Складе руки на грудях та й
тихенько помре.

Щоб людей не тривожити.

І летітиме баба Ониська по-
переду ключа журавлиного, до
Господа Бога летітиме. Який
прийме, утішить, зігріє — воз-
дасть за всі роки прожиті.

22 березня, в день Соро-
ка Святих, коли печуть
“жайворонків”, у Київ-
ському планетарії зіб-
ралися рідні, друзі,
шанувальники, щоб відзначити
день народження Марії Капніст,
актриси, спадкоємиці гетьмана
Павла Полуботка, отамана Сірка,
козацько-старшинського роду Ду-
ніних-Борковських, котрої вже май-
же десять років немає поміж нас.

Вона прожила трагічне життя,
провівши п'ятнадцять років у тюр-
мах, концтаборах, засланнях. Була
заарештована 1941 року, а повер-
нулася у світ 1956. Я бачила її в но-
ворічні дні 1941-го, хоча тоді за-
пам'ятала не її, а величезні мухо-
мори під ялинкою, що вразили
своєю яскравістю уяву трирічної
дівчинки. Увійшла ж вона в моє
життя, мов птиця, змахнувши кри-
лом-плащем літнього дня 1956 ро-
ку, коли, їдучи до любого Криму,
завітала на часинку до нашої київ-
ської оселі з Юрієм Холодовським,
якого безмежно кохала все життя і
який рятував її на краю прірви. Бу-
ла ж репресована Марія Капніст
значно раніше того чорного ранку,
а саме 1921-го, коли в Судаку біль-
шовики розстріляли її милого та-
точка, графа Ростислава Капніста,
людину шляхетну, демократичну,
члена комітету зі встановлення
пам'ятника Тарасові Шевченку
1916 року в Києві. До комітету вхо-
дили видатні представники україн-
ської інтелігенції: Людмила Черня-
хівська-Старицька, Володимир
Леонтович, Сергій Єфремов, Со-
фія Русова та ін.

Саме з того дня, далеко пере-
вершивши двадцять шість років пе-
реслідувань, вказані актрисою, по-
чався стражденний шлях кровинки
роду Капністів, праправнучої не-
боги поета і українського патріота
Василя Капніста, який вболівав всі-
єю душею за Україну, за її долю, за
козацтво. І, мабуть, не випадково
їздив він 1791 року до Берліна ска-
ржитися прусському міністру Герце-
бергові на “тиранію російського
уряду” і питати, чи можуть українці

Кадр з фільму “Шанс”

розраховувати на протекцію Пруссії
у разі повстання, коли вони спробу-
ють скинути з себе “російське яр-
мо”. І саме Василь Капніст не побо-
явся звернутися до Катерини II з
протестом проти знищення козац-
тва. Він, автор першої сатиричної
комедії “Ябеда”, попередниці “Реві-
зора”, мав великий вплив на юного
Гоголя. Він, який виховав синів де-
кабристів і написав “Оду на раб-
ство”, став духовним наставником
своєї через століття племінниці, яка
успадкувала мужній дух прашура.
Бо, пройшовши ув'язнення, конц-
табори і заслання, підтвердила
девіз, накреслений на родовому
гербі Капністів: “В огні нездоланні”,
і ніби народилася вдруге — змужні-
лою і непохитною.

Повернувшись, вона стала
прикладом аристократизму духу,
бо гідно пройшла подальший жит-
тєвий і творчий шлях. Виконавиця
майже 100 ролей, серед яких і під-
ступна чаклунка Наїна (к/ф “Рус-
лан і Людмила”), і аристократична
Міліца Федорівна (к/ф “Шанс”), і мудра Ма-
нуйлиха (к/ф “Олеся”), Марія Ростиславівна
своєю виразною, не-
повторною індивіду-
альністю і в таких філь-
мах, як “Два Федори”,
“Бронзова птиця”,
“Дике полювання ко-
роля Стаха”, “Янки при
дворі короля Артура”
запам'яталася бага-
тьом. У двохвилинно-
му епізоді фільму “Де
ви, лицарі?” Л. Бикова
вона внесла таку свіжу
яскраву безпосеред-
ність, що зберігаю це
враження і через бага-
то літ. Експансивна,
емоційна, метка на
слово, вона чарувала
своєю природною ви-
шуканістю і шляхетні-
стю та дарувала людям
свято спілкування.

...А прилетіла вона з якоїсь
незваної країни, була посланцем
неземної моралі і законів, наріж-
ний камінь яких складали Spra-
ведливість, Добро і Любов, була
хімерною квіткою, що не згинула
ані на морозі Сибіру, ані в пеклі
пустелі, ані в задусі шахт Караган-
ди. Через страждання, через спо-
куту помилок прийшла до мудрос-
ті, звільнившись від дрібного і не-
значного.

Для когось вона залишиться
талановитою Актрисою, незвичай-
ною Людиною, незбагненою Жін-
кою. Для мене — моєю тітонькою
Мірою зі своєю унікальною логі-
кою, фантазіями, уявою, з оповідя-
ми про пережите, що перетворю-
валися на притчі, зі своєю ірраціо-
нальністю, привабливістю, своїми
слабкостями і стоїцизмом, зі своїм
загадковим магнетизмом. Моя ті-
тонька Міра, що прилетіла з казко-
вої країни. Моєю Марією Капніст,
яка свято берегла пам'ять про Ва-
силя Васильовича Капніста, свого
великого прадіда.

Присутні на вечорі вкотре
вдивлялися у виразні очі Марії
Ростиславівни в кадрах фільму ре-
жисера Віктора Василенка, вслу-
халися у виступи людей, які знали і
любили її, захоплено зустрічали
українську мову її онука Юрія зі
зросійщеного Харкова, з вдячніс-
тю прийняли від дочки, пані Ради
Капніст, зображення родової Кап-
ністівської ікони Козельщанської
Божої Матері, яка понад сто років
тому зцілила Марію, дочку графа
В. Капніста. І вклонялися народній
артистці України Раїсі Недашків-
ській, яка так сердечно ініціювала і
так проникливо вела цей вечір, і всі
роки непохитно стоїть на варті збе-
реження пам'яті про Марію Кап-
ніст, яка поєднала в собі звияжні
риси грецького та українського на-
родів і все життя несла людям у
свій день випечених жайворонків із
мудрими, пророчими побажання-
ми, вчила їх Добра.

● Олена ЛЕОНТОВИЧ

Марія Капніст на початку 1970-х рр.

З МІЛІЦІЄЮ НА «ВИ», АЛЕ БЕЗ СТРАХУ

Продовження. Початок
у ч. 48, 49, 51 (2002 р.),
3, 4, 6, 11 (2003 р.)

СИТУАЦІЯ 9.
ВИ ЗУСТРІЛИСЯ
З ПРАЦІВНИКАМИ ДПС

Найпопулярнішим, найзвичнішим транспортом для кожного з нас є, звісно, автомобіль. Автомобілем ми і товар доставляємо до місця призначення, і самі постійно користуємось, організовуючи свою роботу та відпочинок. Тому ми не можемо обійти увагою ситуацію, коли Ви зустрілися з інспектором дорожньо-патрульної служби або, як раніше ця служба називалась, — Державтоінспекції.

Взагалі-то Ваша безпосередня зустріч з інспектором ДПС може відбутися на дорозі за таких обставин:

- перевірка документів;
- Ви порушили Правила дорожнього руху;
- Ваш вантаж викликав цікавість у інспектора ДПС;
- Ви причетні до скоєння ДТП.

Одразу скажемо: перші дві обставини не повинні Вас особливо хвилювати тому, що навіть у найгіршому випадку (у Вас відсутні документи: посвідчення водія, технічний паспорт тощо, або Ви порушили Правила дорожнього руху) для Вас, згідно із Кодексом України про адміністративні правопорушення, все закінчиться штрафом.

Значно більше часу і нервів ви

“Громадяни України та інші особи мають право у встановленому законом порядку одержувати від органів, на які покладено здійснення оперативно-розшукової діяльності, письмове пояснення з приводу обмеження їх прав та свобод і оскаржити ці дії”.

(Ст. 9. Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність”).

витратите, коли пояснюватимете походження Вашого вантажу.

Задовольняти свою цікавість до Вашого вантажу інспектор ДПС почне з перевірки на нього документів. Розглянемо три випадки:

- у Вас є правильно оформлені документи;
- у Вас документів на вантаж немає;
- у Вас документи на вантаж є, але речі, подібні до тих, які Ви перевозите, перебувають у розшуку.

Якщо у Вас є на руках правильно оформлені документи на вантаж, то спокійнісінько їх пред'являйте інспектору ДПС, а поки він їх вивчає та оглядає вантаж, спокійно розминяйте ноги та дихайте свіжим повітрям. Однак будьте уважні, адже всі знають, які ласі ці інспектори до чужого: везете цибулю — заберуть мішок-два, везете помідори — прихоплять ящики із п'ять. Та все це “квіточки” порівняно з тим, що Вас чекає, якщо у Вас немає документів на вантаж. Тут тримайтеся!

Згідно зі ст. 16 Закону України “Про дорожній рух” “... водій зобов'язаний мати при собі документи на вантаж і пред'явити їх на ви-

могу працівників міліції”. Відсутність такого документу, безперечно, є адміністративним порушенням, за яке інспектор ДПС, згідно зі ст. 126 п. 3 КпАП має повне право просто на місці виписати штраф.

Однак, не виключено, що інспектору ДПС захочеться “витиснути” з цієї ситуації максимум можливого, і він чи то з метою вибору жорсткішого для Вас покарання, чи то з інших причин (прямо скажемо, з бажання поповнити за Ваш

жа міліції (ст. 185 КпАП України). Повірте, довести, що нічого подібного не було, Вам буде дуже й дуже непросто. Адже на дорозі — тільки він і Ви (без свідків).

Тому намагайтеся з ним залагодити всі справи віч-на-віч. Якщо це не вдається, то замість того, щоб сперечатися, намагайтеся якнайаргументованіше викласти свої заперечення, зауваження і претензії при підписанні протоколу про вилучення вантажу.

З життєвого досвіду радимо та-

Протокол більшою мірою потрібен Вам, ніж інспектору ДПС, оскільки:

- без протоколу віритимуть більше словам інспектора ДПС, а не Вашим;
- протокол — єдиний документ, що більш-менш правдиво розкаже про Ваш випадок;
- протокол дасть Вам можливість у майбутньому оскаржити дії інспектора ДПС.

Отже, протокол — Ваш спільник!

Згідно зі ст. 122 КпАП України, на водіїв, які залишили на порушення встановлених правил місце дорожньо-транспортної пригоди, до якої вони причетні, накладається штраф або позбавлення права керування...

ти над встановленням причин пригоди.

Намагайтеся якомога швидше заспокоїтись і всю свою увагу сконцентруйте на складанні протоколу огляду місця події і протоколу огляду транспорту — первинних і (повірте!) найголовніших документів, які пізніше фігуруватимуть і на слідстві, і в суді. Якщо ми постійно наголошували на важливості правильного оформлення протоколів, то важливість самих цих протоколів просто важко переоцінити.

Протоколи огляду місця події і транспортних засобів Ви повинні підписати і по одному примірнику отримати особисто на руки.

Слідкуйте, щоб у протоколі огляду місця події було все вказано: погода, час, видимість, стан дороги (суха, мокра, волога, вкрита снігом, ожеледиця), довжина гальмівних шляхів коліс автомобілів, наявність предметів, розташування автомобілів тощо. Бажано, щоб все це було сфотографовано. Якщо у Вас будуть зауваження чи претензії, обов'язково запишіть їх у протоколі.

У протоколі огляду транспортного засобу повинні бути зафіксовані вм'ятини на кузові (їх величина, розташування), погнутості, розриви, стан гальмівної системи (хід гальмівної педалі, цілісність гальмівних шлангів, підтікання гальмівної рідини), стан кермових тяг, рух кермового колеса, показання приладів, стан коліс тощо. В основному на даних, зафіксованих у протоколах огляду місця події і огляду транспорту, автотехнічна експертиза будує свої висновки.

Майте на увазі, якщо виникне потреба відтворення обставин пригоди, то і слідчий, і експерт знову-таки будуть посилалися на протоколи огляду місця події і огляду транспорту. Отже, зробіть протоколи своїми мовчазними і справедливими свідками!

Хай Вам щастить на дорозі!

Далі буде.

© Усі права застережені. Відтворення публікацій чи будь-якої їх частини без письмової згоди авторів забороняється.

Богдан РАФАЛЮК,
підприємець
Андрій ФЕДУР,
адвокат

ПАМ'ЯТАЙТЕ!

“Керування транспортним засобом водіями, які не мають при собі або не пред'явили чи не передали для перевірки ... документів на вантаж, що перевозиться (крім власників транспортних засобів, які використовують їх в індивідуальних некомерційних цілях) — тягне за собою накладання штрафу...”

(ст. 126 п. 3 Кодексу України про адміністративні порушення).

Згідно зі ст. 11, п. 6 Закону України “Про міліцію”, передбачається вилучення документів і предметів, які можуть стати речовими доказами.

рахунок свій бюджет) постарайтесь затримати Вас і Ваш вантаж. Будьте до цього готові!

Тут одразу наполягайте на складанні протоколу про затримання і протоколу про вилучення вантажу (що інспектор ДПС у відповідності до ст. 11 Закону України “Про міліцію” зобов'язаний зробити), вказавши в ньому суть зробленого Вами правопорушення і перелік вилученого майна. Побачивши, який Ви “розумний”, міліціонери можуть піти на хитрість і заявлять, що вантаж, який Ви перевозите, перебуває в розшуку. Ось ми і перейшли до третього випадку.

Таке вони можуть Вам сказати тільки в одному-єдиному випадку, а саме: якщо органами дізнання заведено відповідну оперативно-розшукову справу. Тому вимагайте, щоб Вам назвали номер такої справи і дату її заведення.

Взагалі протоколу надайте того значення, якого він вартий. По кожному пункту протоколу намагайтесь викласти свої аргументовані зауваження, претензії, які слід написати в протоколі (а не на якомусь іншому аркуші, який за бажанням міліціонерів звісно пропаде), — саме вони пізніше стануть доказами Вашої правоти.

Якщо везете вантаж без документів, будьте готові платити штраф і з інспектором ДПС не сперечайтесь, а тим більше не “качайте” свої права. До сліз образливо, але інспектор ДПС тут буде правий. Більше того, він ще може звинуватити Вас у злісній непокорі законному розпорядженню чи вимозі його, як працівника міліції, або навіть в образі в його особі працівни-

ке: везучи вантаж без документів, можна заявити інспектору ДПС, що товар належить Вам і закуплений для особистих некомерційних цілей. Підкреслюємо — некомерційних цілей. Чинне законодавство України не дає обмежень щодо придбання товару для власного використання (читайте уважно ст. 126 Кодексу України про адміністративні правопорушення). Навпаки: **Закон України “Про власність” не обмежує придбання товару для себе по його кількості.**

Тепер переходимо до четвертої обставини, яка призвела до зустрічі з інспектором ДПС, — Ви причетні до скоєння дорожньо-транспортної пригоди. Безперечно, така зустріч найменш бажана, і вона може мати для Вас найсерйозніші наслідки.

Насамперед, постарайтесь (для цього Ви повинні вжити всіх заходів), щоб усе, що залишилося після пригоди (положення автомобілів, сліди коліс, пошкоджені деталі автомобілів, дерева, огорожа, болото, що натрусилося з автомобілів, плями від розлитого мастила, бензину, води, скалки розбитого скла тощо), перебувало на своїх місцях до прибуття працівників міліції, до зустрічі з якими Вам уже потрібно серйозно готуватися: прокрутити у своєму “комп'ютері” ще й ще раз оті миттєвості, упродовж яких прийшла біда, змодлювати свою поведінку з інспектором ДПС, продумати свої пояснення і відповіді на його запитання.

Після приїзду міліції Ви, як і вони, повинні активно працюва-

Фото В. Суворова

На Музейному, 8 ви зустрінете народних майстрів Тетяну Веленко та Любов Ктиторову: 10 квітня у "Просвіті" відкрито виставку їхніх робіт.

Тихесенько-тихо обертаються на вервечках присилені до стелі писанкові великодні голуби під образами — "трой дзвони" — трійко писанок на кутасах. Писанка — найвеличніший символ великодніх свят: "за своєю красою, виразністю вона не поступається найкоштовнішим мініатюрам, створеним іншими народами в будь-яку епоху. Писанка — це натхнення у чистому, первісному вигляді." (Тетяна Яблонська).

Мистецтво писанки як культурно-художній феномен, як стародавній звичай і як прояв таланту народних митців здавна привертало увагу етнографів, фольклористів та мистецтвознавців. Всі регіони України відтворили в писанці розмаїття дивосвіту, специфічний сюжетний стиль та своєрідність.

Оповім тобі, любий читачу, про диводивенне в українському мистецтві писанки, про їхніх творців — двох милих киянок-мироносиць Любов Ктиторову і Тетяну Веленко. З під рук цих знаних писанкарок котяться маленькі великодні сонечка — писанки — зі всіх регіонів України.

Тетяна Веленко

Любов Ктиторова

СЯЙВО УКРАЇНСЬКОЇ ПИСАНКИ

НЕ БУЛО В ЇХНІМ РОДУ ПИСАНКАРОК-БАБУСЬ, НЕ НАРОДИЛИСЯ ВОНИ В ДІЮЧОМУ ЦЕНТРІ ПИСАНКАРСТВА — СЕЛІ КОСМАЧІ, ЩО НА ГУЦУЛЬЩИНІ

Як же ці, такі різні і за характером, і за темпераментом жінки, зуміли відчутти життєву мудрість, народне розуміння краси, щедрість художнього обдаровання, яку несе в собі українське писанкарство?..

Пані Тетяна Веленко і пані Любов Ктиторова в різний час закінчили економічний факультет Київського інституту народного господарства. Зустрілися на курсах екскурсоводів при Київському бюро подорожей та екскурсій.

У 1992 році у Києві відбувся перший з'їзд писанкарів і велика виставка писанок. Саме там майстрині заприязнилися з Оксаною Білоус, відомою київською писанкаркою. Вона познайомила їх із восковою технікою писанок.

— Майже щодня, бодай пізно ввечері, — розповідає пані Тетяна, — віднаходила час, аби попрацювати. Все було новим, тішило розмаїттям орнаментів, котрі поступово стали близькими і зрозумілими. Відчувала себе чаклункою, коли з білого звичайного яйця творилося диво. Запрограмувати цей процес неможливо. Віддаєш тільки, який орнамент малюєш, а який сяйне колір, як це виглядатиме — хтозна.

Пані Тетяна попервах намагалася дуже точно відтворити орнаменти давніх писанок. Збирала їх, вишуквала книжки з інформацією. Деякі давні писанки вона ніколи не повторювала, бо орнаменти не зацікавлювали. Дрібні деталі орнаменту за великої кількості вільного поля не вабили. А якось відвідала виставку. Там побачила писанки, відтворені з книжок, але були вони зовсім інші. Вона й собі їх відтворила. Вийшли — несхожими на виставкові. Подумалося: якщо селянки малювали певні орнаменти і певним кольором — писанки мали б бути однаковими. Але в кожній майстрині свій почерк і характер. Одній мало місця, а в другій — дрібні узорі, тож лишається вільна поверхня, хтось довше три-

має писанку у фарбі, і вона насичується яскравими кольорами, а ще інший — віддає перевагу напівтонам.

Звідтоді інакше ставиться до давніх зразків: зберігаючи традиційний орнамент, символи, кольори, — вільно розташовує малюнок на яйці. Коли вивчиш велику кількість писанок, то знаєш, як робиться розділ, наприклад, у писанці "сорок клинців", знаєш, що переважна більшість писанок має симетричний малюнок і чіткий розділ на певну кількість частин.

— Моя улюблена писанка — "сорок клинців", — оповідає пані Тетяна. — Писали її всюди. І це при тому, що писанкарки практично ніколи не виїжджали зі свого села, не мали літератури з писанкарства. Майстрині просто відтворювали знаки, про які відали їхні предки. Кожна місцевість мала свою колористику, але кожна писанкарка ділила яйце восковими лініями на 48 рівних трикутників. Залежно від місцевості, з'являлися різні барви, але символи зберігалися.

Нове ставлення до старих зразків дало можливість виконати значну роботу з відтворення давніх писанок. Так з'явилися в доробку майстринь колекція писанок Черкащини за збіркою В. Миценка, а потім писанки з Галицької Волині за збіркою М. Кордуби, що була видана в 1899 році, відтворена колекція писанок Музею Скаржинської. Згодом відтворили колекцію писанок із села Чорний Потік, що на Гуцульщині — побували там, аби повчитися майстерності у місцевих писанкарок.

Завдяки цій роботі, відтворюючи писанки зі старими традиційними орнаментами та їх варіантами — майстрині добилися неповторної самобутності і глибокого змісту символіки.

Свою першу виставку майстрині влаштували у столичному Будинку вчителя у Києві і назвали її "Українська писанка — традиції та сучасність".

Далі були виставки у Львові, Києві (у Палаці мистецтва, Музеї декоративно-прикладного мистецтва України, у Спілці народних майстрів України). Запрошували їх з виставками писанок до Сургута, Москви. А

нині писанкарки виставилися на Музейному, 8.

Спілкуюся з пані Любою — чарівною, жвавою і дуже емоційною, на відміну від пані Тетяни, яка приваблює спокоєм та зваженістю.

Вона знайшлася в родині українців, що мешкали в Казахстані. Дід Ілля переїхав туди з Київщини в 1907 році. В пам'яті постають холод та спека безкрайніх степів із запахом диких тюльпанів і біленька хатка з глиняною допівкою. На покуті — ікони і довгі ткани рушники бабусі Фекли і, можливо, що саме там, споглядаючи ті рушники, шукала в душі свою стежину до прекрасного. У 18 років переїжджає до Києва: інститут, курси екскурсоводів, виставки. Доля щасливо зводить із Оксаною Білоус. Десять уроків писанкарства — затятість, щира любов до народного мистецтва — і писанка стала основною справою життя.

Розпитую, як приступає вона до розпису писанок, чи дотримується знань, нажитих у писанкарок Гуцульщини, бо ж вони з пані Тетяною не раз побували там.

Пані Люба щиро зізнається, що продовжує використовувати елементи, а то й цілі орнаменти, лишень трохи додає від себе: якусь нову комбінацію, оригінальне кольорове вирішення деталей, але в основі — ті самі прадавні орнаменти, які від початку були не лише окрасою, а й магічними знаками, охоронцями від недобрих сил. Ніколи не приступає до розпису пані Люба, коли неспокійна — писанці потрібен добрий настрій: тільки тоді вона буде чистою, а лінії рівними.

ПАНІ ЛЮБА ПИСАНИКАМИ, КОРИСТУВАТИСЯ ПРИРОДНИМИ БАРВНИКАМИ

Знають вони рецепти народних писанкарок. Жовту фарбу виготовляють, виварюючи кору дикої молоді яблуньки, для зеленої виварюють лушпиння соняшника, червону — зі звіробою, темну — з кори дуба чи чорної вільхи. До всіх цих барвників народні писанкарки додавали жовток "аби ліпше ловилася фарба до яйця". Перед

початком розпису кожне яйце миють у теплій воді, обтирають і нагрівають. Ще пані Люба уважно придивляється, аби яйчко не мало деформації і тріщин. Рисунок на писанку вона робить тільки бджолиним розтопленим воском, який зберігає у невеликому глиняному горнятку. Щоб він не застигав, тримає його на невеликій електричній плиті. Розписує писанки писачком. Це звичайна дерев'яна паличка, на кінці якої вмонтовано металеву конусоподібної форми трубочку. Цю трубочку закріплюють у розколінні тоненьким дротиком.

Таких писачків у пані Люби декілька. Вони мають одмінні за величиною отвори в трубочці, що дає можливість наносити різні завтовшки воскові лінії.

Переконана — в творчості завжди домінує характер майстра. Пані Люба натхненно творить нові орнаменти, сміливо добирає фарби. Треба дуже добре знатися на писанкарстві, мати талант, аби створити щось нове згідно з традиціями і писанковою символікою. Перед очима її писанки з традиційною медальйонною композицією. Церкви: Софія, Лавра, храм Святого Володимира; гілка калини, соняшники, тризуб — високомистецькі писанки пані Люби. Вони вражають вишуканістю кольору, технічною бездоганністю та відповідними орнаментами. Не просто все це поєднати, але пані Люба майстерно дотримується прадавніх орнаментів та національних символів України. Ці писанки — відбиток нашого сьогодення, наших національних змагань.

БАГАТО І ПЛІДНО ПРАЦЮЮТЬ МАЙСТРИНІ І НАД ВИГОТОВЛЕННЯМ ХАТНІХ СВЯТКОВИХ

ПРИКРАС ІЗ ПИСАНОК

Пані Тетяна і пані Люба є частими гостями в Музеї народної архітектури та побуту України. Майстрині приїжджають і змальовують привезені мною та старшим науковим співробітником Євгенієм Гайовою з етнографічних експедицій великодні голубів, різдвяних ангелів, хрести, гердани.

А які святкові сонячні великодні голуби, гердани, "трой дзвони" відтворила пані Люба за матеріалами, які я привезла з Буковини. А ще навчають пані Люба та Тетяна цьому диво-мистецтву дітей і дорослих у Будинку вчителя, по школах, виїжджають до інших областей України, де писанкарство втратилося.

Тож на цьогорічній виставці "Великодні писанки", влаштованій Національною спілкою майстрів народного мистецтва України, представлено роботи 30 майстрів майже з усієї України, серед них і писанки пані Тетяни і пані Люби. Писанкарки чесно і правдиво продовжують традицію давнього писанкарства, тож світяться тихим сяйвом великодні писанки з їхніх рук — барвисті, неповторні, українські писанки.

І пригадується мені гуцульська легенда про писанки: "Як не стануть люде писанки писати й на Юрія ватри класти — ізгибне світ". Аби світ не "ізгиб", аби душа розвеселилася і хвалила білий світ на великий празник Воскресіння Христового, навертають пані Люба і пані Тетяна жінок України до виготовлення писанок. Бо здавна кожне сілце мало своє яйце-райце, свою писанку, що оберігала, бажала "безко-нечником" — вічного життя, "сонечком" — тепла і врожаю, "квіткою" — краси і радості.

Романа КОБАЛЬЧИНСЬКА, провідний етнограф Музею народної архітектури та побуту України

Р. S. Завітайте на Музейний, 8 — і ви не лише побачите цей чудовий вернісаж, але й навчитеся виготовляти писанки або придбаєте їх "на хвалу" до Великоднього кошика.

фото О. Кутлашметова

Буду княгинєю!

Кожна весняна неділя — святкова. Найкрасніших є три — Вербна, Великодня і Провідна. Два тижні тривають ці весняні свята, котрі в давнину вшановувались на честь верховної богині Лади. Саме вона давала лад у природі, межи людьми, і вони, як діти її, ладили між собою, вели лад у городі та на подвір'ї своєму. Робили добро на землі, щоб бути такими красними як Лада, на її честь співа-ти веснянок. Щоб їх одягати, дівча-та робили прекрасне дійство. У бі-лу вишиту льолю вони вбирали найгарнішу дівчину, на її руки чіпля-ли віночки і йшли селом. Ляля —

так називали цю красуню — розда-вала дівчатам віночки. Співочий гурт усе збільшувався і збільшував-ся. І наповнювалося село багатого-лоссям та красою дівчою.

*А ми просо сіяли, сіяли,
Ой, дід Ладо, сіяли, сіяли...*

Віночок на чолі — то символ сонця, розквітлої природи, завіт-чаного світу. По сонячному колу дівчата хороводили і вулиця руха-лася від веснянкових ходів та співу:

*Ой, в Києві загриміло,
В Богуславі хмари стали,
В Вишніполі дощі впали.
Там Яруся красу сіє, розум садить.*

Розум садить і говорить:

ШУМОВІ ВОРОТА

Весна все до росту кличе. Землю красою повиває: ріст трави і щебет птахів. Квітування дерев і бриніння бджіл. Хвилювання води і плюскіт риби. Повсюдний гомін і шум ожив-вання.

— Чуєте, дівчата, шум шумить і вода плющить.

— Ой, то ж весна йде. Треба для неї Шумові ворота ставити, щоб вона нас не обминула.

— Як треба, то й треба. Ми пі-дем по вербу та лозу, а ви зелені та квітів-первоцвітівназбирайте.

Хлопці, дівчата ставлять стоя-ки, а зверху, дугою, лозу. Обвива-ють зеленою травою, квітами. Старший хлопець оголошує:

— Наші ворота наче із злата. Трав'яні та вербові — до Весни го-тові!

Тоді всі хто є, було, що й по кілька десятків, відтворювали той повсюдний розвій природи та її дзвінкоголосий розмай. Узавшись за руки, вони утворювали безкінеч-ну вервечку. Йшли колом навколо

воріт, заплітаючи "Шума", плели співочу мережку:

*Йшли дівки Шума заплітати.
А нашого Шума зелена шуба,
А Шум ходить по діброві,
А Шумиха рибу ловить.
Що зловила, те й пропила,
Дівці шуби не купила.*

Коло розмикається, і дівчата обплітають правого стовпця, йдуть із піснею до лівого. Як отой безкі-нечник, що в'ється, в'ється і не зна-ти чи й край йому буде. Пісня поси-лює хороводну ходу і тішить наді-єю:

*Пожди, дівко, до понеділка —
Буде шуба ще й шнурівка.
Пожди, дівко, до вівторка —
Буде шуба ще й чемірка.
Пожди, дівко, до середи —
Буде шуба, ще й переди.*

Коли виписувалася вісімка, той сонячний візерунок, що й на писан-ці — хрест у колі (то знак Ярила) —

дівчата знову йшли колом навкруги воріт. І так доти, настільки ставало охоти та сил, оспівуючи сім днів як сім чинників Світотворення і себе у цьому процесі:

*Пожди, дівко, до четвера —
Буде краща, як тепера.
Пожди, дівко, до п'ятниці —
Буде шуба, ще й спідниця.
Пожди, дівко, до суботи —
Буде шуба, ще й чоботи.
Ждала дівка до неділі —
Нема шуби, нема й діла.*

Поліна Пілецька із Легедзино-го, що на Черкащині, від якої запи-сав цю пісню, розповідала, що "Шума" можна було співати по не-ділях, на свята, а на Вербну неділю — то обов'язково. Кожна неділя на-весні святкова, і їх дівчата піснями оспівували. Вербна завжди була холодною. Люди навіть приказу-ють: "Прийшов вербич — кожуха тербич". Зате вона була урочи-стою. В цей день люди освячували вербу у храмах. Несли освячені гіл-

Головний редактор Любов Голота.
Шеф-редактор Павло Мовчан.
Редколегія: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан,
А. Погрібний, О. Пономарів, І. Юшук.
Комп'ютерна верстка:
Ірина Шевчук, Олег Бесський та Іван Сак.

Адреса редакції: Завулок Музейний, 8, Київ-1,
01001.
Тел./факс 228-01-30. E-mail:
slovoprosvity@ukrpost.net
http://www.prosvita.com.ua
Передплатний індекс 30617.

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлини не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

СЛАВЕТНІ

Лев Гузар (26.12.1858 — 29.07.1923) — нотаріус Галича, громадсько-культурний діяч, активний член “Просвіти”. У всі часи посада нотаріуса була відповідальною, але тоді їх називали “державними мужами довір'я”; призначалися Міністерством справедливості у Відні, а від 1920 р. — у Варшаві. Платні з державної каси вони не одержували. За свої нотаріальні дії та послуги нотаріуси брали від клієнтів гононар згідно з нотаріальним тарифом. Вони мали можливість займати посаду нотаріуса протягом всього свого життя на підставі рішення Нотаріальної Палати й Апеляційного Суду у Львові. Нотаріальна контора Лева Гузара містилася в його житловому будинку, який був характерним прикладом одноповерхової міської забудови періоду класицизму. Був...

Парадний вхід у будинок увінчувався рослинною ліпниною у поєднанні з античними дитячими фігурками. Над входом вище карнизу знаходився невеликий трикутний фронтон. Цікавими в архітектурному вирішенні були спарені прямокутні вікна будинку, декоровані пілястрами коринфського ордеру та сандриками у вигляді рельєфного зображення карниза. Біля будинку в розкішному саду росли пальми і цвіли магнолії. Лев Гузар не тільки професійно вирішував проблеми галичан, але, будучи розсудливим господарем, давав лад у своєму маєтку разом із дружиною, якій ще належала пишна кам'яниця у Львові, що поєднувала функції житла та торгового підприємства. Ця багата родина володіла великою земельною ділянкою біля свого будинку в Галичі, а також полем близько 10 гектарів під св. Станіславом (с. Шевченкове). Власники також запровадили вирощування полуниць і помідорів, що на той час у наших краях вважалося рідкістю. Біля дому, в саду та на полі, працювали місцеві жителі, в основному з с. Залукви. Ще в далекому 1895 р. сім'я Гузарів узяла на виховання Серафиму Комарницьку, яка стала для них прийомною донькою. Але вже через рік дружина п. Гузара народила сина і дівчина тоді вже няньчила його. Та йшли роки... У 1911 р. С. Комар-

ки чинили грабунок. Не був винятком і будинок Лева Гузара. Господар, коли повернувся до Галича, побачив обшарпані та голі стіни свого колись багатого та гарного помешкання.

Коли у Галичі отримали звістку про Листопадовий зрив у Львові (1918 р.), в місті організувався тимчасовий комітет у складі нотаря Лева Гузара, хорунжого УСС

РОДИНА ГУЗАРІВ

ЗВ'ЯЗОК ПОКОЛІНЬ ПО ДОРОЗІ ДО ПРАВДИ

Наприкінці XIX ст. Давній Галич пишався не тільки своєю минулою величчю. Він жив і оживав заново своїми новими посталями, своїми великими особистостями.

Галич сучасний

Ярослава Гузара, десятника УСС Василя Мирона, гімназиста Богдана Макарушки та селянина Василя і Романа Дирдів. Комітет перебрав у свої руки владу в Галичі, а його збройний осередок під проводом В. Мирона захопив станицю державної жандармерії, ратушу та залізничну станцію. Нотареві Л. Гузару запропонували стати комісаром Галицької округи. У ті часи щонайстарший рангом українцє ставав тимчасово комендантом міста, а найвищий судовий чи адміністративний урядник — судовим або повітовим комісаром.

Син Лева Гузара, Ярослав Гузар (1896—1963 рр.) — інженер, учасник Визвольних змагань і один

гарматного полку УГА під командою сотника Ю. Шепаровича. Після закінчення п'ятирічних студій у Відні в 1925 р. повернувся до Львова, де через рік одружився з Ростиславою Демчук у Кальнім, родинним селі молодії, де її батько о. Л. Демчук був парохом. Незабаром Я. Гузар одержав посаду книговода в Українському Земельному банку в Львові. Там записався

тивне громадсько-політичне і релігійне життя. Впродовж 22 років працювала бібліотекарем і вчителем у початковій і вищій школах церкви Непорочного Зачаття. Водночас належала до Клубу Матерів при початковій школі Непорочного Зачаття і була його головою, а також членом Українського Патріархального Товариства.

Любомир здобув середню освіту в малій духовній семінарії у Стемфорді. З юнацьких років мав духовне покликання, вивчав філософію в Колегії св. Василя, 1954 р. здобув ступінь бакалавра. Богословські студії закінчив у Католицькому університеті в Вашингтоні. Ієрейські освячення отримав 30 березня 1958 р., потім працював викладачем і префектом Стемфордської духовної семінарії св. Василя. Водночас був душпастирем у Кергонксоні (“Союзівці” — оселі Українського Народного Союзу) і на оселі Спільки Української Молоді в Елнвілі штату Нью-Йорк.

Одночасно продовжував вивчати філософію у Фордгамському університеті. У 1967 р. здобув ступінь магістра, а в 1969 р. переїхав до Риму для продовження Богословських студій, які завершив доктором Богослов'я в 1972 р. (дисертація на тему “Митрополит Андрей Шептицький — провісник екуменізму”).

У Римі тісно співпрацював з Патріархом Йосифом Сліпим. У квітні 1977 р. вступає до монастиря Студійського Уставу Кастель-Ган-дольфо біля Риму, де Патріарх Йосиф висвячує о. Любомира в єпископи, призначає його архимандритом цього монастиря, також відповідальним за всі монастирі Студійського Уставу в діаспорі. У 1973—1984 роках Владика Любомир почав працювати духівником у Львівській духовній семінарії св. Духа. У 1995 р. заснував монастир Святого Теодора Студита в с. Колодіївка Тернопільської області.

1996 р. Папа Іван-Павло II визнав його повноважним архієреєм. Того ж року він був спочатку призначений Екзархом Києво-Вишгородським, а потім єпископом-помічником кардинала Мирослава-Івана Любачівського з делегованими правами глави УГКЦ. Відтоді єпископ Любомир стає фактичним керівником Церкви, представляє її у відносинах з іншими Церквами і державами, підписує найважливіші документи тощо.

На Виборчому Синоді Помісної УГКЦ 24 січня 2001 р. у Львові Главою-Патріархом — вибрано Владика Любомира Гузара, а 28 січня 2001 р. Папою Іваном Павлом II він був проголошений кардиналом Римо-Католицької церкви. Кардинальські церемонії та вручення кардинального капелюха відбулися 21 лютого 2001 в Римі.

Патріарх Любомир кардинал Гузар повернувся з минулого у майбутнє своєї України, щоб сказати нам: *“Будьмо відважні, мужні, надіючись щонайперше на Господа Бога, бо Він є нашим Володарем. Дорога довга, кам'яниста, а може, і терниста. Христос сказав: “Не бійтеся. Я переміг світ!”*

Вірю, що й ми переможемо всі нинішні негаразди по дорозі до правди.

● **Віра ГЕМБАРСЬКА**, ст. наук. співр. Національного заповідника “Давній Галич”

НЕ ЗАБУВАЙМО!

ЧАС ЗБИРАТИ КАМІННЯ, або Епілог до статті В. Гембарської

Стародавній Галич стерло з лиця землі не Батієве нашествя у 1241 році, а комуні-радянська машина, яка мала свої критерії і постулати щодо оцінки історії княжої України. Навіть у 1960-ті роки, коли постало питання про будівництво енерговлетня Прикарпаття і його житловий центр міг би вписуватися у відродження Галича, то партбюрократія прийняла рішення про зведення теплової електростанції в Бурштині. Разом з тим, діяв таємний циркуляр щодо знищення всіх історичних пам'яток княжого Галича. У післявоєнні роки сумнозвісної боротьби проти бандерівців, один заподадливий кадебіст заклавав десятки кілограмів тротилу під Шляхетську вежу Старостинського замку в Галичі. Так, за войовничим прагненням знищити бандерівський бункер (якого там ніколи не існувало), у провалля полетіла наша рідна історія — з померезжаними шрами на цеглі й архітектурних деталях.

Заради спорудження міської лазні в центрі Галича знищено прадавню дерев'яну церкву Святого Миколая, яка за словами поета Ігоря Калинця була “чудом людської праці та віри”. Ще один землячок із Сокальщини перепрофілював костіол Пресвятої Діви Марії в Будинок культури. Не менш ревним атеїстом виявився і земляк із Самбірщини, який зруйнував дотла караїмську кінасу XVI століття. А “стоматолог Саша” ножами вивозив з храму караїмського народу старовинні тори і підсвічники та продавав їх на торжищах у Львові. Коли було знищено всі Божі храми, то взялися за кладовища. Донині в руїні стоять, незважаючи на національність, єврейський і караїмський цвинтарі, над нещасними тлілими останками німецьких солдатів пролягло чорне пасмо асфальту галицького автовокзалу, а від стрілецької і повстанської слави залишилися подекуди поодинокі хрести.

Найбільший глум безбожники XX століття вчинили над храмами ХХІ століття в селі Шевченкове і кафедральному соборі XVI століття в Крилосі. Сюди радянські атеїсти ввозили класичну скульптуру із “освоєних” (за більшовицькою термінологією) костіолів Івано-Франківська.

З розпуки дробилися

*на дровиття
золоті грона іконостасу
і шукали між бур'янами
вічний спочинок ікони.*

І все це було майже в кожному селі Галичини — “П'ємонті України”. І це все робили не тільки “вани” із Вологодщини, а й свої рідні іванки-іва-сики...

Боже, яка ж то страшна спадщина, коли у своїй державі нерозумні чиновники знищують такі архітектурні шедеври, яким був родинний будиночок Патріарха Української греко-католицької церкви Любомира Гузара. І ще не раз задумуюсь: а чи не від побаченого на рідній Україні пішов передчасно з життя завідувач відділу україніки Конгресової бібліотеки у США Богдан Ясінський? На Святій Крилоській горі він побачив замуrowані цементом металеві пруті у святому камінні катедри Ярослава Осмомисла.

То чи не час збирати каміння, розкидане нашими проклятими марками?!

Ігор КОВАЛЬ, голова Івано-Франківського обласного об'єднання “Просвіта”

Фото О. Кутлахметова

Глава УГКЦ кардинал Любомир Гузар та отець Кен Новаківський на пресовій конференції з приводу візиту Папи Івана Павла II в Україну

ницька вийшла заміж за М. Мигалю і Л. Гузар дозволив їм оселитися в одному зі своїх будинків, який знаходився на подвір'ї. Невдовзі мирне життя галичан перервала Перша світова війна. Коли розпочалися воєнні дії, родина п. Гузара тимчасово покинула Галич (можливо, проживала у Львові), а сім'я п. Мигалю залишилася наглядати маєток за певну винагороду. Проте в 1915 році Галич окупували війська царської Росії. Зупинившись на постій у будинках городян, російські воя-

із провідних діячів хорового мистецтва. Під час навчання у Станіславській гімназії брав участь у гімназійному хорі й оркестрі, яким часто сам і диригував. У 1915 р. його прикликали у ряди УСС, потім перевели до гарматного полку під команду сотника Воевідки. У часи Першої світової війни, після закінчення старшинського вишколу в Братиславі та після розвалу Австрії у 1918 році, як старшина, зголосився до Української Галицької Армії і його направили до третього

СВІТОГЛЯД І ВІРА ВИДАТНОГО ПЕДАГОГА-ДЕРЖАВНИКА

— *Пане Анатолію, з якими думками та сподіваннями зустрічає очолюване Вами Педагогічне Товариство ювілей Григорія Ващенка?*

— Найперше, про що я думаю, так це про те, щоб ювілей прислужився реальному якомога ширшому ознайомленню громадськості, і то не тільки педагогічної, з багатою і різноманітною спадщиною видатного педагога і психолога. Відомо бо, що в есесерівські часи ім'я Г. Ващенка, як і його творчість, були під забороною, та й загалом від часу другої світової війни вчений змушений був перебувати в еміграції у ФРН (м. Мюнхен), де й відійшов на вічний спочинок у 1967 р. У той же час усе, що писав у своєму житті Г. Ващенко, а надто те, що створене було ним у вигнанський період, — як мовиться, до найменшої коми пов'язане з Україною і творене для України. Якщо б шукати якийсь епітет для позначення того, що особливо вирізняє Г. Ващенка з-поміж інших українських педагогів, так це те, що він — може, найпошлюбніший та найнаполегливіший у досягненні своєї заповітної незалежницької мрії (у здійсненні її він пристрасно вірив) український педагог-державник.

Уявімо собі бодай 50-і роки: Україна повністю розчавлена сталінським режимом, геть усе закуте бронєю тоталітаризму, вже й останні крихітки героїчної УПА вистежені енкаведистами, лежать мертвими або караються у "гулагах" легіони українських патріотів, і, здається, що вже навіки Україні запечатані уста, а якщо ще й залишено її жити, то тільки в ні на мить не послабленому зашморзі, а в цей же час усе, ну, геть усе, що пише професор Українського Вільного Університету в Мюнхені (за дивним поворотом долі, тепер і я там є професором та деканом факультету українистики) Григорій Ващенко, він пише для потреб освіти незалежної Української держави. І то пише з такою непохитною і спокійною впевненістю, ніби буде ця омріяна українцями самостійність вже ось-ось, вже якщо не завтра, то найдалі — позавтра...

Я часто собі думаю, для прикладу, вже над самою назвою праці Г. Ващенка "Проект системи освіти в самостійній Україні". Це ж якого року складав учений цей проект? Диво дивне: 1954-го... Але ж слухайте: у реаліях того часу думка про незабарне відновлення української державності не відвідувала, здається, вже й найбільших мрійників. Г. Ващенко ж у це настільки вірив, що вже і в самій цій праці зауважив: оскільки СРСР неодмінно "розпадеться, і то в порівняно скорому часі, в цьому не може бути сумніву", то до настання цього катаклізму українство мусить "грунтовно підготуватись", в тому числі й наперед виробити свою програму у питанні розбудови освіти. Аби накреслити основні її орієнтири вже в незалежній Україні, Г. Ващенко і пише цю свою працю...

Уже ось цим прикладом я веду до цілком законотвірної думки: за обставин, коли номінально Україна є вже таки незалежною, такі постаті, як Г. Ващенко, мусили б бути особли- во дорогі для Української держави, щобільше

23 квітня ц. р. минає 125 років від дня народження одного з найбільших українських національних педагогів Григорія Ващенка (1878 – 1967). Привертаючи увагу просвітян до цієї дати, що має прислужитися не тільки пошануванню Г. Ващенка, але й зміцненню національних засад освіти та виховання в Україні, публікуємо інтерв'ю з головою Всеукраїнського педагогічного товариства ім. Г. Ващенка, членом ЦП ВУТ "Просвіта" професором Анатолієм ПОГРІБНИМ.

Анатолій Погрібний

— мусили б, мо' й заголосно кажучи, належати до знамен цієї держави, як-от у даному разі в освітній сфері. На жаль, так поки що не є.

— **Мені доводилося чути, що у своїх творах Г. Ващенко ... як би це сказати ... надто заполітизований?**

— Ну, знаєте, це, може, тільки для нас і властиве: вважати за недолік те, що той чи інший науковець не тільки не приглушував, а й навпаки — повсякчас підкреслював у своїх творах засади українського патріотизму. Ну, так, звичайно: педагогіка Г. Ващенка національна — не космополітична. Але водночас вона в жодному разі не є національно замкненою. Читайте, скажімо, його численні праці з проблем національного виховання. Так, ідеться у них, найперше, про виховання сто- відсотково відданих Україні її синів і дочок. Але звернімо увагу: у своїх роздумах Г. Ващенко оперує, здається, геть усім, що надба- не в царині виховання вселюдською педагогі- кою. Система не тільки українська, але й ні- мецька, французька, американська, япон- ська, індійська, китайська... Багатство порів- нянь, зіставлень, паралелей... Часом мені здається (підкресліть це), що ні в кого з на- ших педагогів не почерпнеш стільки поінфор- мованості про педагогічні здобутки інших на-

родів, як саме у Г. Ващенка. Він (який, до ре- чі, до жодної партії не належав) "заангажова- ний"? Ну, так — в Україну, в Українську дер- жаву заангажований до найменших порухів душі! Але такі хибні судження про Г. Ващенка — від незнання або від незвільненості від догм тоталітарної доби.

— **А, може, й від упередженості?**

— На жаль, це має місце — про це ж я і кажу. Ну, от здається комусь, що такі, як ось, наприклад, я, повертають Г. Ващенка в Укра- їну не інакше як для того, щоб когось іншого *витіснити*... Тільки ж які дивовижні подібні припущення! Бо як це можливо — витіснити? Хіба що уявити істинне місце та істинні заслуги того або іншого діяча — це можливо. Скільки ґрунтовно та глибоко написано тим же Г. Ващенко про національне виховання! Здавалося б, узяти це на озброєння, спопу- ляризувати, розвинути, крок за кроком впро- ваджувати в практику... А що ж маємо нато- мість? Маємо побоювання — ще й досі та й незрідка! — навіть самого терміну "націо- нальне виховання", утвердження у багатьох навчальних закладах і навіть у цілих регіо- нах засад не національного, а антинаціо- нального — антиукраїнського чи українозне- важницького — виховання. Це — одна з най- болючіших проблем, яка засвідчує, що на- вів і після повернення його творчості на Батьківщину між Г. Ващенко, точніше — йо- го педагогічною системою, його імператива- ми й педагогічно-виховною практикою, якою вона є в сучасній Україні, дистанція ще вели- чезна.

— **Ви сказали: повернення Ващенка на Батьківщину. Будь ласка, поінформуйте читача, наскільки видані його твори.**

— Охоче. З приємністю сконстатую, що видання основного корпусу праць Г. Ващенка, чим, у першу чергу, займається Педагогічне Товариство його імені, успішно здійснюється. Книга за книгою вийшли в останні роки чоти- ри томи творів Г. Ващенка, а саме: т. 1 — "Ви- ховний ідеал", т. 2 — "Загальні методи нав- чання", т. 3 — "Виховання волі і характеру", т. 4 — "Праці з педагогіки та психології". Алла Бойко, доктор педагогіки з Полтави, видала минулого року книжку "Служба Богові й Бать- ківщині" (у назві — провідне кредо педагога, якому він лишався вірним кожного кроку сво-

го життя), що до неї увійшла частина праць полтавського періоду діяльності Г. Ващенка (20—30-і рр.). У Дрогобичі вийшли "Вибрані педагогічні праці", у Львові — окремим видан- ням з'явилася праця "Тілового виховання як засіб виховання волі і характеру". Нині я підготував до друку черговий — вже п'ятий том, що під назвою однієї зі статей Г. Ващенка "Хвороби в галузі національної пам'яті" має вийти до юві- лею. А всього ж повинно вийти десь вісім то- мів. Не промину нагоди зауважити, якою ці- ною це дається: сказати б, сам сканувальник, сам "виправляльник" — і редактор, і коректор, і навіть верстальник також сам...

— **Чистий ентузіазм?**

— Стовідсотковий, чим я увиразнюю ли- ше одне: умови, за яких патріотичними орга- нізаціями, як ось і Педагогічним Товариством, здійснюється важлива робота, що під неї хоч почасти мусила б підставляти плечі держава. Мусила б і підставляла б, якби... якби мала українські національні орієнтири державотво- рення... На жаль, між цими орієнтирами та ідеалами Г. Ващенка — відстань колосальна.

— **Але ж маєте моральну втіху, що твори Г. Ващенка йдуть межи народ, для якого він працював, до вчителя...**

— Так, втіха є. Хоча, я уточню, це втіха більше від самого факту угодження, а не від донесення книжок Г. Ващенка до педагога, якому насамперед вони й потрібні. Якраз ос- таннє і залишається найбільшою пробле- мою, адже хоча згадані томи, починаючи з другого, і видані накладом по п'ять тисяч, правдою є, що не те що у більшості шкіл, але і в багатьох районах їх і в очі не бачили. Моя ж мрія — щоб хай не у власності окремого вчителя, а в шкільних бібліотеках ці томи бу- ли хоч по одній книжці, як не по комплекту (як це є — такий приємний виняток з негарного правила — у всіх школах Києва)... А ще хоті- лось б, щоб по всій Україні, за найактивнішої участі "Просвіти", відбувалися — де ващен- ківські читання, де конференції, де семінари, де "круглі столи"; тим школам в областях, де найуспішніше працюють за педагогічною сис- темою Г. Ващенка, присвоїли ім'я педагога (хоча б по одній школі в області); неодмінно слід належно пошанувати місця, де він жив та працював. Це стосується рідного його се- ла Богданівка Прилуцького району Чернігів- ської області, де конче треба і бодай погруд- да педагогові встановити, і школу (ще з ва- щенківських часів збереглася) його ім'ям наз- вати тощо.

Нині особисто я маю сподівання на Мініс- терство освіти та науки (з усіх державних інс- танцій йому найбільше і випадає перейняти- ся ювілеем), а з інстанцій громадських — зви- чайно, на організації Товариства ім. Г. Ващен- ка та "Просвіти", що діють у всіх областях, на інші громадські й політичні сили, що обстою- ють національні, державницькі позиції, на пе- дагогів-ентузіастів, українських патріотів, що їх маємо в Україні повсюди. Я впевнений, що і перебіг ювілею, і його підсумки прислужать- ся зміцненню засад національної освіти та виховання в Україні. До цього і повинен праг- нути кожен патріот держави, найвищими цін- ностями для якого є, як безліч разів підкрес- лював Г. Ващенко, Бог і Україна.

Подякувала **Вікторія ХИМИЧ**

ВУТ «ПРОСВІТА» ІМ. Т. ШЕВЧЕНКА ТА ВУПТ ІМ. Г. ВАЩЕНКА ПОВІДОМЛЯЮТЬ:

18–19 квітня ц.р. в київському місь- кому Будинку вчителя відбудеться між- народна науково-практична конферен- ція, присвячена 125-річчю від дня наро- дження видатного національного педаго- га, психолога, діяча "Просвіти" Григорія Ващенка. Початок засідань о 10.00.

19 квітня о 12.00 за цією ж адресою відкриється четвертий конгрес Все- українського педагогічного товариства ім. Гр. Ващенка.

19 квітня о 16.00 — урочистий юві- лейний вечір у столичному Будинку вчи- теля на честь 125-річчя від дня наро- дження Григорія Ващенка за участю відомих діячів освіти, науки, культури. Вхід вільний.

ОСВОЄННЯ СПАДЩИНИ ГРИГОРІЯ ВАЩЕНКА

Ми звертаємося до педаго- гічної спадщини Григорія Ващенка не лише як до навчителя уже минулої доби, а й як до сучасного історика української школи і педагогіки. Його фахові міркування та рекомендації щодо суті методів навчання, їх вибору, і застосування вчителем... є слуш- ними і для сучасної школи, для її уч- нів та вчителів, усіх педагогів Украї- ни, — зазначає серед інших видат- них діячів науки і культури доктор педагогічних наук, професор, ака- демік АН Вищої школи Анатолій Алексюк. Подані на початку брошу- ри "Видатний національний педа- гог Григорій Ващенко", ці думки вводять читача в саму лабораторію виховного процесу, зосереджують увагу на головному в унікальній спадщині великого педагога.

Аналізуючи педагогічні кон- цепції видатного вченого-дер- жавника, академік Анатолій По- грібний в однійменній статті слушно наводить ось таку думку Вчителя: "Може статися так, що

вороги будуть переможені, а ко- ли прийде справа до мирного бу- дівництва в Україні, наш нарід ви- явить повну непередготовленість, і це кінець-кінцем може призвести до того, що нами знову опанують якісь спритні чужинці." Здається, сказано й справді саме про наші дні. Отож не зайве нагадати, що так само, як і Софія Русова, І. Огі- єнко, І. Стешенко, С. Сірополько, А. Волошин, — підкреслює А. Погрібний, — Г. Ващенко, по- вертається до нас у боротьбі і та- кож для боротьби — з усім анти- українським, антинаціональним, антипедагогічним.

Зрештою, саме про нагальні суттєві завдання національного ви- ховання йдеться у ґрунтовній стат- ті Омеляна Вишневецького "Григо- рій Ващенко на тлі актуальних зав- дань сучасної української педаго- гіки", що становить основу цього потрібного видання. Незважаючи на вкрай обмежений наклад, копі- ювальна техніка дає змогу повною мірою скористатися зі збірника

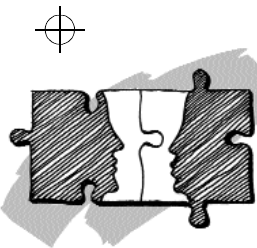
матеріалів, що вийшов до 125-річ- чя від дня народження Вченого коштом Всеукраїнського Педаго- гічного Товариства імені Г. Ващен- ка під науковою редакцією та за упорядкування проф. Анатолія Погрібного. Це корисне методич- не доповнення до книги Г. Ващен- ка "Загальні методи навчання", що побачило світ кілька років тому. До речі, саме в тій своїй книзі Григо- рій Ващенко наголошує: "Вихо- вання мусить бути побудоване так, щоб дитина весь час відчува- ла себе його суб'єктом, себто сві- домо прагнула до певної мети, розкривала кращі свої сили, вло- жені в неї природою, виховувала- ся на творчу, повноцінну особис- тість. Але, щоб здібності у дитини пішли на благо їй і суспільству, треба, щоб вона свідомо входила в норми суспільного життя, запо- відані Христом і розкриті пред- ставниками людства. А це можли- ве лише тоді, коли дитина в про- цесі виховання, суб'єктивно буду- чи самостійною, об'єктивно пере-

буває під продуманим і мудрим керівництвом педагога".

За Г. Ващенко, учитель — основа виховного процесу. Саме тому, наголошує він, "основна проб- лема педагогіки майбутнього по- лягатиме в тому, щоб **поєднати віль- ний розвиток дитини з педагогіч- ним керівництвом** виховника... Він мусить бути не тільки всебічно осві- ченою людиною, не тільки володі- ти технікою навчання й виховання, а й знати психологію дитини"...

Великий педагог постійно на- голошував на вихованні вміння навчителя поєднати теорію з практичними навиками, бо тільки так це вміння дасть бажані плоди. Ось чому знання і досвід Григорія Ващенка й сьогодні допомагають нам твердо стояти на засадах ет- нопедагогіки, виховуючи справ- жніх патріотів. А для цього вся йо- го педагогічна спадщина має бути перевидана і творчо засвоєна ук- раїнським учительством.

Олесь ЯНОВСЬКИЙ

Анатолій ДІМАРОВ

Є на одному з сільських кладовищ, що не перетворилися на уособлення людської гордині, де пам'ятник вивершується над пам'ятником, де камінь душить камінь, де на кожному кроці так і кричить пиховите: "Я!.. Я!.. Я!.." Є на одному з сільських кладовищ, по-домашньому привітному й затишному, де спочивають очі й душа, де влягаються пристрасті, що терзають людину протягом її життя окаянного... Є на кладовищі оцьому, де навіть вітер-розбійник, налетівши із степу, втихомирено крила складає, а птахи співають упівголоса... Дак на кладовищі оцьому є чотири могили, одна старша другої, але всі доглянуті так, наче в них лежать щойно поховані: і травичка акуратно прополена, й свіжі квіти насажені, й пісочком доріжки посипані, й рушниками біленькими хрести всі пов'язані... Вони, оті чотири могили, так рядочком горбляться, розмовляючи між собою тихо та мирно, а позаду приліпилися ще дві могили. Ці зовсім манюсінькі, наче діти їх насипали, граючись, діти там і лежать, що в один день народилися, в один і загинули, і двох роців не проживши на світі.

Попереду ж — ще одне місце. Чекає на бабу Ониську. Яка й ляже там, упокоївшись...

І тоді вони всі ключем журавлиним злинуть до неба та й полетять — полетять до Господа Бога, який у свій час їх і покликав з цього світу юдолі та сліз.

Але їм, могилам отим, треба набратись терпіння: баба Ониська ще мотається світом, бо не виробила всіх трудовнів, ще з колиски присуджених суворою нещадною владою, хоч тими трудовнями пустопорожніми наче вже і не пахло, але робота є роботою, клопоти — клопоти: обсідають щоденно з раннього ранку до пізнього вечора.

— Вмирать — день терять, — каже баба Ониська.

— І померти не дадуть, — каже баба Ониська.

Так що чоловіки її, а заодно й дітки, хай ще пождуть-почекають, доки баба Ониська до останньої краплиночки виробиться і тоді лиш складе руки на грудях усохлих і тихенько, щоб не завдавати клопоти іншим, віддасть Богові душу.

Тож доки баба Ониська ще мотається світом, я поквалюся

розповісти про її чоловіків, бо хто ж мені окрім неї розкаже: які вони були, як з Ониською жили-поживали?

ПЕТРО

Чи думала вона, чи гадала отак рано заміж вискакувати?

Та й хто сказав: "рано"?

Хто це сказав, коли дівка — як грим, дівка — як вихор: чи на городі, чи в полі? Коли не вона од роботи, а робота од неї піт утирає? Коли її ще в колиці не так рідна мати, як та ж робота гойдала? Коли робота, ледь переступивши поріг, замертво падала в ліжко, а вона бігла на вулицю та й витанцьовувала до самого ранку? Коли в неї аж жижки трусилися: "Заміж!"

Так хто сказав: "рано"?

А Петро? Петро про що думав? Її однілок. Який іще й першої пари штанів не зносив. Парубоцьких вусиків не завів. Ще й голос ламався, як у півника...

Петро про що думав?

А про те ж, що й Ониська!

І хоч "женили" обох легкі на розправу батьки: її черезсидельником, його вишневим пужалом, що його на свою біду Петро й вирізав, — все одно в один голос про весілля співали. Та поквартесь, бо в отій книзі, що в сільраді лежить, от-от і місця для них не залишаться!

Трудовень, трудовень,
Дай, владу, хліба
хоч на день!

А тут тридцять другий... А тут тридцять третій...

Краще й не згадувати.

Та як не згадаєш, коли осьо, на кладовищі під боком, три могили ячать?

Петро перший не витримав. Петро першим ліг до могили. Опух од голоду — в домовину не

лю трупом вкривали. Щоранку звозили гарбами до братських могил, до ям онімілих, а вони наповзали та й наповзали: мов з усього світу сповзалися.

Ониська теж отак поповзла б, коли б настала її година остання. Онисьці теж не лишилося на цьому світі нічого, окрім гарячої віри у Бога. У те, що на тім світі вона припаде до Петра, пригорне до серця Василька та Ганнусю.

БАБА ОНИСЬКА І ЧЕТВЕРО ЇЇ ЧОЛОВІКІВ

Оповідання

Плюнули батьки на придурків і поженили. Ще й (багатенькі були) завели їм хатину. І поля нарізали, і корову, і пару волів: хазяйнуйте, коли вам так припекло!

А вони й нахазяйнуватись не встигли: колективізація.

Оте "гуртове — чортове", що й у сні найліхішому не могло їм наснитися. Коли все із дворів червона мітла вимітала, — хіба що котів та собак усуспільнить лишилися.

Батьків, які найбільш опиралися, розкуркулили та до Сибіру потарабанили. А їх, молодих, пожаліли. Хазяйнуйте в колгоспі, трудовні заробляйте!

влязав. Так мертвою водою перед смертю налилося обличчя, що й очей не знайти. Ворушив вустами набряклими, як дитина хліба просив. Хоч крихітку. Затис би в губах та з присмаком хліба на той світ і пішов би...

Довго лежав під ледь приплесканим горбиком. Без хреста. Лісу не вистачило б — хрести над усіма могилами ставити!

Ну, а діти... Двійко дітей, хлопчик та дівчинка, які в один час і народилися, не надовго й пережили свого молоденького тата. Не померли своєю, голодною, смертю, — сусідка із'їла. Заманила до хати та й порізала.

Ониська лиш кісточки позбирала обгризені. Коли сусідку забрала міліція. Реберце до реберця, гомілочку до гомілочки: це — Ганнусина, це — Василькова... Ні, це — Василькова...

Глянути збоку: збожеволіла жіночка. Кісточками дітей своїх грається. З гробика в гробик перекладає.

Ледь одірвали Ониську од гробиків.

"Бог розбереться, дитино... Бог порахує..."

У той рік тридцять третій люди, які од голоду пухли, прикипали серцями до Бога. До єдиної втіхи, що лишилась на цьому світі страшному. Надії останньої.

Сповзалися до обезглавлених храмів і там помирали. Зем-

Ониську тільки віра у Бога на цім світі й тримала.

МИКОЛА

З другим своїм чоловіком, Миколою, Ониська не прожила і півроку.

Люди про нього казали, що він не при своєму... Чи наврочений, чи з-за вугла дурним мішком прибитий.

Все правди дошукувався. Усе ставив під сумнів.

Ще в п'ятому класі учителька, яка викладала історію, розповіла, як тяжко людям хилося за кріпаччини.

— Ви навіть уявити не можете, як бідували ваші прашури! — патетично вигукнула. — З п'яти нажатих снопів чотири оддавали панові, а лиш один лишали собі.

Микола і тут вирішив перевірити, як саме бідували люди за панщини. Уже вдома сів до столу та й став рахувати.

Отже — сніп. Скільки зерна зі снопа намолочують?

Та не менш кілограма.

— Мамо, а скільки в день снопів нажинали?

— За день?... Та якщо попотіти, то й п'ять кіп.

— А в копії скільки снопів?

— У копії?... Дай Бог пам'яті... З півсотні снопів, мабуть.

Отже, п'ятдесят на п'ять, то й виходить двісті п'ятдесят снопів. Поділити на п'ять: п'ятдесят

кілограмів зерна.

— А скільки вам на трудовень цього року дали?

— По півкіло, дай Бог пам'яті.

— А на панщині по п'ятдесят кілограмів на трудовень випадало!

— Е-е, синку, не дожить нам до панщини, — зажурилася мати.

Ішов до школи Микола — діливсь новиною зі стрічними:

— А ви знаєте, скільки заробляли люди хліба за панщини? По три пуди!

— Ну-у... А де це ти вичитав?

— Учителю сказала.

Показав і учительці.

Учительку, розказують, відливали водою. А Миколу довго дражнили "п'ятим снопом".

Ну, а далі — гірше. І те не так, і те не по правді. Все боліло, все душу пекло. Став писати листи. Та не будь-кому — Сталінові. "От прийдіть до нас та розберіться, хто нами керує. Бандит на бандитові, злодій на злодієві. Останню шкіру здирають із колгоспника".

Сталін, читав — не читав, усі листи назад відфутболював. Тим же бандитам — злодіям. Що давно на Миколу зуби гострили. "Правду шукаєш? Ми тобі покажемо правду!"

В тридцять сьомому, коли судили троцькістів-бухаринців та шкідників-диверсантів, пов'язали й Миколу.

В колгоспі стодола серед ночі згоріла: все зерно в поліп пішло. Набігло з району: шукати дитину, що втекла з колгоспу. На-но-м в-или-сту-орати та пох-ському. Не від-

— Їму і в нас хорошо лежати.

І насипала Ониська поряд з могилою Петра ще один горбик. Поставила хрест, написала на ньому, що лежить тут раб Божий Микола, мир праху його...

— Вам хоч сказали, за що його розстріляли? — запитав я бабу Ониську, коли вона вперше привела мене на кладовище.

— Сказали, як не сказати... Що був таксістом...

— Таксістом?

Господи, аж тепер я утямив, чому бабу Ониську прозвали "таксісткою".

ВАСИЛЬ

Цей був найвеселіший. Завжди усміхався, що б там не скоїлось.

— Та не журися, жінко, бо й очі виплачеш!

Або:

— Хіба це горе!.. Не бачили ви смаленого вовка!..

Легко жилося Онисьці з веселим оцим чоловіком. Будь-яку сварку в жарт переводив.

І з цим, наче наврочило, не прожила й півроку. І дитинки не встигла завести.

В сороковому забрали до армії. Бо вже тоді запахло війною. З німцем, а з ким же іще!

Василь, веселенький, п'яненський, пішов, витанцьовуючи:

— Як полізуть — за тиждень упораємось.

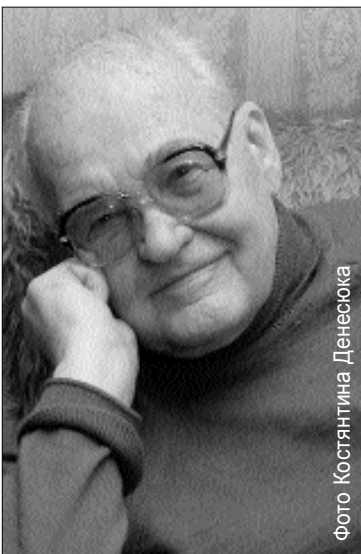
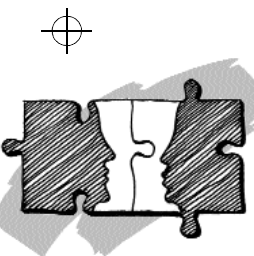

фото Костянтина Денесюка

Лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка прозаїк Анатолій Дімаров — явище унікальне в українській літературі. Публікуючи нині його оповідання "Баба Ониська і четверо її чоловіків", започатковуємо галерею портретів Майстра, в яких, мов у крихті бурштину, сфокусовані характерні риси та біди нашого народу, що складають і мозаїку його недавньої історії.

Стежте за нашою газетою, шановний друже!

Ще й співав:
“З ма-галою кров'ю ве-гілікім
удааром!...”

Невдовзі й листа прислав.
Трикутничок, ще й без марки.
Що в армії не житуха — малина.
Годують безплатно тричі на
день, ще й серед дня спати
вкладають. Командири нав-
шпиньках ходять, сон стере-
жуть. Одна тільки біда, що жінки
під боком немає. “Та осьо по-
вернуся, то надолужимо...”

“А німець так мене налякав-
ся, що й воювати роздумав...”

То не журися, Онисько.

А як не журитись... Як не жу-
ритись Онисьці, коли город досі
не зораний. Коли голова сказав
почекати, поки на колгоспному
полі упораються. Доведеться
брати лопату та самій город той
і скопувати.

Озався знову трикутничком:
“Копай, жінко, копай. Тільки
не на всю лопату, а на півштика.
Бо я по всьому городу зброю
позакопував. Пуліміюти й гвин-
тівки. Та ще й гранат два ящи-
ки... То як, бува, викопаш — об-
ратно закопуй. У хазяйстві воно
все знадобиться...”

В Оксани і руки трусилися,
коли лопату на півштика заганя-
ла...

Недовго й копала. Налетіло
міліції, як тої галичі, та всі до од-
ного з лопатами. Перекопали
город — до вечора й упорались.
Забралися, матюкаючись...

— Та я ж вас хоч піріжечками
вгощу! — кричала вслід їм
Ониська.

— В задницю собі їх позапи-
хай!

Ото, які люті...

А другого дня — ще один
лист Василів:

“Скопали... А тепер, жінко,
сади й не журися...”

Хоч Василь і писав, що ні-
мець роздумав починати з нами
війну... Особливо ж як дізнався,
що його, Василя, забрали до ар-
мії... Таки діждались війни. І від
чоловіка — жодної вісточки.
Виглядала листоношу — ночей
не спала.

— Немає, тітко... Немає...

А він же аж на гряниці, в ньо-
го ж перша куля летіла!

— Та подивися пильніше, мо’
де засунувся!

— Та кажу ж, що немає!..

Врешті діждалася. Чужою
рукою написаний. Не горюй,
жінко, бо твій чоловік загинув
смертю хоробрих!..

І виплескала ще один горбик
Ониська. І на хресті написала:
“Раб убійсний”.

ПАВЛО

Вже про заміжжя й не дума-
ла.

Та й яке там заміжжя, коли
викосило всіх чоловіків! Лиши-
лися тільки підлітки та ветхі діди.

Особливо, коли прийшли
визволителі.

— Немцев ждали?.. Хлебом-
солью встречали?..

Та усіх, всіх до одного, на
фронт.

І, безоружних, — в атаку. “Іс-
купать віну кров'ю”.

— А що їх жалеть!..

Жоден, вважай, не вцілів. Всі
одразу ж стали “героями”.

Засипали село похоронки —
листя осіннім.

То яке там заміжжя Онисьці!
Он дівчат незаміжніх хоч
греблю гати.

Як, бувало, мужик якийсь
приб'ється до хутора, то й двох

кроків не ступить. Спутують і
одразу ж до ліжка. Не придив-
лятимуться навіть, який він із
себе. Здоровий чи покалі-
чений.

А от же перепало й Онисьці:
мужик майже цілий попався.
Тільки й того, що рука одпанаха-
на та вибите око.

Та він і тим, що лишилося,
бачив краще, ніж дехто двома.
Все помітить, все визирить.
Особливо оте, що і в горі роз-
раїть, і сум прибере.

— Тобі й одного ока забага-
то! — лаялась Ониська, пляшку
спорожнілу знаходячи.

А він і не одгавкнеться. Вже
веселий, вже “під мухою”, при-
гортав до себе Ониську. Як вона
не одбрикувалась.

— Та моя ж дорогесенька!..
Моя золотесенька!.. Хочеш, я
тобі “Як баба решетом воду но-
сить” станцюю?

Розкарячить ноги та й піде
навприсядки. Мертвий, не те що
Ониська, сміятиметься.

Танцював — цирку не треба.
Особливо оте: “Як баба ре-
шетом воду носить”.

Або: “Дойдьом до Берліна”.
Як солдат перевзувається, готу-
ючись до Берліна топати.

Такі плакати під кінець війни
майже в кожній сільраді висіли.

Сидить хвацький солдат, пе-
ревзува чоботи хромові (не інак-
ше генерала роззув). А під ни-
зом написано: “Дойдьом до
Берліна!”

То Павло й вигукивав гуз-
ном, аж курява йшла.

Дотанцювався. Згорів од го-
рілки.

Поховала й цього. Одтужила,
одплакала та й зав'язала з за-
міжжям.

ОНИСЬКА

А тепер уже й про бабу
Ониську.

Скільки сіл обходив, а не ба-
чив такого двору охайного.

Кожна квітонька обцілована,
кожна травинка пригладжена.
Курей-гусей повно, а ніщо не
потоптано.

— Та чи ві їх, бабо, оддавали
до війська, що вони в ногу хо-
дять — у шкоду не звернуть?

— А віддавала, — сміється
баба Ониська ротом беззубим.
— Вони в мене муштровані.

Ну, й хата. Наче щодня її ба-
ба оновлює. Сяє білими стіна-
ми. Віконцями підморгує весе-
ло.

А город — не знайти й
бур'янини!

І голова майже щодня бабу
провідує:

— Поможіть, буряки постіка-
ють!

Адже в баби Ониськи й сапа
найгостріша. Од неї й ланкові
одхрещуються: заганяє до
смерті. За нею вполоти — хіба
що біжка.

А фартушки! Вся жінота но-
сить фартушки, пошиті бабою
Ониською. Бо куди тим крам-
ничим!..

Баба Ониська теж помре у
свій час. Помре лише тоді, коли
до останньої крихітки роботу
всю виробить.

Складе руки на грудях та й
тихенько помре.

Щоб людей не тривожити.

І летітиме баба Ониська по-
переду ключа журавлиного, до
Господа Бога летітиме. Який
прийме, утішить, зігріє — воз-
дасть за всі роки прожиті.

ТА, ЩО НЕСЛА ЛЮДЯМ ЖАЙВОРОНКІВ

22 березня, в день Соро-
ка Святих, коли печуть
“жайворонків”, у Київ-
ському планетарії зіб-
ралися рідні, друзі,
шанувальники, щоб відзначити
день народження Марії Капніст,
актриси, спадкоємиці гетьмана
Павла Полуботка, отамана Сірка,
козацько-старшинського роду Ду-
ніних-Борковських, котрої вже май-
же десять років немає поміж нас.

Вона прожила трагічне життя,
провівши п'ятнадцять років у тюр-
мах, концтаборах, засланнях. Була
заарештована 1941 року, а повер-
нулася у світ 1956. Я бачила її в но-
ворічні дні 1941-го, хоча тоді за-
пам'ятала не її, а величезні мухо-
мори під ялинкою, що вразили
своєю яскравістю уяву трирічної
дівчинки. Увійшла ж вона в моє
життя, мов птиця, змахнувши кри-
лом-плащем літнього дня 1956 ро-
ку, коли, їдучи до любого Криму,
завітала на часинку до нашої київ-
ської оселі з Юрієм Холодовським,
якого безмежно кохала все життя і
який рятував її на краю прірви. Бу-
ла ж репресована Марія Капніст
значно раніше того чорного ранку,
а саме 1921-го, коли в Судаку біль-
шовики розстріляли її милого та-
точка, графа Ростислава Капніста,
людину шляхетну, демократичну,
члена комітету зі встановлення
пам'ятника Тарасові Шевченку
1916 року в Києві. До комітету вхо-
дили видатні представники україн-
ської інтелігенції: Людмила Черня-
хівська-Старицька, Володимир
Леонтович, Сергій Єфремов, Со-
фія Русова та ін.

Саме з того дня, далеко пере-
вершивши двадцять шість років пе-
реслідувань, вказані актрисою, по-
чався стражденний шлях кровинки
роду Капністів, праправнучатої не-
боги поета і українського патріота
Василя Капніста, який вболівав всі-
єю душею за Україну, за її долю, за
козацтво. І, мабуть, не випадково
їздив він 1791 року до Берліна ска-
ржитися прусському міністру Герце-
бергові на “тиранію російського
уряду” і питати, чи можуть українці

ПАМ'ЯТЬ

Кадр з фільму “Шанс”

розраховувати на протекцію Пруссії
у разі повстання, коли вони спробу-
ють скинути з себе “російське яр-
мо”. І саме Василь Капніст не побо-
явся звернутися до Катерини II з
протестом проти знищення козац-
тва. Він, автор першої сатиричної
комедії “Ябеда”, попередниці “Реві-
зора”, мав великий вплив на юного
Гоголя. Він, який виховав синів де-
кабристів і написав “Оду на раб-
ство”, став духовним наставником
своєї через століття племінниці, яка
успадкувала мужній дух прашура.
Бо, пройшовши ув'язнення, конц-
табори і заслання, підтвердила
девіз, накреслений на родовому
гербі Капністів: “В огні нездоланні”,
і ніби народилася вдруге — змужні-
лою і непохитною.

Повернувшись, вона стала
прикладом аристократизму духу,
бо гідно пройшла подальший жит-
тєвий і творчий шлях. Виконавиця
майже 100 ролей, серед яких і під-
ступна чаклунка Наїна (к/ф “Рус-
лан і Людмила”), і аристократична
Міліца Федорівна (к/ф “Шанс”), і мудра Ма-
нуйлиха (к/ф “Олеся”), Марія Ростиславівна
своєю виразною, не-
повторною індивіду-
альністю і в таких філь-
мах, як “Два Федори”,
“Бронзова птиця”,
“Дике полювання ко-
роля Стаха”, “Янки при
дворі короля Артура”
запам'яталася бага-
тьом. У двохвилинно-
му епізоді фільму “Де
ви, лицарі?” Л. Бикова
вона внесла таку свіжу
яскраву безпосеред-
ність, що зберігаю це
враження і через бага-
то літ. Експансивна,
емоційна, метка на
слово, вона чарувала
своєю природною ви-
шуканістю і шляхетні-
стю та дарувала людям
свято спілкування.

...А прилетіла вона з якоїсь
незваної країни, була посланцем
неземної моралі і законів, наріж-
ний камінь яких складали Spra-
ведливість, Добро і Любов, була
хімерною квіткою, що не згинула
ані на морозі Сибіру, ані в пеклі
пустелі, ані в задусі шахт Караган-
ди. Через страждання, через спо-
куту помилок прийшла до мудрос-
ті, звільнившись від дрібного і не-
значного.

Для когось вона залишиться
талановитою Актрисою, незвичай-
ною Людиною, незбагненою Жін-
кою. Для мене — моєю тітонькою
Мірою зі своєю унікальною логі-
кою, фантазіями, уявою, з оповідя-
ми про пережиті, що перетворю-
валися на притчі, зі своєю ірраціо-
нальністю, привабливістю, своїми
слабкостями і стоїцизмом, зі своїм
загадковим магнетизмом. Моя ті-
тонька Міра, що прилетіла з казко-
вої країни. Моєю Марією Капніст,
яка свято берегла пам'ять про Ва-
силя Васильовича Капніста, свого
великого прадіда.

Присутні на вечорі вкотре
вдивлялися у виразні очі Марії
Ростиславівни в кадрах фільму ре-
жисера Віктора Василенка, вслу-
халися у виступи людей, які знали і
любили її, захоплено зустрічали
українську мову її онука Юрія зі
зросійщеного Харкова, з вдячні-
стю прийняли від дочки, пані Раді
Капніст, зображення родової Кап-
ністівської ікони Козельщанської
Божої Матері, яка понад сто років
тому зцілила Марію, дочку графа
В. Капніста. І вклонялися народній
артистці України Раїсі Недашків-
ській, яка так сердечно ініціювала і
так проникливо вела цей вечір, і всі
роки непохитно стоїть на варті збе-
реження пам'яті про Марію Кап-
ніст, яка поєднала в собі звияжні
риси грецького та українського на-
родів і все життя несла людям у
свій день випечених жайворонків із
мудрими, пророчими побажання-
ми, вчила їх Добра.

● Олена ЛЕОНТОВИЧ

Марія Капніст на початку 1970-х рр.

Коли б вона знала, чим все це закінчиться...
Коли б вона знала...

I
Пісок і вода... золото й синь... і молодий Бог, який виходить із хвилі морської до неї.
I — бухтонька.
Де лише вони, обласкані сонцем, обціловані сонцем, позолочені сонцем, що протягом безкінечно-кінечного дня світить лише для них... Сходить лише для них... Закохано й віддано...

Обганяючи ранок, поспіша їх зустріти. Ще по дорозі до моря. Бо й там, у таємничих глибинах підводних, думало лише про них... Ними тільки і марило...

А небо!..
Такої блакиті бездонної вона ще не бачила. Хіба що ві сні...

Та й сні були тут не такі, як удома. Як тиждень... два тижні тому. Бо вона і ві сні відчувала його ласкаву присутність: рука до руки, тіло до тіла, подих до подиху... І свої губенята, що брунькувались нестримним бажанням його обціловувати...

Вона й своє тіло полюбила лиш тому, що воно вже їй не належало...

Йому!.. Тільки Йому!.. До останнього нітика... До клітинки останньої...

І коли прощалися з бухтою, вона свою єдину прикрасу (срібні сережки) потай зарила під скелею. Принесла їх у жертву...

А потім був поїзд. Абсолютно не схожий на всі поїзди, що їх вона бачила досі. Кожен вагон наче скупаний в морі, морем пахло і зовні й всередині, довкола аж сяяло од засмагло-веселих облич, приязних усміхів, закоханих поглядів. Наче дивовижний поїзд оцей зібрав тільки нещодавно пошлюблених, які щойно відсвяткували свій місяць медовий.

II
“Ох, яка ж я щаслива!”

III
Вони й познайомились не так, як усі. В цьому, принаймні, вона була переконана. Їй уже починало здаватися, що взагалі не існує хлопців, гідних якоїсь уваги.

Викосила, вигубила доценту люта війна, лишилися хіба що каліки. Та оті, що їх і в ступі не влучиш. І ціни їм зараз не скласти. Вишукували, винюхували, як би одружитись вигідніше. Щоб і красива була (коханка в постелі), й хазяйновита (хазяйка на кухні), щоб мала квартиру, бажано в центрі, і щоб її татусь був цабе неабияке: надійна щабелька до кар’єри успішної.

Замалим не заморську царівну винюхували.

А вона ж була ні царівною, ані красунею. Хоч ледь не пов’язала своє життя з отаким людоловом. Добре ж, що схаменулася вчасно!

Краще вже так: вузеньке ліжко дівоче, що старітиме разом із нею, маленька кімнатка на трьох, таких же, як і вона, незаміжніх, і робота, робота, якій вона до кінця себе віддаватиме. І навчання заочне у вузі.
Про кіно, про театр годі й думати.

Синя панчоха?
Що ж, синім панчохам теж треба жити на світі.

А тут — зустріч раптова.
Він стояв у гурті чоловіків — вона, поспішаючи, вирізнила тільки його.

“Є ще такі хлопці на світі!”
Хоч пройшла мимо, ледь глянувши, могла б присягтися, що упізнає його з першого ж погляду.

І на всю ніч, до ранку самісінького — щемом переповнене серце. Так, наче втратила щось найцінніше в житті.

А потім вона поспішала на поїзд. Зібралась до хворої матері, яка прислала листа. Не мати прислала — сестра. “Ти хоча б навідалась, мама ж тільки тобою і марить!”

Оте “марить” всерйоз її налякало. Відпросилася в директора школи, зібралася похапцем — і на вокзал.

А там черги до кас — кілометрові. А там наче все місто вирішило саме сьогодні рушити в мандри.

“Як же я до мами поїду?”
В розпачі застигла посеред залу.
— Не пощастило з квитком?
Оглянулась: ВІН!
Стоїть, усміхається приязно.
— Вам на який поїзд?.. Сійте на місці, спробую допомогти.

А вона й без цього остовпіла.
(Потім він сказав, що такого втілення розпачу не було на весь зал. Тим більше, що втілення це мало напрочуд миле обличчя).
Повертався, вимахуючи переможно квитком:
— Побігли!.. Бо запізнимось.

Підхопив її валізку зашмугляну, побіг попереду.

Уже в тамбурі згадала про гроші:
— А гроші!.. Гроші за квиток!..
Полізла до сумочки, боючись, що от-от рушить поїзд і вона не встигне розрахуватись.
— Потім! — недбало відмахнувся. — Ви коли повертаєтесь?
— За два дні!
— Точно?

Кивнула, що точно.
— Я вас зустріну!.. Щасливої!..
Потяг уже рушив, і він майже біг поряд із вагоном.

IV
Мама, здається, тому й захворіла, що вік доні не бачила, її любила найдужче, нею потай гордилася. Вона єдина приносила додому лише відмінні оцінки, здобула хоч і неповну, та все ж вищу освіту. Як здобувала, про це свідчив лиш одяг, що його доводилось ушивати та звужувати. Бо які статки у мами — вдови, що не діждалася чоловіка із фронту! “Пропав безвісти”, то й не платили навіть злидненої пенсії.

Мама враз ожила, вгледівши свого дорогого “мазунчика”. Тримала за руку, наче боялася, що дочка ось-ось підійметься і зникне. Весь світ оддавала за тиху розмову з дочкою.

А вона, невдячна, навіть розмовляючи з мамою, думала про нього.

“Невже це кохання?”

V
Перед тим, як сідати до поїзда, однесла до перукарні останню десятку. Перманент, манікюр-педикюр, хоч могла й обійтись без останнього: не буде ж перед ним роззуватися!
Сама на себе задивилася в люстро:
“А я ще мовби й нічого!”
Пальцем прислинила брови і вперше від-

Анатолій ДІМАРОВ

СПОКУТА

Оповідання

чула себе нормальною дівчиною. Не панцохою синьою.

Хоч їхала в плацкартному — сидячи спала-дрімала. Щоб не зіпсувати зачіску. І все в ній стискалось: зустріне?.. роздумає?..

Перон, майже порожній, поплив, поплив, смикнувся, застиг.

Не зустріві!..

Валізка, харчами напхана, (мама була переконана, що вона ж голодує і досі)... валізка мовби ще дужче поважчала, обриваючи руку.

“Теж мені, красуня заморська!”
Зупинилася посеред залу — поміняти руку. І хоч люди з обох боків обтікали її, й розмовляли, і кричали, й сміялися — нічого не чула й не бачила. Оглушлива тиша опустилась на неї, відділила од світу. Що завмер, здається, навіки.

— Пробачте, що запізнився!
Довкола враз усе ожило, зарухалось, гаряча хвиля так і хлопнула у груди, а він усміхався до неї, голублячи поглядом.

— Давайте вашу валізку. — Ухопив, аж присів. — Ви що, цеглу везете?.. Ходімо, бо нас тут і затовчуть.

Поцікавився одразу ж:
— Паспорт при вас?
— При мені.
— Дайте сюди.
— Навіщо?
— На виході міліція. Перевіряє документи.

І хоч давно уже скінчилась війна, коли зупиняли на кожному кроці, вона не здивувалась ніскілочки, дістала із сумочки паспорт.

— Отак буде краще. — Чомусь одразу ж сховав паспорт до бічної кишені.

Міліції вже не було. Та вона одразу ж і забула про паспорт. Йшла поруч із ним, ловила на собі його погляди. Весь час переживала за перманент: уцілів?.. Не розкуйовдився?..

Зупинилися перед якимось будинком.
— Заскочимо на секунду. Мені треба документи оддати.

Не здивувалася, чому і їй треба заскакувати. Покірно пішла. Зупинилися вже в коридорі перед дверима високими.

— Тут, — сказав він.
Дістав її паспорт, глянув мигцем на першу

й останню сторінки:

— Оксана?.. Вік мріяв зустріти Оксану!
Штовхнув двері і вони зі скрипом-рипом, неохоче, впустили їх до середини.

Кімната, вузька, як пенал. Вичовгана доріжка до єдиного канцелярського столу та двох рахітичних стільців перед ним. Голі-голі-сінькі стіни з височезним, як у соборі вікном... Ні, на стіні, що навпроти, засиджений мухами

плакат ще з воєнних часів: червоноармієць у шоломі націлівся пальцем їм прямо межі очі: “А ты записался на фронт?”

За столом — жінка віку невиразного. Звелася, ступила назустріч:
— Зустріли, Олег Павлович?
— Зустрів, зустрів... Познайомтесь.

І поки Оксана тисла руку збляклої жіночки, Олег додав до її паспорта свій та й ляснув ними по столу:

— Можна без церемоній?.. Запитань і відповідей?.. У нас усе давно вирішено.

— Гаразд, гаразд, — заквапилася жіночка. Взяла паспорти, стала щось записувати до товстезної книжки. “Регистрация смертей, разводов, браков, рождений”, — прочитала Оксана на палітурці, коли жіночка закрила книжку. Оцій збляклій жіночці, мов присипаній попелом, таки й справді більше личило реєструвати смерті-розлучення.

— Вітаю з законним браком! — повернула їм паспорти.

— Дякую, Ніно Василівно! — цюмкнув її в щоку Олег. — Шампанське за мною.

Вийшла на вулицю Оксана — зовсім ошелешена. Все було наче в тумані, наче й не з нею це щойно скоїлось. Не помітила навіть, як пройшли мимо школи, де вона викладала, мимо будинку, в якому жила, здається, трохи отямилась, коли піднялись на другий поверх вже будинку іншого й Олег відчинив двері:

— Ось тут я й живу... А це — твоя кімната...

Кімната гола-голісінька, лише на підлозі кинуті недбало газети та на шнурові під стелею теліпалася лампочка.

“Як же тут жити?” — безпорадно оглянулась.

А він, опустивши на підлогу валізку, повів її до сусідньої:

— А це вже моя.

Хоч сяк-так умебльована.

Сказати, що дуже, то ні (свідомість потроху поверталась до неї, в ній уже просиналася жінка, господиня гніздечка сімейного), спасибі, що хоч є на чому сидіти та спати... Спати?... Та на ліжкові ж отому тісно й одному!.. Та ще стіл посередині: пляшка вермуту, дві тарілки, як слід і не вимиті, дві виделки, два

кухлі, накраяний хліб на газеті...

— Треба ж відсвяткувати одруження, — сказав, мов виправдовуючись. — Сідай до столу, я зараз.

І подався на кухню.

Постояла, постояла, що мала робити — сіла. Тернула пальцем по стільниці — палець узявся сірим. Дістала хусточку, витерла хоч зі столу пилюку.

За спиною зашкварчало: з’явився Олег. Ніс величезну сковороду, повну яєшні. Вбухав зо два десятки яєць, як не більше...

Він побіг до редакції: конче потрібно було здати в номер якусь одноденку-замітку, Оксана ж заходилася порядкувати в квартирі. Що прибиралася, мабуть, ще до війни.

Прибирала і сама себе запитувала: “Коли ж він мене поцілує?”

Цюмкнув ще в ЗАГСі оту сіреньку курочку, а не її.

І ще в неї було таке відчуття, наче вона просто зайшла сюди в гості. Ось прибере, візьме валізку, що сиротою стояла в сусідній кімнаті, і піде додому.

Таке все було нереальне.

VI
Пізніше, набагато пізніше вона поцікавилась:

— Що тебе так у шию гнало женитися?

Відповів, не задумуючись. Оксана вже звикла до того, що на будь-яке запитання у нього завжди була готова відповідь. Скаже, а потім уже думає, що він сказав:

Він і жив — лиш біжка.

— Тебе й кулі не могли наздогнати! — сміялась Оксана.

А й не могли! Повернувся з фронту — подряпани жодної.

Тож і тут: відповів, не задумуючись:

— Для цього були дві важливі обставини.

— Які, якщо не секрет?

— Не секрет... По-перше — закохався нестямно...

— Отак, з першого погляду й закохався?

— Ні, там на вокзалі, коли я тебе вперше побачив, мені тебе стало жалко. Жалко до щему у серці! Така ти була нещасна й беззахисна... А коли ти поїхала, коли тебе не було три дні, отоді я й закохався по-справжньому. Страшенно боявся, що ти назавжди залишишся коло хворої матері. А я ж і адреси твоєї не мав...

Вона одразу ж повірила, що отак можна закохатися. Згадала себе — там, біля хворої матері. Але — щоб сходу до ЗАГСу?!..

— А по-друге?

— По-друге, почали квартири ущільнюва-

ти. Підселяли тих, що стояли у чергах. А в мене ж двокімнатна на одного...

Ось воно!

— Ти ж і жук!

Аж тепер зрозуміла, чому він так квапився її прописати. Другого ж дня прописав!

Сказав би раніше про це — смертельно образилася б.

— Так я ж тебе по-справжньому полюбив! — переконував гаряче.

А її не треба було й переконувати.

В перший же вечір, коли знову заїли вермут жажливою тією яєчною, він запитав:

— Ти могла б ще трохи пожити у себе? Доки я умеблюю кімнату. Сама бачиш, на чому я сплю...

“Оце так заміжжя! Чоловік у перший же вечір виряджає із дому!”

Однак не заперечила.

Олег провів її до гуртожитку з наполовину спорожнілою валізкою: поділилась, щоб він хоч обідав по-людськи.

“А тепер поцілує?”

Поцілував!

Тицьнувся губами холодними, притис на секунду, наче боявся затриматись...

— То я побіг... Завтра ж о сьомій вечора...

По дорозі домовились сходити в кіно.

— Біжи, — сказала прикро Оксана. Дивилася вслід і чомусь їй хотілося плакати.

VII

А потім вона була йому вдячна за оті де-сять днів. Коли губи його ставали все тепліші й тепліші. Коли шовечора йшли у кіно, чи то парком гуляли і деревина кожна їм кланялась. А в неділю — на річці цілісінкий день, де він учив її плавати і в перший же день ледь не втопив. Потягнув на глибоке, а вона ж вище колін зроду-віку не заходила у воду.

Вона засинала й просиналася з думкою про зустріч наступну, і дівчата, які жили разом з нею, все допитувались, в кого вона отак за-кохалася, а вона соромилася їм признатися, що вже заміжня; їй самій починало здаватись, що одруження ще жде їх попереду, — аж до того дня, коли розпочалися канікули і він при-ніс їй два квитки на поїзд у Крим, до Феодосії.

— Ледь відпросився в редактора. Ідемо завтра.

— Завтра?! — жახнулась Оксана. — Та мені ж треба зібратись.

— Та що там збиратись? Я вже дав телеграму, щоб зустрічали.

— Телеграму?... Кому?

— Однокашникові. Разом училися. Він там редактором. Зустріне й прилаштує, де слід.

Рано-вранці заспоїв (поїзд о сьомій), ви-хопив її майже з постелі (збиралася — всю ніч очей не зімкнула), у вагоні одразу з усіма пер-знаймився і всі уже знали, що вони щойно одружені, і поступилися їм місцем найкращим, і кожне запрошувало скуштувати смач-ненького, а в Феодосії їх справді зустрів одно-кашник, такий же яснооко веселий, як і Олег, і запхнув до “Вілліса”, що нагадував пофарбо-ваного в зелене жука на колесах, і повіз за кілька десятків кілометрів до татарського се-лища, що примостилося над морем (татара-ми тут і не пахло: вивезли всіх до одного, бо розгнівали Сталіна. Навіть Героя Радянського Союзу, разом з росіянкою дружиною, з якою він одразу ж по шлюбіві приїхав на деньок погостювати в батьків), і вони, облаштував-шись с'як-так, одразу ж до моря й побігли, й облюбували крихітну бухтоньку, якій Оксана на знак великої вдячності подарувала срібні сережки.

VIII

Вони досхочу й накохатися не встигли: Олега викликали до військкомату та й запро-торили на перепідготовку командного складу.

— Привезу ще одну зірочку, — нахваляв-ся, сміючись.

А їй хотілося плакати:

— Я ж тебе й провідать не зможу!

Бо не поруч — десь на Кавказі.

— Не тужи: два місяці пробіжать і не зчу-ємось.

Все в нього біжить!

Щодня писав бадьорі листи. Що в нього все прекрасно, служба йде, як по маслу. Та їх не дуже й муштрують: офіцери ж, не рядові..

І в кінці — обов'язкова приписка:

“А як пожива наше ліжечко?”

Тільки він міг до такого подуматися: змо-татись аж у Київ по ліжко. Он воно і стоїть. Ан-тикварне. Розкішне. З берези карельської. Пропахчене їхніми любощами. Молодими. Ненаситними. Сповненими такою ніжністю, що й сльозки навертались на очі.

IX

До його приїзду лишався тиждень, коли подруга покликала на іменини.

Не хотіла йти, але подруга пригрозила,

що перестане й вітатись.

Й от же плем'я жіноче: сумувать — суму-вала, кожен день рахувала, коли побіжить стрічати Олега, а й про перманент не забула, й манікюром кіттики оновила і перед люстром навертілась уволю, розглядаючи сукню нову і придбану Олега зустрічати.

І була тим щаслива, що всі чоловіки зупи-няли на ній погляди. Особливо колега, який сидів за столом поруч і змішив її дотепами. Обволікав поглядом приязним: одне око світ-ліше, а друге темніше. Вона вперше стріла людину з такими очима.

З кожним тостом, що лунали за столом, їй ставало веселіше й розкутіше. Фліртувала з сусідом — отим легким фліртуваннячком, що ні до чого не зобов'язує, і вальсувала із ним, дозволяючи йому себе притискати, бо випила й одну чарчину, і другу (“Е, хто ж так за іме-нинницю п'є? До дна треба, до дна!”) напро-чуд смачного вина.

І коли стали розходитись, відчула, що та-ки добре сп'яніла.

— Я вас проведу, — шепнув він їй на вухо.

І, вже на вулиці, взяв міцніше під руку.

Довів до будинку, піднявся по сходах...

— Дякую, я вже сама.

А він не йшов. Чекав, мабуть, поки вона зайде до квартири .

Тикала ключем — не могла потрапити в за-мок.

— Дайте я, — прошепотів, наче до чужої квартири скрадалися.

Одімкнув двері, зайшов слідом до кімна-ти, накинувся грубо і жадібно...

“Ні!.. Ні!!.. Ні-і-і!!!” — волав її мозок, а зрад-ливе тіло її враз ослабло, розкрилося і впус-тило у себе...

Пішов, наче втік. А вона лежала, розтоп-тана, розпластана, знищена. На шлюбному ліжкові.

Згодом зсунулася з постелі пом'ятої, поб-рела важко до ванни...

Напустила майже окропу, з головою ледь не пірнула: милася — ніяк не могла одмитися. Все в ній тремтіло, здригалось від огиди, во-на так ненавиділа своє тіло підступне, що ладна була його знищити, а разом і болісно нестерпну свідомість. Й оте “ні!” в розпачі би-лось під черепом.

Як вона у ту ніч не покінчила життя само-губством, не знала й сама.

X

Від тієї події жажливої минув місяць і за цей місяць сталося от що:

Протягом тижня, коли чекала — не чекала Олега (не знала, якого Бога молити, щоб він там надовше затримався... “Хай пізніше... Ну хоч трохи пізніше!.. З якими очима я його зус-трічатиму?..”) вона позбулася ліжка.

Антикварного. З берези карельської.

Не могла не те що спати — дивитись на нього!

А як доведеться лягати з Олегом?..

Краще померти!

За півціни оддала, і коли Олег спитав за-чудовано: “А ліжко куди поділося?” — поясни-ла, ховаючи очі, що розвелися клопи. Легіони клопів, замалим кров з неї не виссали, жод-ним робом не могла од них врятуватися.

— Невже ж я завіз разом із ліжком? — ди-вувався Олег. — Як же я їх тоді не помітив?... І вони наче нас не кусали...

Не знала... Нічого не знала... Знала тіль-ки одне: клопи її ледь не з'їли...

Це був жах, про який не варто і згадувати! Аж сама дивувалася, що отак переконли-во бреше.

— А на чому ми спатимем?

— На підлозі.

— Бо оте, парубоцьке, затовчене, Олег сам відніс друзів, який спав на газетах. Не забирати ж назад. Та вони на ньому й не вміс-тяться. Навіть “валетами”.

— Гаразд, — не довго тужив за антикварі-атом Олег. — Дістанемо інше... Металеве...

І, пославши газети, а зверху — постіль, вляглись на підлозі.

Олег невдовзі заснув, нею натішившись, а Оксана всю ніч плакала. Тихенько, щоб не розбудити Олега...

Здавалося, що життя безнадійно полама-не, що між нею й Олегом виросла непробив-на стіна, яку ні повалити, ні переступити.

XI

Спершу хотіла звільнитися зі школи... Зустрічатися щоденно з **отим** було понад її сили: так **його** ненавиділа!.. До того ж зда-валося, що всі уже все знають... Панічно бо-ялася, що хтось про **те** розкаже Олегові, який мав звичку заходити за нею після уро-ків. Але куди влаштується, коли українська школа одна-єдина в їхньому місті?..

І основна подія, що сталася вже після мі-сячних, що їх Оксана чекала — не могла до-чекатись, — вона завагітніла.

Збожеволіла б, коли б те сталося раніше! І, дитину виношуючи... від Олега, Олега, Олега! — здвеніло у ній — потроху до тямй приходила.

Не те, щоб забула зовсім, таке неможли-во забути, але гостре відчуття жаху, нестерп-ної перед Олегом провини, коли залишалось одне: упасти перед ним на коліна і в усьому зізнатися, а потім піти... на край світу забіг-ти... потроху, потроху зникало у часові, огор-талося мов би туманом, не так її терзало і му-чило.

Їй уже починало здаватися, що з появою дитини все мине, забудеться...

XII

І пологи, неймовірно важкі пологи, коли вона ніяк не могла розродитись... коли потуги то накочувались гарячими хвилями, то відсту-пали... щоб вона не померла одразу, а подов-ше помучилася... а дитина все ніяк не хотіла полишити материнського лона, в якому їй бу-ло так зручно і затишно... Пологи ці вона сприйняла як спокуту. І в потьмареній свідо-мості билось одне: “Так тобі й треба!.. Так то-бі й треба!..”

І довге, нескінченно довге одужання, коли до болісно набряклих грудей не доторкнутися — не те, що годувати дитину (годували інші, які поруч лежали), — теж сприйняла, як спо-куту.

А він засипав її квітами.

Щодня — отакенний букет... Щодня — ко-ротенька, всього з одного слова записка:

“Дякую!.. Дякую!.. Дякую!..”

І коли вона нарешті одужала, коли винес-ла обережно акуратний згорточок, у якому мирно посапував маленький Олешик, посадив її в таксі... Не в “Победу” — до машини роз-кішної, що возила пошлюбних, хоч до їхнього дому — три кроки ступити...

XIII

Коли вона помітила, що в сина різного ко-льору очі?

Коли її вдарило в груди... горло здуши-ло... вогнем обпекли синові очі?

Висмикнула з ліжечка, побігла до світла (“Здалось!.. Примарилось!..”) — на неї диви-лися різнокольорові очі.

Одне — світліше, друге — темніше.

Помітив і Олег:

— Ось поглянь, як нам синок догодив! Од-не око твоє, а друге мое.

Уже глянула... Ліпше б осліпнула!..

XIV

Син піростав — тулився до тата.

Без “жука” вже й заснути не міг: — Та, жук!..

Олег схилявся над ліжечком, натхненно виводив:

По дорозі жук, жук,

По дорозі чорний,

Подивився, дівчинонько,

Який я моторний!

Малий так і засинав, тримаючись за татів палець.

Син піростав — з кожним роком ставав усе більше схожим на того: і очі, і брови — над переніссям шнурочком...

Все ще не вірила, що таке могло скоїтись. Адже були місячні!

Якось прочитала про молоду сім'ю, що розпалася. Після того, як народилась дитина. Мати цієї дитини до шлюбу гуляла із негром і хоч від нього не завагітніла, а все одно, вий-шовши заміж за іншого, народила чорношкіре дитя.

Отже, таке могло бути. І сталося з нею. Поверталася з роботи — підгиналися но-ги в колінах: Олег уже все знає. Одчинить двері — побачить його нещадне обличчя. Не зважувалась одразу ж зайти до квартири. Стояла, вслухалася: вдома Олег, чи ще не прийшов...

XV

З року в рік, з місяця в місяць — череда днів безпросвітних. Без сподівань, без надії. Три богині, три Парки, пряли нещадно тонку ниточку її долі лихої і в будь-яку мить могли її обірвати.

Щоб не збожеволіла, лишали їй щороку невелике віконце: місяць в Карпатах. Куди во-на утікала разом з чоловіком та сином. Бо Олег мав усього місяць відпустки.

Воліла до віку лишатися тут. У найглухі-шому закуткові, де лише гори, небо, звірі і птахи.

Переїхати ж до іншого міста — годі й наді-ятись. Олега уже призначили головним ре-дактором, Олег став би дибки.

XVI

І настав рік тринадцятий...

XVII

Сама себе не впізнавала — дратувала кожна дрібниця.

Часто пуштрила сина (було за що пуштри-ти!), зривалась на крик, а одного разу, коли його до школи відводила (найчастіше робив те Олег) і щось йому по дорозі вичитувала, син, зупинившись, сказав:

— Ти мене, мамо, не любиш!

Як по обличчі ударив!..

Якось син прийшов зі школи і від нього тю-тюном так і несло.

— Ти куриш?!. Куриш?!. — лясь-лясь по обличчі. — Господи, за що мені така кара!

Ледь діждалась Олега.

— Дожилися!.. Хоч ти йому щось скажи!

Олег обійняв сина за плечі, повів до кім-нати сусідньої.

Що йому там казав, про що розмовляли, так і не довідалась. Тільки вийшов син: сліз повні очі.

— Я ніколи-ніколи не буду курити!

Повертаючись із школи, ще з порога запи-тував:

— Татко вдома?

Біг до татка — ділитись новинами свіжи-ми.

Без татка вже й дихнути не міг.

А татко — без нього.

XVIII

Його дружно ненавиділи учні.

Особливо за те, що чіплявся до кожної, на їхній погляд, дрібниці.

Зупиняв, довго й нудно вичитував. А то й вів до директора.

І тоді виклик до школи батьків — забезпе-чений.

Заочі називали Чумою.

— чума йде, тікаймо!

— Хлопці, Чума!

Навіть завуч якось йому зауважила:

— Вікторе Семеновичу, чи не здається

вам, що ви переборщуєте?

— Олено Петрівно, я педагог, а не нянька!

Оксана ж намагалася з **ним** не стрічатись. Десятою дорогою обходити.

Як вона **його** ненавиділа!

І коли син якось сказав:

— Мамо, а Віктор Семенович дуже погана людина!

Коли син це сказав — не заперечила. Не обірвала сердито: отаке — про учителя!

— Він і справді нехороша людина. Ти од нього, синку, подалі...

Найбільше боялася, що вони стануть по-руч...

XIX

Олег нагло загинув, коли був у відряджен-ні. Їхній “Москвич” лоб у лоб зіткнувся із ван-тажівкою. Загорівся, зім'ятий, — не врятував-ся ніхто. Усіх так і ховали: в домовинах запа-яних. Три могили — три невигойні рани. Туж-на мелодія не могла заглушити ридань.

Вона лиш не плакала. Застигла у горі, і ту-га, слізьми нерозбавлена, так палила їй сер-це, що воно ото-от мало згоріти...

XX

А згодом повісився син: знайшлись добрі люди, які просвітили, хто його справжній бать-ко.

Лишив по собі коротку, як подих останній, записку:

“Ти нас зрадила!.. Зрадила!.. Зра...”

На останньому слові зламалось перо і він пожбурив ручку додолу...

XXI

І свідомість потьмарилась. І в голові реві-ло, гуло, боляче било у скроні: “Зрадила!!! Зрадила!!! Зрадила!!!”.

З МІЛІЦІЄЮ НА «ВИ», АЛЕ БЕЗ СТРАХУ

Продовження. Початок
у ч. 48, 49, 51 (2002 р.),
3, 4, 6, 11 (2003 р.)

СИТУАЦІЯ 9.
ВИ ЗУСТРІЛИСЯ
З ПРАЦІВНИКАМИ ДПС

Найпопулярнішим, найзвичнішим транспортом для кожного з нас є, звісно, автомобіль. Автомобілем ми і товар доставляємо до місця призначення, і самі постійно користуємось, організовуючи свою роботу та відпочинок. Тому ми не можемо обійти увагою ситуацію, коли Ви зустрілися з інспектором дорожньо-патрульної служби або, як раніше ця служба називалась, — Державтоінспекції.

Взагалі-то Ваша безпосередня зустріч з інспектором ДПС може відбутися на дорозі за таких обставин:

- перевірка документів;
- Ви порушили Правила дорожнього руху;
- Ваш вантаж викликав цікавість у інспектора ДПС;
- Ви причетні до скоєння ДТП.

Одразу скажемо: перші дві обставини не повинні Вас особливо хвилювати тому, що навіть у найгіршому випадку (у Вас відсутні документи: посвідчення водія, технічний паспорт тощо, або Ви порушили Правила дорожнього руху) для Вас, згідно із Кодексом України про адміністративні правопорушення, все закінчиться штрафом.

Значно більше часу і нервів ви

“Громадяни України та інші особи мають право у встановленому законом порядку одержувати від органів, на які покладено здійснення оперативно-розшукової діяльності, письмове пояснення з приводу обмеження їх прав та свобод і оскаржити ці дії”.

(Ст. 9. Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність”).

витратите, коли пояснюватимете походження Вашого вантажу.

Задовольняти свою цікавість до Вашого вантажу інспектор ДПС почне з перевірки на нього документів. Розглянемо три випадки:

- у Вас є правильно оформлені документи;
- у Вас документів на вантаж немає;
- у Вас документи на вантаж є, але речі, подібні до тих, які Ви перевозите, перебувають у розшуку.

Якщо у Вас є на руках правильно оформлені документи на вантаж, то спокійнісінько їх пред’являйте інспектору ДПС, а поки він їх вивчає та оглядає вантаж, спокійно розминайте ноги та дихайте свіжим повітрям. Однак будьте уважні, адже всі знають, які ласі ці інспектори до чужого: везете цибулю — заберуть мішок-два, везете помідори — прихоплять ящики із п’ять. Та все це “квіточки” порівняно з тим, що Вас чекає, якщо у Вас немає документів на вантаж. Тут тримайтеся!

Згідно зі ст. 16 Закону України “Про дорожній рух” “... водій зобов’язаний мати при собі документи на вантаж і пред’явити їх на ви-

могу працівників міліції”. Відсутність такого документу, безперечно, є адміністративним порушенням, за яке інспектор ДПС, згідно зі ст. 126 п. 3 КпАП має повне право просто на місці виписати штраф.

Однак, не виключено, що інспектору ДПС захочеться “витиснути” з цієї ситуації максимум можливого, і він чи то з метою вибору жорсткішого для Вас покарання, чи то з інших причин (прямо скажемо, з бажання поповнити за Ваш

жа міліції (ст. 185 КпАП України). Повірте, довести, що нічого подібного не було, Вам буде дуже й дуже непросто. Адже на дорозі — тільки він і Ви (без свідків).

Тому намагайтеся з ним залагодити всі справи віч-на-віч. Якщо це не вдається, то замість того, щоб сперечатися, намагайтеся якнайаргументованіше викласти свої заперечення, зауваження і претензії при підписанні протоколу про вилучення вантажу.

З життєвого досвіду радимо та-

Протокол більшою мірою потрібен Вам, ніж інспектору ДПС, оскільки:

- без протоколу віритимуть більше словам інспектора ДПС, а не Вашим;
- протокол — єдиний документ, що більш-менш правдиво розкаже про Ваш випадок;
- протокол дасть Вам можливість у майбутньому оскаржити дії інспектора ДПС.

Отож, протокол — Ваш спільник!

Згідно зі ст. 122 КпАП України, на водіїв, які залишили на порушення встановлених правил місце дорожньо-транспортної пригоди, до якої вони причетні, накладається штраф або позбавлення права керування...

ти над встановленням причин пригоди.

Намагайтеся якомога швидше заспокоїтись і всю свою увагу сконцентруйте на складанні протоколу огляду місця події і протоколу огляду транспорту — первинних і (повірте!) найголовніших документів, які пізніше фігуруватимуть і на слідстві, і в суді. Якщо ми постійно наголошували на важливості правильного оформлення протоколів, то важливість самих цих протоколів просто важко переоцінити.

Протоколи огляду місця події і транспортних засобів Ви повинні підписати і по одному примірнику отримати особисто на руки.

Слідкуйте, щоб у протоколі огляду місця події було все вказано: погода, час, видимість, стан дороги (суха, мокра, волога, вкрита снігом, ожеледиця), довжина гальмівних шляхів коліс автомобілів, наявність предметів, розташування автомобілів тощо. Бажано, щоб все це було сфотографовано. Якщо у Вас будуть зауваження чи претензії, обов’язково запишіть їх у протоколі.

У протоколі огляду транспортного засобу повинні бути зафіксовані вмістину на кузові (їх величина, розташування), погнутості, розриви, стан гальмівної системи (хід гальмівної педалі, цілісність гальмівних шлангів, підтікання гальмівної рідини), стан кермових тяг, рух кермового колеса, показання приладів, стан коліс тощо. В основному на даних, зафіксованих у протоколах огляду місця події і огляду транспорту, автотехнічна експертиза будує свої висновки.

Майте на увазі, якщо виникне потреба відтворення обставин пригоди, то і слідчий, і експерт знову-таки будуть посилалися на протоколи огляду місця події і огляду транспорту. Отож, зробіть протоколи своїми мовчазними і справедливими свідками!

Хай Вам щастить на дорозі!

Далі буде.

© Усі права застережені. Відтворення публікацій чи будь-якої їх частини без письмової згоди авторів забороняється.

Богдан РАФАЛЮК,
підприємець
Андрій ФЕДУР,
адвокат

ПАМ’ЯТАЙТЕ!

“Керування транспортним засобом водіями, які не мають при собі або не пред’явили чи не передали для перевірки ... документів на вантаж, що перевозиться (крім власників транспортних засобів, які використовують їх в індивідуальних некомерційних цілях) — тягне за собою накладання штрафу...”

(ст. 126 п. 3 Кодексу України про адміністративні порушення).

Згідно зі ст. 11, п. 6 Закону України “Про міліцію”, передбачається вилучення документів і предметів, які можуть стати речовими доказами.

рахунок свій бюджет) постарайтесь затримати Вас і Ваш вантаж. Будьте до цього готові!

Тут одразу наполягайте на складанні протоколу про затримання і протоколу про вилучення вантажу (що інспектор ДПС у відповідності до ст. 11 Закону України “Про міліцію” зобов’язаний зробити), вказавши в ньому суть зробленого Вами правопорушення і перелік вилученого майна. Побачивши, який Ви “розумний”, міліціонери можуть піти на хитрість і заявлять, що вантаж, який Ви перевозите, перебуває в розшуку. Ось ми і перейшли до третього випадку.

Таке вони можуть Вам сказати тільки в одному-єдиному випадку, а саме: якщо органами дізнання заведено відповідну оперативнорозшукову справу. Тому вимагайте, щоб Вам назвали номер такої справи і дату її заведення.

Взагалі протоколу надайте того значення, якого він вартий. По кожному пункту протоколу намагайтесь викласти свої аргументовані зауваження, претензії, які слід написати в протоколі (а не на якомусь іншому аркуші, який за бажанням міліціонерів звісно пропаде), — саме вони пізніше стануть доказами Вашої правоти.

Якщо везете вантаж без документів, будьте готові платити штраф і з інспектором ДПС не сперечайтесь, а тим більше не “качайте” свої права. До сліз образливо, але інспектор ДПС тут буде правий. Більше того, він ще може звинуватити Вас у злісній непокорі законному розпорядженню чи вимозі його, як працівника міліції, або навіть в образі в його особі працівни-

ке: везучи вантаж без документів, можна заявити інспектору ДПС, що товар належить Вам і закуплений для особистих некомерційних цілей. Підкреслюємо — некомерційних цілей. Чинне законодавство України не дає обмежень щодо придбання товару для власного використання (читайте уважно ст. 126 Кодексу України про адміністративні правопорушення). Навпаки: **Закон України “Про власність” не обмежує придбання товару для себе по його кількості.**

Тепер переходимо до четвертої обставини, яка призвела до зустрічі з інспектором ДПС, — Ви причетні до скоєння дорожньо-транспортної пригоди. Безперечно, така зустріч найменш бажана, і вона може мати для Вас найсерйозніші наслідки.

Насамперед, постарайтесь (для цього Ви повинні вжити всіх заходів), щоб усе, що залишилося після пригоди (положення автомобілів, сліди коліс, пошкоджені деталі автомобілів, дерева, огорожа, болото, що натрусилось з автомобілів, плями від розлитого мастила, бензину, води, скалки розбитого скла тощо), перебувало на своїх місцях до прибуття працівників міліції, до зустрічі з якими Вам уже потрібно серйозно готуватися: прокрутити у своєму “комп’ютері” ще й ще раз оті миттєвості, упродовж яких прийшла біда, змодлювати свою поведінку з інспектором ДПС, продумати свої пояснення і відповіді на його запитання.

Після приїзду міліції Ви, як і вони, повинні активно працюва-

Фото В. Суворова

На Музейному, 8 ви зустрінете народних майстрів Тетяну Веленко та Любов Ктиторову: 10 квітня у "Просвіті" відкрито виставку їхніх робіт.

Тихесенько-тихо обертаються на вервечках присилені до стелі писанкові великодні голуби під образами — "трой дзвони" — трійко писанок на кутасах. Писанка — найвеличніший символ великодніх свят: "за своєю красою, виразністю вона не поступається найкоштовнішим мініатюрам, створеним іншими народами в будь-яку епоху. Писанка — це натхнення у чистому, первісному вигляді." (Тетяна Яблонська).

Мистецтво писанки як культурно-художній феномен, як стародавній звичай і як прояв таланту народних митців здавна привертало увагу етнографів, фольклористів та мистецтвознавців. Всі регіони України відтворили в писанці розмаїття дивосвіту, специфічний сюжетний стиль та своєрідність.

Оповім тобі, любий читачу, про диводивенне в українському мистецтві писанки, про їхніх творців — двох милих киянок-мироносиць Любов Ктиторову і Тетяну Веленко. З під рук цих знаних писанкарок кояться маленькі великодні сонечка — писанки — зі всіх регіонів України.

Тетяна Веленко

Любов Ктиторова

СЯЙВО УКРАЇНСЬКОЇ ПИСАНКИ

НЕ БУЛО В ЇХНІМ РОДУ ПИСАНКАРОК-БАБУСЬ, НЕ НАРОДИЛИСЯ ВОНИ В ДІЮЧОМУ ЦЕНТРІ ПИСАНКАРСТВА — СЕЛІ ГУЦУЛЬЩИНІ

Як же ці, такі різні і за характером, і за темпераментом жінки, зуміли відчувати життєву мудрість, народне розуміння краси, щедрість художнього обдаровання, яку несе в собі українське писанкарство?..

Пані Тетяна Веленко і пані Любов Ктиторова в різний час закінчили економічний факультет Київського інституту народного господарства. Зустрілися на курсах екскурсоводів при Київському бюро подорожей та екскурсій.

У 1992 році у Києві відбувся перший з'їзд писанкарів і велика виставка писанок. Саме там майстрині заприятелювали з Оксаною Білоус, відомою київською писанкаркою. Вона познайомила їх із восковою технікою писанок.

— Майже щодня, бодай пізно ввечері, — розповідає пані Тетяна, — віднаходила час, аби попрацювати. Все було новим, тішило розмаїттям орнаментів, котрі поступово стали близькими і зрозумілими. Відчувала себе чаклункою, коли з білого звичайного яйця творилося диво. Запрограмувати цей процес неможливо. Відаєш тільки, який орнамент малюєш, а який сяйне колір, як це виглядатиме — хтосьна.

Пані Тетяна попервах намагалася дуже точно відтворити орнаменти давніх писанок. Збирала їх, вишуквала книжки з інформацією. Деякі давні писанки вона ніколи не повторювала, бо орнаменти не зацікавлювали. Дрібні деталі орнаменту за великої кількості вільного поля не вабили. А якось відвідала виставку. Там побачила писанки, відтворені з книжок, але були вони зовсім інші. Вона й собі їх відтворила. Вийшли — несхожими на виставкові. Подумалося: якщо селянки малювали певні орнаменти і певним кольором — писанки мали б бути однаковими. Але в кожній майстрині свій почерк і характер. Одній мало місця, а в другій — дрібні узори, тож лишається вільна поверхня, хтось довше три-

має писанку у фарбі, і вона насичується яскравими кольорами, а ще інший — віддає перевагу напівтонам.

Звідтоді інакше ставиться до давніх зразків: зберігаючи традиційний орнамент, символи, кольори, — вільно розташовує малюнок на яйці. Коли вивчиш велику кількість писанок, то знаєш, як робиться розділ, наприклад, у писанці "сорок клинців", знаєш, що переважна більшість писанок має симетричний малюнок і чіткий розділ на певну кількість частин.

— Моя улюблена писанка — "сорок клинців", — оповідає пані Тетяна. — Писали її всюди. І це при тому, що писанкарки практично ніколи не виїжджали зі свого села, не мали літератури з писанкарства. Майстрині просто відтворювали знаки, про які відали їхні предки. Кожна місцевість мала свою колористику, але кожна писанкарка ділила яйце восковими лініями на 48 рівних трикутників. Залежно від місцевості, з'являлися різні барви, але символи зберігалися.

Нове ставлення до старих зразків дало можливість виконати значну роботу з відтворення давніх писанок. Так з'явилися в доробку майстринь колекція писанок Черкащини за збіркою В. Мицика, а потім писанки з Галицької Волині за збіркою М. Кордуби, що була видана в 1899 році, відтворена колекція писанок Музею Скаржинської. Згодом відтворили колекцію писанок із села Чорний Потік, що на Гуцульщині — побували там, аби повчитися майстерності у місцевих писанкарок.

Завдяки цій роботі, відтворюючи писанки зі старими традиційними орнаментами та їх варіантами — майстрині добилися неповторної самобутності і глибокого змісту символіки.

Свою першу виставку майстрині влаштували у столичному Будинку вчителя у Києві і назвали її "Українська писанка — традиції та сучасність".

Далі були виставки у Львові, Києві (у Палаці мистецтва, Музеї декоративно-прикладного мистецтва України, у Спільці народних майстрів України). Запрошували їх з виставками писанок до Сургуту, Москви. А

нині писанкарки виставилися на Музейному, 8.

Спілкуюся з пані Любою — чарівною, жвавою і дуже емоційною, на відміну від пані Тетяни, яка приваблює спокоєм та зваженістю.

Вона знайшлася в родині українців, що мешкали в Казахстані. Дід Ілля переїхав туди з Київщини в 1907 році. В пам'яті постають холод та спека безкрайних степів із запахом диких тюльпанів і біленька хатка з глиняною долівкою. На покуті — ікони і довгі ткані рушники бабусі Фекли і, можливо, що саме там, споглядаючи ті рушники, шукала в душі свою стежину до прекрасного. У 18 років переїжджає до Києва: інститут, курси екскурсоводів, виставки. Доля щасливо зводить із Оксаною Білоус. Десять уроків писанкарства — затіяється, щира любов до народного мистецтва — і писанка стала основною справою життя.

Розпитую, як приступає вона до розпису писанок, чи дотримується знань, налитаних у писанкарок Гуцульщини, бо ж вони з пані Тетяною не раз побували там.

Пані Люба щиро зізнається, що продовжує використовувати елементи, а то й цілі орнаменти, лишень трохи додає від себе: якусь нову комбінацію, оригінальне кольорове вирішення деталей, але в основі — ті самі прадавні орнаменти, які від початку були не лише окрасою, а й магічними знаками, охоронцями від недобрих сил. Ніколи не приступає до розпису пані Люба, коли неспокійна — писанці потрібен добрий настрій: тільки тоді вона буде чистою, а лінії рівними.

НІ ЛЮБА ПИСАНКИ ПРАВИЛИ, КОРИСТУВАТИСЯ ПРИРОДНИМИ БАРВНИКАМИ

Знають вони рецепти народних писанкарок. Жовту фарбу виготовляють, виварюючи кору дикої молоді яблуньки, для зеленої виварюють лушпиння соняшника, червону — зі звіробою, темну — з кори дуба чи чорної вільхи. До всіх цих барвників народні писанкарки додавали жовток "аби ліпше ловилася фарба до яйця". Перед

початком розпису кожне яйце мийуть у теплій воді, обтирають і нагрівають. Ще пані Люба уважно придивляється, аби яєчко не мало деформації і тріщин. Рисунок на писанку вона робить тільки бджолиним розтопленим воском, який зберігає у невеликому глиняному горнятку. Щоб він не застигав, тримає його на невеликій електричній плиті. Розписує писанки писачком. Це звичайна дерев'яна паличка, на кінець якої вмонтовано металеву конусоподібної форми трубочку. Цю трубочку закріплюють у розколінні тоненьким дротиком.

Таких писачків у пані Люби декілька. Вони мають одмінні за величиною отвори в трубочці, що дає можливість наносити різні завтовшки воскові лінії.

Переконана — в творчості завжди домінує характер майстра. Пані Люба натхненно творить нові орнаменти, сміливо добирає фарби. Треба дуже добре знатися на писанкарстві, мати талант, аби створити щось нове згідно з традиціями і писанковою символікою. Перед очима її писанки з традиційною медальйонною композицією. Церкви: Софія, Лавра, храм Святого Володимира; гілка калини, соняшники, тризуб — високомистецькі писанки пані Люби. Вони вражають вишуканістю кольору, технічною бездоганністю та відповідними орнаментами. Не просто все це поєднати, але пані Люба майстерно дотримується прадавніх орнаментів та національних символів України. Ці писанки — відбиток нашого сьогодення, наших національних змагань.

БАГАТО І ПЛІДНО ПРАЦЮЮТЬ МАЙСТРИНІ І НАД ВИГОТОВЛЕННЯМ ХАТНІХ СВЯТКОВИХ

ПРИКРАС ІЗ ПИСАНОК

Пані Тетяна і пані Люба є частими гостями в Музеї народної архітектури та побуту України. Майстрині приїжджають і змальовують привезені мною та старшим науковим співробітником Євгенієм Гайовою з етнографічних експедицій великодні голуби, різдвяних ангелів, хрести, гердани.

А які святкові сонячні великодні голуби, гердани, "трой дзвони" відтворила пані Люба за матеріалами, які я привезла з Буковини. А ще навчають пані Люба та Тетяна цьому диво-мистецтву дітей і дорослих у Будинку вчителя, по школах, виїжджають до інших областей України, де писанкарство втрапилося.

Тож на цьогорічній виставці "Великодні писанка", влаштованій Національною спілкою майстрів народного мистецтва України, представлено роботи 30 майстрів майже з усієї України, серед них і писанки пані Тетяни і пані Люби. Писанкарки чесно і правдиво продовжують традицію давнього писанкарства, тож світяться тихим сяйвом великодні писанки з їхніх рук — барвисті, неповторні, українські писанки.

І пригадується мені гуцульська легенда про писанки: "Як не стануть люде писанки писати й на Юрія ватри класти — ізгибне світ". Аби світ не "ізгиб", аби душа розвеселилася і хвалила білий світ на величкий празник Воскресіння Христового, навертають пані Люба і пані Тетяна жінок України до виготовлення писанок. Бо здавна кожне сілечко мало своє яйце-райце, свою писанку, що оберігала, бажала "безкоштовним" — вічного життя, "сонечком" — тепла і врожаю, "квіткою" — краси і радості.

Романа КОБАЛЬЧИНСЬКА,
провідний етнограф Музею народної архітектури та побуту України

P. S. Завітайте на Музейний, 8 — і ви не лише побачите цей чудовий вернісаж, але й навчитесь виготовляти писанки або придбаєте їх "за хвалу" до Великоднього кошика.

фото О. Кутламетова

Буду княгинєю!

Кожна весняна неділя — святкова. Найкрасніших є три — Вербна, Великодня і Провідна. Два тижні тривають ці весняні свята, котрі в давнину вшановувались на честь верховної богині Лади. Саме вона давала лад у природі, межи людьми, і вони, як діти її, ладили між собою, вели лад у городі та на подвір'ї своєму. Робили добро на землі, щоб бути такими красними як Лада, на її честь співа-ти веснянок. Щоб їх одягати, дівча-та робили прекрасне дійство. У бі-лу вишиту льолю вони вбирали найгарнішу дівчину, на її руки чіпля-ли віночки і йшли селом. Ляля —

так називали цю красуню — розда-вала дівчатам віночки. Співочий гурт усе збільшувався і збільшував-ся. І наповнювалося село багатого-лоссям та красою дівчою.

*А ми просо сіяли, сіяли,
Ой, дід Ладо, сіяли, сіяли...*

Віночок на чолі — то символ сонця, розквітлої природи, завіт-чаного світу. По сонячному колу дівчата хороводили і вулиця руха-лася від веснянкових ходів та співу:

*Ой, в Києві загриміло,
В Богуславі хмари стали,
В Вишніполі дощі впади.
Там Яруся красу сіє, розум садить.*

Розум садить і говорить:

ШУМОВІ ВОРОТА

Весна все до росту кличе. Землю красою повиває: ріст трави і щебет птахів. Квітування дерев і бриніння бджіл. Хвилювання води і плюскіт риби. Повсюдний гомін і шум оживання.

— Чуєте, дівчата, шум шумить і вода плющить.

— Ой, то ж весна йде. Треба для неї Шумові ворота ставити, щоб вона нас не обминула.

— Як треба, то й треба. Ми пі-дем по вербу та лозу, а ви зелені та квітів-первоцвітівназбирайте.

Хлопці, дівчата ставлять стоя-ки, а зверху, дугою, лозу. Обвива-ють зеленою травою, квітами. Старший хлопець оголошує:

— Наші ворота наче із злата. Трав'яні та вербові — до Весни го-тові!

Тоді всі хто є, було, що й по кілька десятків, відтворювали той повсюдний розвій природи та її дзвінкоголосий розмай. Узавшись за руки, вони утворювали безкінеч-ну вервечку. Йшли колом навколо

воріт, заплітаючи "Шума", плели співочу мережку:

*Йшли дівки Шума заплітати.
А нашого Шума зелена шуба,
А Шум ходить по діброві,
А Шумиха рибу ловить.
Що зловила, те й пропила,
Дівці шуби не купила.*

Коло розмикається, і дівчата обплітають правого стовпця, йдуть із піснею до лівого. Як отой безкі-нечник, що в'ється, в'ється і не зна-ти чи й край йому буде. Пісня поси-лює хороводну ходу і тішить наді-єю:

*Пожди, дівко, до понеділка —
Буде шуба ще й шнурівка.
Пожди, дівко, до вівторка —
Буде шуба ще й чемірка.
Пожди, дівко, до середи —
Буде шуба, ще й переди.*

Коли виписувалася вісімка, той сонячний візерунок, що й на писан-ці — хрест у колі (то знак Ярила) —

дівчата знову йшли колом навкруги воріт. І так доти, настільки ставало охоти та сил, оспівуючи сім днів як сім чинників Світотворення і себе у цьому процесі:

*Пожди, дівко, до четвера —
Буде краща, як тепера.
Пожди, дівко, до п'ятниці —
Буде шуба, ще й спідниця.
Пожди, дівко, до суботи —
Буде шуба, ще й чоботи.
Ждала дівка до неділі —
Нема шуби, нема й діла.*

Поліна Пілецька із Легедзино-го, що на Черкащині, від якої запи-сав цю пісню, розповідала, що "Шума" можна було співати по не-ділях, на свята, а на Вербну неділю — то обов'язково. Кожна неділя на-весні святкова, і їх дівчата піснями оспівували. Вербна завжди була холодною. Люди навіть приказу-ють: "Прийшов вербич — кожуха тербич". Зате вона була урочи-стою. В цей день люди освячували вербу у храмах. Несли освячені гіл-

Головний редактор Любов Голота.
Шеф-редактор Павло Мовчан.
Редколегія: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан,
А. Погрібний, О. Пономарів, І. Юшук.
Комп'ютерна верстка:
Ірина Шевчук, Олег Бесський та Іван Сак.

Адреса редакції: Завулок Музейний, 8, Київ-1,
01001.
Тел./факс 228-01-30. E-mail:
slovoprosvity@ukrpost.net
http://www.prosvita.com.ua
Передплатний індекс 30617.

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлини не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.